

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő. NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Egyházi törvények tervezete.

(Folyt. és vége.)

Aztán, hogy egyeztethették össze a tervezők akár a presbiteri rendszerrel, akár egymás közt a tervezet 10. §. a.) pontját a 14 §. k.) pontjának második kikezdésével? — Először is úgy, hogy titubálnak hol a presbiteri, hol az arányos képviseleti elv között. Ugy, hogy következetes és határozott rendelkezést nem mernek tenni, hanem követik az elvet: „a kecske is jól lakják, a káposzta is megmaradjon“. Ha határozott rendelkezés foglaltatnék a 10 §. a.) pontja alatt az 5000 lélekszámot meghaladó nagy egyházközségek külön egyházközségekké szervezkedése iránt — a mi egyedül helyes és üdvös — akkor nem kellene megint a nagy egyházak több szavazatának csonka elvű összetakolását bevenni a 14 §. k.) pontjába. A 10 §. a.) pontját azonban teljesen illuzoriussá teszi azon korlátozás, hogy csak ott kívántatik, a hol „már több lelkész és több templom van“ és akkor is csak „hol a helyi viszonyok ennek lehetőségét ki nem zárják.“ Ezt a kérdést úgy kell megoldani, hogy a 10 §. a.) pontját kötelezővé kell tenni; ezt kívánja úgy az egyetemes egyház érdeke, mint a nagy gyülekezetek jó adminisztrációja, kellő lelki gondozása és egészséges fejlődésének biztosítása.

Ez fogja helyesen korigálni a 25 §. azon nagy hibáját is, hogy néhol 200 választott presbitert engedélyez, a mellyel pedig kormányozni lehetetlenség. A presbiterium összealkotásánál különben több igen helyes elv érvényesül, a melyek közül nálunk Erdélyben különösen megszívlelendő az, hogy a hivatalból való tagok számát megszorítja s az egyházi tanintézetek tanári testületeinek csak egy tagját fogadja el hivatalból a presbiterium tagjának. Ennek érvényesítésével minálunk is sok anomália szűnnék meg. De ez a 24 §. a.) pontja is úgy lenne módosítandó, hogy a lelkészi ké-

pesítéssel bíró rendes tanárai a felekezeti iskolának mind hivatalból nyerjenek helyet a presbiteriumban. De egyben az is kimondandó volna, hogy az oly presbiter akár hivatalból tag, akár választott, a ki egy éven keresztül egy gyűlésen sem vesz részt, jogát a presbiteriségre azon ciklusra elveszti s helye — ha választott volt — új taggal pótolatik.

Itt kell megemlítenünk azt is, hogy az egyházközségi közgyűléssel a tervezet igen mostohán bánik el. Alig van neki egyéb hatásköre, mint a lelkész-választás, meg a 16. §. a) pontjában foglalt néhány vagyonyügy. De sem a költségvetés, sem a számadások jóváhagyása nincs teendői közt. Sem nem felelősségi fórum a presbiteriumtól. Általán a presbiterium igen nagy hatalmat gyakorol a közgyűlés rovására. Pedig a közgyűlés az egyh. község egyeteme érdeklődésének és tájékoztatásának színtere. S az egyh. községi közgyűlésnek még ilyen hatásköre is csak ott van meg, „hol az egyházkerület elrendeli.“ Az egyh. községi közgyűlés helyes funkcionálását újra csak a 10. §. a) pontjának kötelező keresztülvitele biztosítja, mely esetben a közgyűlést is képviselettel helyettesíteni nem volna tanácsos.

A lelkészválasztásra és minősítésre nézve nagyjában helyesnek tartjuk lapunk ez évi 4—6. számaiban egyik munkatársunk által kifejtett azon álláspontot, hogy a minősítés, mint igen életbevágó érdekeket szolgáló, fenntartandó, de új alapokra — a valódi érdemekre — fektetendő; a választás körüli befolyás megosztandó egy, az egyetemes egyházi érdekeket képviselő testület és az illető gyülekezet között és a meghallgatás helyébe visszaállítandó a próba-predikáció. Nem habozunk kimondani, hogy a minősítés teljes eltörlését kívánó törekvés demagóg-üzü s következeiseiben egyházunkra óriási kárral, főleg nagy szellemi hanyatlással járna; eltekintve attól, hogy nyomába jőne a kalkulus, a vizsga, a képesítés, sőt egyházvizsgálatok perhorreszkálása, a minthogy némelyek s —

többi közt esperes is — már is úgy gondolkodnak, hogy az egyházi vizitáció a lelkesíti működésre nem is terjedhet ki, mivel azzal a pap az Istennek számol. — Kétségtelenül gyors haladás a protestantizmus „egyetemes papság“ elve gyakorlati valósitása felé, de hogy mennyire helyes: annak megítélését épen az érdekeltekre bízom. Azt jegyzem meg csupán, hogy egészen természetesnek tartom ez alapon és az előbbi törekvés mellett jogosultnak is, ha holnap-holnapután az „egyetemes papság“ másik része fogja követelni a „papfogadást“, „papmarasztást“, „papfelmondást“. Vajjon ezzel kapcsolatosan is tetszenék-e?! — Nem tagadhatjuk el azonban azt az impressiókat, hogy a törvény-tervezők közt bizonyosan nem voltak segédlelkészek, mert ezekkel szemben bizonyos mostohaság érzik ki a tervezetből. A minősítés elleni nagy ellenszenv is csak onnan van, mert egyenesen ezeket sujtja s bizony sok helyt kiérzi az ember, hogy a segédlelkészi intézmény jó részben most is úgy fogatik fel, hogy a nagy uri és idősebb papság kényelmét, sokszor — pironkodva valljuk be — anyagi jövedelmét is van hivatva szolgálni a beszolgáltató stóla révén. Nó, hát ez a szégyenfolt kitisztítandó törvényvel! Büszkén hivatkozhatunk rá, hogy nálunk Erdélyben nem lenne a törvénynek e ponton visszaélést megszüntető ereje, — mert tudunkkal, ilyen visszaélés nincs.

A *törvénykezési* szakaszra nézve egészben az a megjegyzésünk, hogy az bizony így is nagyon komplikált. S ha bár világos és félremagyarázhatatlan volna? Nó, de hát ilyen törvényt még úgy sem találtak ki. Nem akarunk e tekintetben a kellő szakértő ígérte részletes bírálat elé vágni s így csak két dologra szoritkozunk e pontnál. Az egyik az, hogy nem találunk erélyes intézkedéseket az egyházfegyelem olyan meglazulásának esetei alkalmára, a melyek pedig az utóbbi időkben aggasztóan gyakoriak (reversálisok). Magunk is bevalljuk, e lap is gyakran kifejezte, hogy e kérdést ugyan törvényparagrafusokkal megoldani nem fogjuk; de hát aztán ne is nyuljunk hozzá? Vagy egységes és egyetemes szabályozása helyett átengedjük egyes lelkészek, presbyteriumok vagy egyházmegyék kísérletezéseinek? Tudunk azután eseteket rá, hogy megrögzött erkölcsi gazemberek sorra piszkolják a nyilvánosság előtt egyházunkat minden intézményeivel és ezek személyesítőivel egyetemben. Hát ezektől se szabadulhasson meg egyházunk s a reversálisok is részülhessenek esketésnél ref. egyházi áldásban, a baptisták is temetkezhessenek a mi temetőinkbe stb. stb.? Az egész tervezetben eddig csak a 91. §-ban látunk s csak a lelkészekre vonatkozólag a házas és családi életre vonatkozó szabályozást, de sem a tanítóknál, sem a tanároknál és presbytereknél nem domborodik ki e törek-

vés. A 358. §. 2. pontja ad ugyan némi támpontot a fellépésre, de bizony ez alig több a semminél. Pedig tudjuk, hogy úgy a papistáknál, mint a szektáknál a szigorubb egyházfegyelem nem kevésbé foly be a hithűség fokozására. A mit értékelünk, azt védjük is; a mit nem védünk: azt igazában nem is értékeljük s az emberek ezt hamarabb észreveszik, mintsem gondolnók. Tudnánk eseteket felhozni, a hol a nyilvános excommunicatio egyenesen becsületbeli kötelesség volna. Hisz' egyházunkat nem lehet esetleg a gazok prédájául odadobni! — Sajnosan látjuk, hogy egyházunk hajója még mindig szívesen kormányoztatik az *álliberálizmus* vizein, hogy többet adunk a valami formában talán hasznosítható lélekszámra, mint magukra a lelkekre, a látható egyházra, mint a láthatatlanra. — Ez álliberálizmus szüleménye az is, hogy a *pénzbírság* kihagyatott a fegyelmi büntetések sorából, holott különösen egyházi alkalmazottakkal szemben ezt tartjuk a leghatályosabbnak, természetesen nem 20 koronáig, mint a mostani törvényben van. Mert ezt kiejtve nincs közép-fokozatu büntetésünk. Marad vagy a hatálytalan megpirongatás, vagy az existenciájától való megfosztás. E tekintetben az albizottsági jelentés 11. pontja egyetlen mozzanatában sem állja ki a kritikát, mert ha „a rendkívül csekély javadalmazásu lelkésztől és tanítótól a megélhetés feltételeinek részben való elvonása (igazában megszorítása) nem áll az egyh. fegyelem érdekében“ — annál kevésbé a teljes elvonás. Ugy vesszük észre, hogy ez a bizottság dolgozott legkevésbé az élet valódi ismerete alapján az életnek.

Az egyházi adózás kérdése, a vele összefüggő kérdések és az 1848. XX. t.-cz. érvényesítése egy másik munkatársunk vállalkozásának van fenntartva.

Egyébként a törvénytervezet, ha bizonyos vonatkozásokban haladást mutat is, igen-igen sok elvi javításra szorul s főleg a szerkezete és stylusa gyökeresen átdolgozandó.

Énnyit nagyjában a hamarosan szemünkbe ötlött elvi kérdésekről. —

Reformer.

Canonica visitatio.

(Folytatás és vége.)

Téli időben pedig sem gazdaság, sem konfirmálás nem igen volt, s így a bizottság könnyebben összetudott szegődni. De ez sem volt jó, hiszen hanem nem törölték volna el. Hogy emberek nagy kenyér, s állatok nagy széna és zabpusztitást vittek végbe az is bizonyos.

A mostani állapotokon sokat változtat a számvévi rendszer. Számadásokat a törvény értelmében minden év febr. 15-ig kell beadni, de — sajnos — a legtöbbszörre beadják egy-két hónappal később. Már most a számvévi is idő kell, míg terhes

munkáját elvégzi, sokszor felvilágosításokért levelez, vagy egész számadásokat átdolgozásra vissza ad. Szóval vizitálni addig, a míg a számadások számvevőileg ellátva nincsenek, nem lehet, mert a vizitáció egyik legfontosabb tárgya éppen a számadások elintézése. Igen de, míg a számvevői munkálatok készen vannak, aztán a tanács által is helybenhagyatnak virágos tavasz felé jár az idő. Szóval vizitálunk: nyáron, sokszor bemegyünk még az őszbe is. S ha az esperes nincs kötve egy sok érdekű komisszióhoz, egyedül határozván, most is kap egy alkalmas hetet, máskor egy néhány napot, s rendre-rendre ugy megcsinálja a vizsgálatot, hogy az mind reá, mind a lelkészekre, mind a közönségre nézve a legkényelmesebb legyen.

De van a három évi vizitációnak, megint a számadásokat illetőleg, továbbmenő akadályja is. A traktusnak egyharmada meg lesz vizitálva, a közgyűlés határozata értelmében, a bizottság által, a másik kétharmad, az igazgatótanács utasítás értelmében, az esperes által, tetszés szerint, szórványosan, szükség szerint. *Már most, hogy lesz hitelesítve azon egyház számadása, hol az esperes nem tartotta szükségesnek a vizitációt? Mert számadást, véglegesen és jó lélekkel hitelesíteni, csakis a helyszínen, az eredeti okmányoknak a számadásokkal való összehasonlítása után lehet. Vagy talán, egy jól adminisztrált egyházban, hol az esperes nem tartotta szükségesnek a vizitációt, csak másod, esetleg harmad évenként hitelesítenek a számadások? Nem. Vagyoni ügyekben így felelősséget nem vállalhatunk.*

Mert sohasem felejtendő, hogy az egyházak, val-láserkölcsei kivül, már bizonyos tekintetben pénzintézetek is. Legtöbb egyháznak ma már tekintélyes tőkéje van, s nem csak azt kell megvizsgálni, ha: „nem szállott-e meg egészen a lelkesi képessége? Van-e még kellő hangja? Erthető-e szava?” hanem vagyoneleltári, tételeket kell számsorok között felülvizsgálni, ellenőrizni. 10—100 ezer korona felé jár némely egyház pénzvagyona, ki merné már most ezt három évig őrizetlen hagyni? *Mint pap, egyáltalán nem szeretném, hogy egyházzal minden évben meg ne vizitáltassék. Egy jó vizitáció csupa áldás egy egyházközsége! És a fináncziákat illetőleg minden évben szükséges.*

A *hitelszövetkezeteknél*, melyek közül nem mindenik forgat annyi tőkét, mint egyházaink némelyike, minden évben kétszer van *leltár-készítés*, s ennek alapján revízió. Nagyobb bankoknál meg gyakoribb a rovincsolás.

Általában ügyeljünk és ne tágítsuk az ellenőrzést. Más hivatalok legtöbbjénél a hivatalnokok és a hivatalfőnök rendszeren egy fedél alatt dolgoznak, az egymás közötti érintkezés mindennapi; az ecclesiák messze szerte főkusznek, egyházak hivatalnokai és az esperes között az érintkezés, a hivatalos érintkezés, egész évben csak levelezés, csak papiros utján történik, jó az és szükséges, hogy évenként legalább egyszer közvetlenül is érintkezzenek. A számadások törvényes hitelesíthetése végett pedig feltétlenül szükséges, hogy minden egyházba az esperes, vagy helyettese minden évben kiszálljon. Hiszen, mint olyan testület, mely köz (egyházi) pénzeket forgat, kamatra kiad, közvagyonot (ingatlanokat) kezel legalább is annyival tartozunk a nyilvánosságnak és a hivatalos elszámolásnak, mint a *törvényszéki bejegyzett cégek*, melyek is minden évben mérleg és nyereség számlát készítenek, s azt nyilvánosan felülvizsgáltatják. A hagyományos kálvinista szegénység ideje lejárt. Hála szorgalmas és takarékos elődeinknek ma már szépen fejlődő, sok helyen már gyümölcstermő *kepe-alapjaink, magtáraink, kegyes alapítványaink*, kezelést igénylő *ingatlanaink* vannak. Ha ezek felülvizsgálatát három esztendőre szabjuk, a felelősség az ellenőrzés

szempontjából, egyharmadára apad, a közigazgatási rovatalt minden évben fizető egyházak kárára.

A görgényi traktusban, a múlt évben keresztül vitt általános vagyoneleltár szerint találtatott: Földbirtok: I. Egyház használatában: 1185 hold 826 II. szántó, 2129 hold 525 II. öl erdő. II. Lelkészek használatában: 607 hold 396 II. III. Tanítók használatában: 332 hold 821 II. ingatlan. Az 1901. évi egyházi számadások (a traktusén kivül) összesítése szerint volt: I. Bevétel 181,932 kor. 29 fillér. II. Kiadás 161,795 kor. 99 fillér. III. Pénztármaradék 20,136 kor. 39 fill. IV. Kepeváltó-alapok összege kitétt: 497,295 kor. 14 fillér. V. Építkezési alap 28,926 kor. 4 fillér. VI. Iskolai és kántori alap 26,393 kor. 46 fillér. VII. Közpénztár 139,818 kor. 88. fill. VIII. Zabmagtár 65 hecto, 33 liter. IX. Tengeri magtár 1474 hecto, 25 liter. X. Buzamagtár 27 hecto 80 liter. XI. Domnestica-alap 7415 kor. 79 fillér. XII. Óvoda-alap 6346 kor. 69 f. XIII. Szeretetházalap 420 kor. 11 f. XIV. Lelkesi és tanítói alapítvány 13,813 kor. 83 fill. XV. Szegény-alap 302 kor. 6 fill. Összesen pénz 758,138 kor. 43 fillér. Ezzel szemben adósság 133,016 kor. 21 fillér. Cselekvő állás: 625,122 kor. 22 fill. 4254 hold 968 II. öl ingatlan holdját mérsékeltén 150 koronával számitva megér 645,675 koronát. 208.178 kor. 71 f. dézmakárpótlási tőkével az egyházmegye aktivájá kitez 1,478.975 kor. 93 fillért. S ha még ide számitanók az egyházmegyében levő templomok, iskolák, papi s tanítói lakok s felszerelések értékét is, a vagy on a két millió koronát elérné.

Hát mindezeket nem fitogtatásból hoztam fel, hanem csupán annak a demonstrálására, hogy az egyes egyházak tekintélyes tőkét forgatnak ma már, — s minél nagyobb a forgalom, a tőke, *annál intenzivebb kell legyen az ellenőrzés is*. Hiszen képzeljük csak el, hogy fentti tőkék mennyi apró részletekből állanak, melyekre az ellenőrzésnek mind ki kell terjednie, — akár az esperes végzi a vizsgálatot, akár helyettese; akár egy komissio, akár egy szál ember szálljon ki. Egy ilyen egyházmegyében van egy évben körülbelül háromezer kötlevel, ugyanannyi nyugta, egy tizedannyi *ellenyugta*, 300 drb. takarékpénztári *belétkönyv*, fentti pénzüsszeget magában foglaló *pénztárnapló*, sok alap szerint megosztó összesített számadás, — és ez több-kevesebb alapossággal, kisebb-nagyobb figyelemmel, — ugy, a kinek miként adák az istenek — revideálandó, átnézendő, felülvizsgálandó. Át kell forgatni a kézen az összes kötleveleket, nyugtákat, ellenyugtákat, takarékpénztári könyveket, — a számvevői veres tinta nyomán végig kell menni a naplókön, számadásokon, tett correctiókat, — az eredeti okmányok nyomán — be kell vezetni az eredeti naplókba és számadásokba; le kell zárni s hitelesítő záradékkal ellátni ugy az eredeti, mint másolat napló és számadási példányokat.

Ugy, hogy annyi a dolog, hogy a papné által készített — rendszeren nagy ebédhez, — a vizitátor alig tud hozzá nyulni, ugy ki van fáradva, az áldott kezü és jó szivü, izletesen tálaló tiszteletes asszonyok végtelen nagy bosszuságára. Pedig még sokszor sok minden elmarad, a mi pedig szintén kardinalis dolog, pl. a *kiadási egyes tételk elbírálása*, ha vajjon nem történt-e indokolatlan költsékezés, pazarlás; *költségvetéssel a kiadások kvadrálnak-e*, ha eltérés mutatkozik az azt indokoló presbiteriumi, közgyűlési határozat (*utalványozás*) megtekintése.

Igy állván a dolog — s nincs ebben semmi nagyítás — egészen világos, hogy a visitatio tekintetében minden évnek meg van — főleg a számadásos dolgoknál — a maga terhe, a mit ha három évre gyűjtünk össze, bizony-bizony a teendő halmozzuk ugy össze, hogy az aztán alaposan nem lévén elintézhető, csak kárral járhat. Mert azt nem képzelhetni, hogy az a három éves vizitatio, — a

megelőző két évet figyelmen kívül hagyva, egyenesen csak a vizsgálat alatti évre ugrik át. Nem, ez nem volna jó. De nem is lehet, mert ha pl. a számvevő a két év előtti számadásban, valamely correctiót tett — azt át kell hozni — még pedig oknyomozólag — a jelen évig s megtörténhetik, hogy egy hibás tétel három évi számadáson keresztül megy s teljesen megbillenti, hamis színbe állítja a vagyommérleget. Meg aztán ha nagyon kombinatív a dolog, bizony három év csomóját meglehetősen nehezen fogjuk kibontogatni, lévén az az eset, hogy mi papokul *nem tanulunk könyvviteltant*, s a gyakorlati theologián sejtelmünk sem volt, hogy magunk különben szegény kongruás lelkészek, — mint hivatalos ellenőrök, százezrek felett fogunk ellenőrködni s hosszú számsorokat kell kis nyugtácskákkal összevetetegetnünk.

Ezek után azt hiszem közel jár az igazsághoz véleményem, midőn kimondom, hogy én a magam részéről, s talán ebben igen sokan megtartanak engemet, *főképp a számadásos dolgokat illetőleg az egyházvizsgálatot minden évben szükségesnek tartom*. Az aztán mellékes, hogy azt éppen maga az esperes, vagy más valaki tartsa-e meg. Erre különben később még visszatérek.

A minden évi vizitáció eltörlése és a három évi behozatalában az intező körök előtt talán az éppen akkor szőnyegen levő *politikai közigazgatás egyszerűsítése lebegett*. Hát azon jó lesz minálunk is gondolkozni, de az soha sem felejtendő, hogy vagyoni ügyekben az ellenőrzés tágitást nem ismer, s ha megkíséreltetik, meg fogja bosszulni magát. Puskalövések, Amerikába való vitorlázások (de nem üres kézzel ám.) Mind a kellő ellenőrzés hiányának az eredményei. No hát mi akkora pénzzel még sem járunk, de ez igenis megtörténhetik, hogy a szegény kurator uram jármos teheneckéje bele vesz a pénztármradékba.

* * *
Attérek ezután a *nem anyagi ügyeket érdeklő vizitációra*. Hát itt teljesen elég a három évi vizitáció. A miket az egyházvizsgálat, a számadásokon kívül vizsgál, mind igazán olyan természetű dolgok, melyeket három évenként ellátni, az ügymenet további tisztaságára és megbízhatóságára nézve teljesen elégséges.

A hit és valláserkölcsei életnek első felelős tisztjei a lelkészek, s voltaképpen a mi protestáns álláspontunk szerint, e tekintetben minden lelkész, csaknem független hatáskörrel, *önmagának esperese*, s kinek-kinek maga-magának kell számolnia, saját lelkiismerete előtt sáfárkodásáról. Istentisztelet tartása, sacramentumok kiszolgáltatása, keresztelezés, esketés, temetés, konfirmálás, egyháztársadalmi, gyülekezeti élet ápolása: *mind a lelkész egyéni hivatottságának minőségében határolódnak*, s ha az esperes, éppen tudomásvétel végett, három évenként kérdéseket tesz fel e tekintetben, s egy pár buzdító szóval kifejezi véleményét, tanácsát a továbbiakra nézve, úgy hiszem *bőségesen elégséges*.

Az *iskolai ügyekkel* megint úgy vagyunk. A nyári vizitator tanítást úgy sem hallhat, télen vizitálni pedig az elől felfejtettem szerint nem lehet. Különben is minden egyházmegyének *tanügyi előadója* van, ki az iskolaügynek esperese, s úgy van berendezkedve, hogy télen teheti meg látogatásait. Tehát a három évi vizitáció az iskolai ügyeket illetőleg is elégséges.

Az egyház szervezete és iroda vezetésénél szintén elégséges a három évi ellenőrzés. *Szervezeti, közigazgatási, személyi ügyek* hazulról is jól elláthatók. Anya- és jegyzőkönyvek vezetésére, irattár rendezése, kezelésére nézve a három évi irányítás kielégítő. Anyakönyveink már már nem okmányok, vezetésük mikéntje nem olyan imminens, mint volt eddig. Egy levél és vagyonteltár ha alaposan összeállítva és

rendezve van, néhány évi időközi irányítással teljesen megfelel céljának.

Ugy, hogy mindezen indokok alapján a vizitáció idejét tekintve véleményemet a következőkben összegezhetem: *az anyagi ügyeket kivéve*, a három éves vizitáció, a mint az az Egyházkerület által is statuáltatott, az egyházi élet ellenőrzésére nézve teljesen elégséges, az anyagiak, a számadások azonban minden évben, a helyszínen ellátandók volnának.

De hogyan? Hát bizony ez nehéz kérdés, úgy, hogy csak találgatásokra szorítkozom. Megtehetné talán, mint eddig is, az *esperes*, vagy lehetne a *számvevői* állást úgy szervezni, hogy a $\frac{2}{3}$ rész egyházmegyében a számadásokat, a helyszínen, a számvevő revidálja, de hangsúlyozom, az ünnepélyes vizitáció alá nem kerülő egyházak mindenikében, *kivétel nélkül*. Mert az igazat megvallva, nekem tetszik az Egyházkerületi Közgyűlés határozatát életbe léptető azon igazgatótanácsi utasítás hogy: „az egyházmegye három vizsgálati körre lesz felosztandó és mindenik évben az egyik kör egészen, a másik köröknek azonban csak amaz egyháza lesznek megvizsgálándók, melyek különféle okokból *sürgős vizsgálatot igényelnek*“

Ez kényes dolog. Megköszöni azt nekem az az én kollégám, kinek egyházát „sürgősségi okon“, — külön is meglátogatom. Ez már bizonyos fegyelmi büntetés-féle volna. Ez a rendelkezés ugyszólva zsenirozólag hat s töprengésre készíti az embert: menjek, ne menjek? Vizitációnak csak akkor volna így helye, ha igazán elő állana az a sürgősség: égne a ház fedele, — a mitől az Isten őrizzen. Hanem e helyett — mint fentebb kifejtettem, a számadások ellátásáért — *rendes évi megjelenésre van szükség*. Hogy aztán az esperes bármikor megjelenhet egy egyházban extra is, — az igen természetes, — de olyan helyen már csakugyan baj szokott lenni, a mi a rendes évi administratio körét tullepi. Nagyon ritka eset, — hála Istennek. Inkább örvendetes alkalom szokott lenni: valamely ünnepély, jubileum stb.-féle, a miből meg adjon a jó Isten minél többet.

* * *
Ha már neki fogtam, szólok egy pár szót magáról a *kérdőpontokról* is. Véleményt nyilvánítani azt hiszem szabados dolog. Álláspontomat e tekintetben részletesen kifejtettem e lapok 21—1902. számában, midőn megtettem reflexióimat az enyediék javaslatára. A megalkotott kérdőpontokban nem látom elveimet megvalósulva s az Egyházkerületen meghozatalához vótumommal hozzá nem járultam, — de az igazat megvallva, nem is szeretem, ki nem elégit.

Az enyedi javaslat indokolásában ez volt: „A kérdőpontok megszerkesztésénél és csoportosításánál fontos elv az, hogy bárki ezen pontokra adott feleleteket előveszi és elolvassa, a kérdéses egyház minden állapotáról teljes és kimerítő képet nyerhessen és így pl. az egyházmegyék esperesei a püspöki jelentéshez, névkönyvhöz, valamint tanügyi előadói és más ilyen fajta jelentésekhez, ne legyenek időnként kénytelenek a lelkipásztorokat az adatok beküldésére felszólítani; csupán előveszik az egyházak adott, de mindenesetre jól megszerkesztett feleleteit és azokban megtalálják a szükséges dolgokat. Ez nagyot könnyít az espereseken is, de meg a lelkipásztoroknak sem kell annyi fajta adatot külön-külön terjeszteni be“.

Ez a helyes, ez az igaz, ezt szívesen aláírom és elfogadom. A politikai világot a közel multban a közigazgatás egyszerűsítése foglalta el. Keresztül is ment ez országszerte minden vonalon. Nekünk is erre kell törekedni s bizony mondom, hogy egy jól megszerkesztett kérdőpontok felelete, — roppant sok fáradságtól kimélné meg a közigazgatókat. Sok káposzta, sok fél és egész iv papiros és sok esperesi szám sporolódna meg, ha az enyediék javaslata

szerint olyan kérdőpontokat kombinálnánk meg, melyekben egy egész év minden történelmi adata benne volna. A mostani pedig nem ilyen. Lehetne ezeket a kérdéseket és feleleteket, a sokak által gyűlölt rubrika-rendszerbe is szedni, mert végtére is az a legrövidebb út, mód, akármennyire nem szeretjük a rubrikát.

„Egy ref. papnak“ a feleletek előleges megadása, — vagy meg nem adása — tárgyában hoztam intézett „nyílt kérdésére“ a felelet hivatottabb helyről, — az 152—1903. számú püspöki körlevélben adatott meg.

* * *

Mint az egyházi közigazgatással foglalkozó egyén, ezekben fejtettem ki véleményemet az egyházi közigazgatás sulypontját képező *canonica visitatió*ról. A tárgyalt, az Egyházkerület által megállapított módozatot mindenesetre csak *kísérletnek* tekintem s rajta kell legyünk, hogy a közelebb összehívandó zsinat hozandó törvényeit életbeléptető „Utasítás“ olyan munkálatot készítsen e tekintetben, melyben úgy a lelkészkezdő papság, mint a nagy közönség inkább bele kell nyugodjék s a czélnak inkább megfeleljen.

A három évi vizitációs rendszert különben a magam részéről így határoztam végrehajtani: a ceremóniás, társas vizitációt végrehajtom az egyházkerületi határozat szerint az egyházmegye egyharmadában*; egyharmadát megvizitálom egyedül, személyesen; a másik egyharmadbeli egyházak meglátogatására pedig fel fogom kérni egyik-másik szomszédos kollegámat. Így az új törvénynek is eleget tettem, s a régi, már kipróbált nyomokkal sem hagytam fel egészen.

Itt is igazán talál Pál apostol szózata: *Mindeneket megvizsgáljatok a mi jó, azt megtarjátok!* Vagy a közmondás szava is oktat: *Ha országutat akarsz építeni, nézd meg merre viszen a gyalogösvény.* Fel szólalásom talán egy ilyen szerény gyalogösvény.

Csekme Ferencz.

Épizód egy kongruás pap életéből.

Kérem a szolgálócskát: kinek a lovai szaladtak el a múlt tavaszon az Egres oldalán az ekével?

Az Áron szomszéd lovai instálom.

Na, ma Áron szomszédot fogod hívni szekeresnek. De ne feledd el megmondani neki, hogy a csengőket feltegye a szürkékre.

Jaj instálom, azok rossz erkölcsű lovak; azt mondotta a tiszteletes ur is ma egy hete.

Menj csak! Most bátor vagyok, mert kongruáért megyek s kongruát hozok.

Hát lehet, hogy az a kongrua megfogja, ha egyszer a rossz erkölcs elkapja őket.

Hát igazán megy a kongrua után? — kérdi a feleségem.

Igazán megyek. Félholtan is elmennék a kongrua után.

És mennyi pénzt hoz haza?...

Kapnék 282 kor. 23 fillért. Ebből a gyámintézetbe 1300 korona után a belépési járulék első részletével és késedelmi kamattal együtt ott hagyok pár fillér különbséggel 86 koronát; szeretetház stb. részére majdnem 7 koronát; az egyházi értekezlet tagsági díjában kettőnkért 3 koronát; összesen: 96 koronát és néhány fillért.

Sok.

Marad: 186 korona, pár fillér különbséggel.

Kevés.

* Azon csekély módosítással, hogy az istentiszteletet ne a helybeli pap, hanem egy szomszéd lelkész végezze.

Egy óra mulva rózsás kedvvel rohanok be a kongruosztás szinterére, így szólva: kérek a levonandók levonása után 186 koronát és néhány fillért. Előkerülnek a kimutatások. És? rémesen hangzik: kongruás tiszteletes ur kapna 186 koronát és egy pár fillért. De, mivel kongruás tiszteletes ur egyház közséje 1902-ről összes egyházmegyei sat. egyházi rovatálából még semmit sem fizetett be, következésképpen kongruás tiszteletes ur államsegélyéből még 72 korona 48 fillér levonatik és így kongruás tiszteletes urnak csak 113 korona és néhány fillér adatik.

Megdöbbenve kiálték: bocsánat, ebbe nem egyezem bele!

Az a kongrua az enyém és nem az egyházközségemé. Azt az egyházközség tartozásába lefoglalni nem lehet. Mikor kapom én azt vissza? Hiszen az egyházközség pénztárában csak 8 fillér van és augusztusig nem is lesz benne több. Van nekem a hiveken több évről másfél-szer 72 korona követelni valom. Senki sem tudja felvenni rajtok. Azt szívesen felajánlom, csak most adják ide a 72 koronámat. Zsirnak való disznót kell vennem. Pár nap mulva a Népbankban nevem napja lesz. Mi lesz velem?! Adják ide kérem, könyörgöm. Protestálok! Appellálok!!...

Nem alkuszna. Nem. És harmadszor is nem.

Allítsa meg a szürkéket Áron szomszéd, — szólék hazafelé menve. Vegye le róluk a csengőket. Influenzám van. Csilingelésök nagyon izgat. Aztán fogja meg őket jól. Nehogy elkapják a szekeret. Rossz erkölcsűek. Úgy hallottam. S félek.

Kongruás kollégák! Mondok egy jót. Hadd verje le a vihar templomotokról a kupás cserepet; hadd szakadjon el a harang kötele; hadd nem részegült légyen meg bár lakásotok évek óta a méznek italától; hadd omoljék le a parochián a kút; hadd zárják bár be az iskolát rozoga volta miatt; hadd zaklasson a Fonciére a biztosítási díjért; hadd visiteljen a végrehajtó az egyház állami adójáért: mindezeket csak halogassátok mindaddig, a míg az egyházközség egyházmegyei sat. egyházi rovatála egy summában nem lesz, mert az előbbieket nem veszélyeztetik kongruátokat, de az utóbbiért irgalom és kegyelem nélkül nagy seb ejtetik óhajtvá várt kongruátokon. Vigyázatok! A 20-ik század is az új találmányok százada.

Kongruás.

TÁRCZA.

A vallás.

— Felolvasás a kolozsvári ev. ref. egyházközség vallásos estélyén, 1903. február hó 22-én. —

A megtiszteltetéssel, hogy e helyen szólhatok ilyen előkelő közönséghez, nem szabad visszaélnem. Tehát nem azért jöttem, hogy háboruságot, hanem, hogy békét hirdessek. Mindazonáltal nem keresem a semleges területet, melynek légköre vézmentesít minden érintkezést; hanem bennmaradok azon eszmekörben, a mely ez összejöveteleknek elsődrendű mozgató ereje, éltető eleme és végczélja. A vallást értem ez alatt.

A vallásnak alapítói, prófétái és apostolai a legbecsesebb örökséget hagyták az emberiségre s utódaik is hivatásos szolgálók évezredek óta ápolják e szent tüzet kebleinkben. Ebben születünk, ebben élünk és ebben halunk meg. Sőt lezáruló szemeink előtt is egy új világot tár föl ez, a mely szebb és dicsőbb a küzdelmek, csalódások és szenvedések földi szinterénél. A kik itt boldogok, ott még boldogabbak lesznek; a kik itt szerencsétlenek, ott kárpótlást nyernek. A halál az örökélet kezdete, az istennel való egyesülés feltétele. A hitnek és reménynek e legszebb virágát nyújtja a vallás, a mely után a gyenge és

az erős, a koldus és milliomos, az ifju és az agg, a pór és a földi nagyság gyanánt reszkető és vágyó kézzel nyul. Ha álom ez, a legédesebb álom, a melyből fölébredni soh'se vágyunk; ha költemény, az emberiség legszebb gondolata, melynek csak isteni ihletés lehetett szülő anyja. Ott lebeg ez a pyramisok fölött és az Araráton; ott a Fáta Morgána és Délibáb páráiban; leszáll a szent sír fedő lapjára s szivárványával hidat épít bolygónkról az égboltozatra. Itt melegít mindnyájunk szívében és itt ragyog szeminkben. Hitünk ké vált, mely nélkül élni nem tudunk, meghalni nem akarunk. Elrabolni tőlünk sem hatalom, sem tudomány nem bírja.

E hit alkotó része az istenség eszméjének, melyet minden kor a maga lelki világának megfelelően alkotott meg magának S az ismert nagy vallásalapítók, a kik mind Keleten támadtak, e körül építették föl erkölcstanukat, a mely száz- meg száz millióknak lett lelki törvénye és üdve. Sőt ez tükröződik vissza a népek világi intézményeiben is.

Nekünk az egy-istenség eszméjével Jézus vallását juttatta a gondviselés. S a keresztény egyház első hierarchicus szervezetével szintén rányomta bélyegét hosszú időn át az állami életre. Világi hatalomra törő küzdelmei azonban rendre hajótörést szenvedtek, a mi magával hozta azon feladat előtérbe nyomulását, hogy az elhanyagolt lelki gondozással behatóbban foglalkozzék, s a megdöbbenő mérvben mutatkozó vallási közöny leküzdésére adja magát. És mi épen e korszak kezdetén állunk. Annak vagyunk tényezői és munkásai.

Feladatunkat azonban ez iránt tisztán körvonaloza még nem látom, mert némi ingadozás, bizonytalanság mutatkozik az orvoslandó baj természete iránt is. Nem tudjuk biztosan, hogy a felpanaszolt *vallásbeli közöny* valjon *symptoma-e*, vagy maga a betegség? Ha csak tünet, akkor oka után kell kutatnunk s a gyógyszerert a szerint megállapítanunk; ha pedig *ez maga a forrás*, akkor azt az iszapréteget kell eltávolítanunk, mely annak buzgását elfojtván, üdítő italát élvezhetlenné tette. Az orvosi tudomány is ez egyedül helyes módszert alkalmazza.

A közöny az egyes embernél lelki tünet, mely különféle okokra vihető vissza. Nelkülözés, szenvedés, méltatlanság, csalódás, szakadatlan lánczolatában elernyed a lelki erő rugalmassága, megrendül az erkölcsi világrend iránti bizalom s végső stádiumban megszűnik az embertársakkal való közösség érzete is. Ha e szomorú állapot többeket, sokakat, tömegeket hajt vészes ingoványának hatalmába: a társadalom, az állam, az egyház nemcsak hasznos munkásokat veszít bennök; hanem — a példa már rémesen jelentkezik — gyűlölt ellenségkép találja szembe magát velük. E veszedelem elhárítására minden tényezőnek, tehát az egyháznak is fokozott erővel kell közreműködni: a szenvedést, a nyomort enyhíteni, a lelki békét, erkölcsi egyensúlyt ápolni és erősíteni. Hiszen ha a vallás tartalmát itt érvényesíteni nem tudjuk, akkor Jézus a maga szegény halászaival, vámszedőivel, betegeivel és évezredeken át melegítő, büvös emberszeretetével hijába hagyta ránk örökre fenséges példáját.

Vallásos tevékenységünk e téren, azt hiszem, hálás feladatokra talál. Mert azon már tul vagyunk, hogy az egyház a maga alkotmányának, hitrendszerének fölépítésével és védelmezésével, avagy talán külső terjeszkedéssel — az emberiség javára szolgáló hivatását befejezte volna.

De térjünk vissza a vallási közönyre, a miről valóban azt tapasztaljuk, hogy az nemcsak a jelzett körben, hanem mind általánosabban jelentkezik. S kutassuk ennek okát, mert én azt csakugyan tünetnek, mondhatnám vallásbeli vérszegénységnek s nem tulajdonképpeni betegségnek tekintem. Hiszen,

hogy az egész keresztény emberiség vallásos érzését és hitét veszítette volna, ez oly képtelenség, mintha feltételezhetnők, hogy levegő nélkül létezik testi élet. De igenis meglazult, elhomályosult a hitélet gyakorlati nyilvánulása. Már pedig Urunk csakugyan örök időre szóló intést adott, hogy „a ti cselekedeteitekből ismernek meg, hogy az én tanítványaim vagytok.”

Az emberiség egyéb életnyilvánulásaiban is akadunk koronként az elernyedés hasonló tüneteire. Alszik néha pl. egy-egy népnél a szabadságra hivatás ösztöne hosszú időn keresztül, mintha kihalt volna lelkéből ez a nemes érzés. A megszokott szolgaság igájában mintha elveszítette volna érzékét az emberi méltóság iránt. Nagyjait elkábitja valamely mámor s az arany borju előtt porban mász a tömeg. De jön majd egy vihar s keresztül száguldva a fülledt légkörön, ujult vérkeringés szökell az elalélt erekbe; a tompult idegek felajzódnak a harczi riadóra s a szabadság éltető napja öntudatra kelt népre szórja áldásait.

A kereszténység története is mutat fel korszakokat, midőn a lanyguló hitélet valamely külső hatás alatt nyert újabb fellángolást. Gondoljunk csak az első keresztények üldözésére, majd a kereszties hadakra, a mohamedánizmus hódító fellépésére és a reformáció korszakára! Hogyan folyt pataként a véráldozat! mely vallásos hősökkel és martyrokkal népesítette a történelem lapjait s a kortársak millióinak szívét hevesebb lángolásra gyújtotta a vallás szentségei iránt.

Ma — szerencsére — ilyen áldozatokat nem igényel az egyház. Vallásháboruk eshetősége ugyszólván ki is van zárva már csak az állami élet külön rendezettségénél fogva is, melynek ellenőrző törvényes korlátai között a sérelmek orvoslása s a surlódások és villongások kiegyenlítése biztosítva van. De méltán kívánhatja az egyház hiveinek élénk érdeklődését és áldozatkészségét saját intézményei és hitközösségi életnyilvánulásai iránt, mi által az együvé tartozás érzete külsőleg is kifejezésre jusson — s így a lelkiekben való tulajdonképpeni feladata teljesítésére megfelelő módja és alkalma legyen.

Ha ebben nálunk lazulás észlelhető, ennek egyik okát, talán nem tévedek, ha nemzeti életünk legújabb korszakának hatásában is keresem. Az a küzdelem és válság, átalakulás és berendezkedés, mely e téren az utolsó fél évszáz alatt részint vége ment, részint folyamatban van, oly mértékben vette és még mindig veszi igénybe legjobbaink összes szellemi erejét és munkaképességét s oly erővel vonta magára ugy világi, mint egyházi rendünk állandó érdeklődését s a legszélsőbb körökben is szükségessé vált közreműködését, hogy már a szellemi élet törvényeinél fogva is érezhetővé kellett lennie az egyháznak az erő elvonásnak. S ennek hatása olyan körökre és olyan irányba is kiterjedett, a hol az az indok kevésbé forog fenn s a tünet önkéntes megszűnése még kevésbé remélhető. Annál szükségesebb tehát az egyházi élet föllendítésére komolyan munkához látni, mert különben a minden körülmények között kielégítésre vágyó vallásos érzés természetes medréről kicsapva, egészségtelen irányban szerez magának érvényesülést. A példákért nincs miért messze mennünk. Itt környékeznek azok a közvetlen közelben is.

De lehetséges, hogy a diagnózis nem csupán a mondottakban áll. Hogy az egyházban és annak intézményeiben magában is meglazult az életerő. Hogy az általa nyújtott lelki táplálék nem elégíti ki többé az igényeket. Hogy a századokon át változatlanul és mereven alkalmazott forma, a melyben az nyilvánult, elveszítette vonzó erejét, unottá lett. Vagy a lelki gondozás egyéb kellékei elhanyagoltatnak... Hogy a lélek szárnyalására szánt fenséges építészeti styl,

mely az olaszországi templomokban az ottani égaljnak megfelel, nálunk a maga fületlenségében éppen akkor nagyon veszélyes, mikor a nép leginkább gyakorolhatna ájtatosságot...

(Vége következik.)

Különfélék.

Egyházi statisztika. Homola István az 1901. év eredményéről nagyobb cikket irt, melyet így fejez be: Az előadottak után, miután nyereségről — sajnos — nem szólhatunk, kövekezőképen állapíthatjuk meg az ág. helv. ev. és ev. ref. egyházak 1901. évi veszteség számláját. — Az ág. h. ev. egyház vesztesége a gyermekek vallására vonatkozó megegyezéseknél (a nyereség-veszteséget leszámítva): 389, elkeresztelés folytán valószínűleg 107, áttérés folytán 210, felekezetből való kilépés folytán: 245. Összes vesztesége tehát: 1051. 1900-ban volt: 1081. Az ev. ref. egyház vesztesége, a gyermekek vallására vonatkozó megegyezéseknél: 485, elkeresztelés folytán valószínűleg: 1628, áttérés folytán: 791, felekezetből való kilépés folytán: 241. Összes vesztesége tehát 1901-ben: 3146, az az elkeresztelték nélkül: 1518. Az 1900. évben volt: 1655. Megdőbentő számok, melyeket a kivándorlottak s többé vissza nem térők még nagyobbakká tesznek. Veszítünk minden téren a gyermekek vallására vonatkozó megegyezéseknél, az áttéréseknél és a felekezetből való kilépéseknél. Mélyen lesújtók ezek a megdőbentő való adatok, kétségbevonhatlanul bizonyítják, hogy belső, súlyos baj van a magyar protestantizmus belső életében, hogy elvesztette egykor oly dicső, nemes hódító erejét, hogy ma mindenütt veszít, mindenütt háttérbe szorul. Nős, mégsem szabad „egyházi tudatunk katasztrófával fenyegető elérnyedtségéről” beszélnünk! Pásztorok vigyázzatok!

Papválasztás. A régóta huzódó vizaknai papválasztás — mint egyik lapból látjuk — beveződött. A szavazatok többségét Balla Károly fogarasi lelkész nyerte meg. Sok jeles lelkész futott a pálmáért, de csak egy vihette el. Kívánjuk, hogy az új lelkész mindenben megfelelően azon várakozásoknak, melyet munkáikodásához Vizaknán — füzünk. És ezek nem kicsiny feladatok. Vizaknán faji és egyházi szempontból egyformán sok, nagy és nehéz feladat várja a papot. Balla Károly maga is sokra hivatott ember. Az Ur adjon sikert a munkájára!

Bethlen kollegiumunkról kell újra megemlékeznünk. Ez uttal ifjúságáról, a mely f. hó 1-én Felenyedre és Miriszlóra rándult ki és ott részesült a bőjti uriszentvacsorában. Csakugyan e két helyen fogja a néppel együtt megülni a márcz. 15-iki ünnepélyt. Ime az ifjúság az egyház és haza szolgálatában! Az ifjúság e mozgalmát dicsérve, elismerésünket fejezzük ki a szellemi vezetőknek. A Bethlen főiskola újra példát adott. Kövessük!

A fizetésrendezés és az egyházi tanítók. Dobó Sándor, a Ref. Néptanítók Lapja szerkesztője tartalmaz cikket közöl a lapjában. Számadatokkal mutatja ki, hogy ha az állami tisztviselők fizetésrendezésére vonatkozó javaslat törvénynyé válik, az egyházi s közelebről a református tanítók fizetése pedig a mostani marad, mily sokat veszítenek az egyházi tanítók az állami tanítókkal szemben. Kimutatása szerint egy állami tanító 1000 koronával kezdődő és 2000 koronán végződő fizetés mellett, 35 évi szolgálat alatt 55,000, egy ref. tanító 800 koronán kezdődő és 1300 koronán végződő fizetés mellett, ugyanennyi idő alatt 38,000 koronát kap. A ref. tanító vesztesége tehát 35 év alatt 17,000, vagy ha még hozzá vesszük az igazgató hiányzó pótlékokat is: 20,000 koronával kap kevesebbet, mint állami tanító kollégája; dacára annak, hogy a munka, a mit végez, sem nem kevesebb, sem nem értéktelenebb, mint azé. Valóban, sürgős intézkedésre van szükség, ha azt nem akarjuk, hogy iskoláink a tanítók hiánya miatt enyészzenek el. Nem lehet más megoldás, mint csak az, hogy legközelebbi zsinatunk, az állami tanítókéval teljesen azonos módon állapítsa meg tanítóink fizetését, másfelől pedig hasson oda, hogy az

1893: XXVI. t.-cz. oly módosítást nyerjen, hogy annak alapján tanítóink fizetése az állami tanítóké szerint kiegészíthető legyen.

A gimnáziumok tulzsufoltságán akar segíteni Wallissics miniszter egyik legújabb rendelete. Ebben felszólítja a tanárokat, hogy a középső osztályokban, főleg a 4-dik osztályban, ne csak a következő 5-ik osztály tanítás anyagának a megértésére szükséges képességét bírálják el a tanulóknak, hanem azt is vizsgálják meg, vajjon nem hasznosabb-e a tanuló érdekében, hogy idejében, mikor életpályát könnyebben cserélhet, olyan hivatást szemeljen ki magának, hol a tudományos képzettség föltételei szűkebbkörűek, sőt talán egészen nélkülözhetők. Egyben kéri a tanárokat, hogy a szülőket is világoztassák fel s győzzék meg arról, hogy gyengébb tehetségű gyermekeik iparos vagy egyéb ilyenfajta pályán százszor könnyebben boldogulnak, mintha erőszakkal kötik olyan pályához, mely hajlamuknak és képességüknek meg nem felel.

Alapszabály jóváhagyás A kolozsvári Bethlen Gábor-kör alapszabályait a belügyminiszter jóváhagyta, s így a kör hivatalosan is megkezdheti működését. Olvasóink figyelmét felhívjuk a kör márcz. 8-iki esztélyére, mely nagyon látogatottnak ígérkezik.

Kálvin torzképe. A P. E. és I. L. írja, hogy Svédország egyik királyi kastélyában nemrég Kálvinnak egyik kortársa által festett arcképét fedezték fel. Ez az arckép azonban nem a pietas produktuma, sőt inkább alkotója elkeseredett ellenség, a ki ecsetjét epébe, gyűlöletbe mártogatta. Ha a képet távolról nézik, semmi különös nem tűnik fel rajta. Közelről tekintve azonban egy aljas karikatura áll előttünk, a mely a nagy reformátor jellemző arczvonásait különböző állatalakokból állítja össze nagy ügyességgel. A kép 1506-ból ered, Arcimboldo Guiseppe festőtől, a ki II. Rudolf császár kegyence volt és ennek képcsarnoka számára festegetett. A harmincz éves háboru alatt a császári képgyűjteménynek nagy részét, köztük Kálvin képét is, a győztes svédok Prágából Stockholmba vitték. Onnét a kép a királyi kastélyok egyikébe került, hol feledésbe merült és évszázadokon keresztül elrejtve maradt, míg végre fölfedezték és ismét nyilvánosság elé került.

A zilahi ev. ref. kollegium ifjúsága 1903. évi márczius hó 7-dikén a kollegium új épületének felszerelésére Zilahon a városi Vigadóban estélyt rendez. Az estély rendje: 1. Kadétok, induló. Irta Sousa F., Balázs Árpád vezetésével előadja az ifjúsági zenekar. 2. Tetemrehívás. Irta Arany János. Melodráma. Zenéjét írta Révfy Géza. Előadja Lovács Pál VIII. o. t., zongorán kíséri Kálmán Mariska k. a. 3. Viharban. Irta Dürner, Szabó Lajos vezetésével előadja az ifjúsági énekkar. 4. Matura előtt, monolog. Irta Földesi Imre. Előadja Gebedy Kajos VII. o. t. 5. Menodora, keringő. Irta Linka Camillo, Balázs Árpád vezetésével előadja az ifjúsági zenekar. 6. Népdal-egyveleg. Irta Pogátsnik Károly, Szabó Lajos vezetésével előadja az ifjúsági énekkar. 7. Megbuktunk, monolog. Irta Földesi Imre. Előadja Gebedy Lajos VII. o. t. 8. Angol őrzárát, induló. Irta Rapoli J., Balázs Árpád vezetésével előadja az ifjúsági zenekar. 9. Táncz. Kezdeté este pontban 7 és fél órakor.

Szászsebesi ref. templomra és papi lakra kegyesen adakoztak: Magy. kir. VI. csendőrkörület ivén Szelesty Károly ezredes 5 korona, Suba Lajos főhadnagy 2 korona, Rónay Béla százados 1 k., Gömör László főhadnagy 1 k., Kenedy Nándor hadnagy 1 k., Menkina János főhadnagy 1 k., Kocsis György hadnagy 1 k., Dr. Prifadka százados 1 k., Tery Oszkár őrnagy 2 k., Mátékóvics őrnagy 1 k., berczeli Berczelly Jenő kassai kir. ítélőtáblai elnök ivén: 13 korona. — Németh Lukács gyűjtőívén Gyomán: Gyomai takarékpénztár 7 k., Németh Lukács 1 k., Vincze Dániel 1 kor., Enlu Gábor 1 kor. — Márek László kir. jbró gyűjtőívén, Zirczen: Márek László 2 k., Huszár Gyula 2 k., Szüts Albert 2 k., Solyamy István 1 kor., Gaspany Vincze 30 fill., Smidt József 50 t., Tabajdy ev. ref. egyház 2 kor. — Barabás József egerbegyi ev. ref. lelkész gyűjtőívén Ev. ref. egyház Egerbegy 2 k., Barabás József 20 fillér, Sükösd Zsigmond 20 f., Tasnády József 10 f., Tasnády György 10 fillér, Sükösd József 20 fill., Sükösd Sándor 20 fill., Péter István 20 f., Kenderessy János 10 f., Simonfy Ödön 20 f., Nagyas István 20 f., Tasnády János 8 f., Moldvay Samu 10 f., Fehér Mihály 10 f., Fehér Sándor 10 f., ifju Péter József 10 f., Tökés Márton 20 fill., ifju Sükösd Sándor 20 f., Szancsal Samu 10 f., Fodor 10 fill., Radó Andor 20 f., Moldován Dani 20 f., György József 20 fill., Fábán Zsigmond 20 f., Nagy Albert 20 f., Lukács János 20 f., Veress László 10 fillér, Fülöp Gyula 20 f., Biró György 20 f., Málnasági Testvérek 20 fillér.

— Szentpéteri Sámuel gyűjtőivén: Szentpéteri Sámuel lelkész Pel-sücz 1 k. Ev. ref. egyház 1 k., Ambrozi Bálintné 10 f., Pap Dániel 20 f., Király Bálint 10 f., Pásztor 20 f., Györfy Géza 10 f., Cs. M. 20 f., Palcsó János 20 f., Faragó György 20 f., Bartos Mihály 20 f., Szentjánosi ev. ref. egyház 1 k., Berczeli ev. ref. egyház 1 k., Jan-kovich László, Zalavármegye főispánja 20 korona. (Folytatjuk.)

Elszámolás. Medgyesen folyó hó 18-án fényesen sikerült műkedvelői előadást rendezett az ev. ref. egyházközség, mely alkalommal felülfizettek: Fodor László főszolgabíró, Medgyes 10 korona. Béli László főispán, Segesvár 7 kor. Léhrer János luth. esp., Medgyes 5 k. Somogyi Albert birt. Héjasfalva 4 k. Sándor Kálmán körjegyző 4 k. Theil Frigyes polgárm. Medgyes 4 kor. Dr. Scheiner N. Medgyes 3 k. 20 f. Papp Kálmán bérlo, Somogyon 3 kor. 20 f. Dr. Novák Rezső közjegyző 3 k. Joanovits Jenő ny. százados, Póstelke 3 k. Özv. Monks Gyuláné, Medgyes 3 k. Dr. Iván János ügyvéd 3 k. Szalkay Vilmos bérlo, Darlacz 2 k. 20 f. Dr. Hegyesy Győző járásbíró, Medgyes 2 k. Purmann Ferencz körj. 2 kor. Gerut János körj. Putnoky Lajos ref. lelkész 2 k. Graf Frigyes 1 kor. 20 fill. Csaba Zoltán kir. ügyész 1 k. 20 f. Jankó Sándor 1 k. 20 f. Fuchs József ny. százados 1 k. 20 f. Többen 4 k. 60 f. Összes bevétel 515 kor. Kiadás 247 kor. 51 f. Jövedelem 267 k. 49 f. — Fogadják az igen, tisztelt felülfizetők az egyházközség hálás köszönetét. *Csáki József* ref. lelkész.

Hivatalos rész.

220—1903.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyh. kerületben, a kolozs-kalotai egyh. megyébe kebelezett *damos-jákótelki* IV-ed osztályu egyházközség papi állására pályázat nyittatik.

Javadalom: Lakás, gazdasági épületekkel, nagy kerttel. Fizetés, az egyházközség részéről a miniszter által megállapított tiszta jövedelmet véve alapul 439 kor. 10 fillér, melyből 30 kor., a 3 hold és 300 négyszögöl kanonika portio jövedelme, 97 kor. 60 fill. készpénz, a többi a hivatott bejövő terménykepe és munkabeli szolgálmány értéke. E fizetéshez járul 1600 kor. kiegészítésig 1160 kor. 90 fillér kongrua.

Kötelességei a lelkésznek a fennálló gyakorlat szerint mindkét községben végezni az istentiszteletet minden vasárnap délelőtt, délután csak Damoson szolgálnak; kiesz-tani az urvacsorát mindkét egyházban ugyanazon napon délelőtt; végzi Damoson a hétköznapi istentiszteleteket, minden csütörtökön reggel Jákótelken könyörög s az ottani iskolás növendékeket vallásra oktatja. A damosi áll. iskolában tanítja a vallást, a miért külön tiszteletdíjban részesül.

Pályázati határidő 1903. márczius 26. Folyamodványok nt. Deési Gyula esperes aához küldendők Gyaluba. Kolozsvárt, 1903. márczius 3.

Dr. Bartók György püspök.

228—1903.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett nagyercsei papi állomásra pályázat nyittatik az alábbi díjlevél szerint: 12 hold 1364 □ öl szántó és kaszáló bérjövödelme 166 kor. 60 f. Készpénz 257 kor. 50 f. Termény értéke 180 kor. Munkatétel 26 kor. 60 f. Stola 23 kor. 20 f. Kongrua 1600 koronáig 1364 kor. 63 f.

Minősítéssel és a jelen pályázati hirdetés megjelenése után kelt szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványok Csekme Ferencz espereshez küldendők Gernyeszegré, u. p. Sáromberke. Határidő 1903. márczius 31.

Kolozsvárt, 1903. márczius 3.

Bartók, ev. ref. püspök.

225 -1903.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a gyulafehérvári egyházmegyébe kebelezett *zalathnai* egyházközség lelkészi állomására ezennel másodizben pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás, melléképületekkel és kerttel; 653 kor. 91 fill. készpénz fizetés. Ehez járul az 1400 kor. fizetés kiegészítésére miniszteri helybenhagyással megállapított 746 kor. 09 fillér.

Kötelessége: az anyaegyház és ehez tartozó szórványokban a lelki gondozást végezni.

Pályázati határnap 1903. év márcz. hó 26.

A folyamodványok nt. Elekes Viktor esperes aához küldendők Gyulafehérvárra.

Kolozsvárt, 1903. márcz. hó 5.

Dr. Bartók György, püspök.

221—1903.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyéhez tartozó *feketelaki* lelkészi állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalmazás: 1. Gazdasági épületekkel, kerttel ellátott tisztességes új lakáson kívül, 13 hold 636 quadrát öl szántó és kaszáló és 12 hold közlegei jog haszonélvezete, melyeknek értéke 72 korona. 2. Termények, melyek allanak szalmás gabona, törökbuza, zab, bor és tűzifából, értéke 276 kor. 90 fillér. 3. Munkabeli szolgáltatás 45 korona. Stola: 11 kor. 20 fillér. Ezekhez járul 1400 koronáig megállapított 994 kor. 90 fill. államsegély.

Pályázati határidő 1903. márcz. 26.

Minősítvánnyal és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványok Somkerek Miklós esperes aiahoz küldendők Székre. (Szolnok-Dobokam.)

Kolozsvárt, 1903. márcz. 3.

Dr. Bartók György püspök.

Sz. 228—1903.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett nagyercsei ujonnan rendszerezített kántortanítói állomásra pályázat nyittatik a következő javadalmazással: 2 hold 125 □ öl kanonika jövedelme 23 kor. 40 f.; közmunkatétel helyett 2 hold szántó 16 kor. értékben; készpénz a kepeváltó-alapból 537 kor. 60 fillér; államsegély 214 kor.; tandíj 7 kor.; stóla 2 korona. Összesen 800 korona.

Kellően felszerelt folyamodványok márczius 31-ig Csekme Ferencz espereshez küldendők Gernyeszegré u. p. Sáromberke,

Kolozsvárt, 1903. márczius 3.

Bartók, ref. püspök.

Sz. 284—1903.

MEGHIVÓ.

A görgényi egyházmegye illetékes tagjait, van szerencsém tisztelettel meghívni Sz.-Régenben az egyházm. tanácsstermben, 1903. márczius 25-én d. e. 9 órakor kezdődőleg megtartandó *rendkívüli közgyűlésre*.

T á r g y s o r o z a t

1. Ima. 2. Elnöki megnyitó. 3. Megalakulás. 4. *Az új egyházi törvénytervezet tárgyalása.*

I. Első rész: Az egyházközség, egyházközségi tagok, presbiterek, tisztviselők. Előadó: *Kis Lajos* főjegyző.

II. Második rész: Egyházmegyék, egyházmegyei tisztviselők. Előadó: *Lénárt József* egyházi tanácsbíró.

III. Harmadik rész: Az egyházkerület és tisztviselő. Előadó *Dénes József* direktor-számvevő.

IV. Negyedik rész: A konvent. Ötödikrész: A zsinat. Előadó: *Szász Jenő* szolgabíró, világi tanácsbíró. Hatodikrész: A lelkészválasztás és lelkészek alkalmazása. Előadó: id. *Éltető Albert* földbirtokos, főgondnok.

V. Hetedik rész: Egyházi adó. Nyolcadikrész: Az országos közalap. Előadó *Pap Lajos* egyházmegyei pénztáros.

VI. Egyházi törvénykezés. Előadó: *Rozsnyai Ferencz* nyug. kir. ítélőtáblai bíró, főgondnok.

VII. Köznevelési és közoktatási szervezet. Előadó *Kovács István* tanügyi előadó.

Megelőzőleg márcz. 18-án d. e. 9 órakor kezdődőleg, — közgyűlést előkészítő egyházmegyei *tanácsgyűlés* fog tartatni.

Gernyeszeg, 1903. február 24.

Csekme Ferencz.

görgényi esperes.

Sz. 129—1903.

MEGHIVÓ.

A széki egyházmegyének f. évi márczius 31-én délelőtt 9 órakor kezdődőleg Szamosújvárt rendkívüli közgyűlése lesz, melyre a tisztelt tagtárs urak tisztelettel meghivatnak.

Tárgy: Az egyetemes konvent által az országos zsinat számára alkotott törvénytervezetre vonatkozó véleményjavaslat előkészítése.

Szék, 1903. márczius 2.

Somkerek Miklós,
esperes.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő. NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bármintve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Az egyházi adózás kérdéséhez.

Tán nem tulozunk, ha azt mondjuk, hogy az új egyházi törvények tervezetében a legeslegfontosabb rész az egyházi adózásról szóló.

Ez lesz hivatva az 1903-iki zsinat emléket igazán fenntartani. Mint az 1880-iki az egyházi közalap megteremtésével, az 1890-iki az orsz. ref. papi özvegy-árvai gyámintézet felállításával örökitette meg emlékezetét: ugy ez az egyházi adózás rendezésének megoldásával volna hivatva örökké emlékezetessé tenni magát.

Mindjárt szembe tűnő, hogy az unio óta tartott egyetemes magyar ref. zsinatok mindenikének nagy alkotása az anyagi ügyek körébe esik. Ez jellemző erre az epókhára. Nem korunk materiális irányzatának kell betudnunk e jelenséget, hanem annak, hogy mihelyt megnyílt szemünk az egyetemes egyházi szempontok és érdekek felismerésére, mihelyt nemcsak a tagokat, hanem az organizmust kezdtük vizsgálni: szükségképen reá kellett jönnünk az egyes tagok — egyházközségek — nagy részénél tapasztalt gyengeségek forrására — a vérszegénységre, az anyagi erők elégtelenségére. Innen, hogy kezünket e baj megszüntetésének munkájára vetettük legelőbb: az elernyedő tagok megerősítésére — a közalap megalkotására.

Az adóügyi javaslat is ily *egyetemes szempontnak a következménye* s ebben áll elvi jelentősége. Ezért kell elismeréssel adóznunk az egyetemes konventnek s e tekintetben a konvent legmunkásabb tagjának, Tisza István grófnak. Azért félünk mi a presbiterianizmus itt-ott felcsillanó tulérvényesülési törekvéseitől s azért döbbenünk meg a pápás táborból felénk hangzó — s némelyik egyházi lapunk által is köszönettel fogadott — „jó tanács“-tól, hogy térjünk vissza a „hamisítatlan presbiteri rendszerre“, mert érezzük, hogy ez sokkal inkább a széttagolásnak, mint az egyetemességnek

érdekeit szolgálja. A tulhajtott presbyterianizmus mindig independentizmus felé hajlik, a melynek végkövetkezménye a „szabad egyház a szabad államban“ elvének amerikai gyakorlata. Nekünk pedig az egység, az egyetemeség felé kell törekednünk, ha nem akarjuk, hogy „mint oldott kéve“ széthulljon egyházunk.

Ez egyetemeségi szempont határozottabb érvényesülésének eredménye, hogy ma már nemcsak mint „magyarországi ev. ref. egyház“, hanem hova-tovább, mint a „magyarországi protestáns egyházak“ léphetünk és kezünk fellépni az állammal szemben jogaink védelmében és érvényesítésében. Ez bántja a tulsó táborból való tanácsadóinkat; ezt szeretnénk „jó tanácsaikkal“ lehetetlenné tenni. De ez magyarázza meg azt a nagy különbséget is, mely van a más két egyetemes ref. egyházi alkotásunk és a most tervezett adóügyi rendezés között.

Amazokat egészen a magunk erejéből, a saját erőnkre alapítva alkottuk meg s számukra az állam támogatását, részben indirect uton csak az utóbbi időkben vettük igénybe. Ennél világosan és kifejezetten számítunk arra; tehát *kifejezetten vagy hallgatólagosan most történik az egyetemes egyház által először, hogy az 1848. XX. t.-cz. igénybe vételével maga kezd reformot.*

Ezt a dolgot fontosnak tartjuk s midőn most a javaslatról írunk, arra akarunk különösen reá mutatni, hogy ezt öntudatosan tegyük s a következményeivel is számot vessünk.

Arra ugyanis, hogy a jelen tervezet megnyiben felel meg a közegyházi érdekeknek, kiterjeszkedni most nem kívánunk. Nagyon nehéz kérdés ez, mely a helyi viszonyok által is oly komplikációkat nyerhet, hogy alig merheti valaki azt állítani, hogy egy ilyen általános tervezet mint a mostani, minden jogos igénynek és szempontnak megfelel s így kivétel nélküli szabályul elfogadható.

Épen ez okból igen-igen fontosnak tart-

juk, hogy a rendezés elveit az egyház úgy tűzze ki, hogy azok esetleges czélszerűbb megváltoztatására nézve mindig szabad kezet tartson fenn magának. Ezt követelnünk kell különösen az állammal szemmel. Hiszen már addig is annyiféle tekintetben vagyunk az állam szekeréhez kötve, hogy valóban csak úgy rángat ide-oda, mint a horogra került halat. Ott vannak pl. iskoláink, a tanári és tanítói fizetések államsegélyeivel, a melyek az új fizetésrendezéssel fojtó bizonytalanságba jutottak; ott a lelkeszi fizeteskiegészítési törvénnyel, mely az önálló egyházközségek és lelkeszi állomások alakítása tekintetében szolgáltatja ki egyházunkat s annak sokszor igen vitális érdekeit az állam és minisztere kénye-kedvének. Ha most ezekhez járul az egyházközségi háztartás elveinek a megszabása is s a segély révén az állam befolyása és felügyelete abba: igazán kezünk, lábunk kötve lesz, főként a fejlődés tekintetében. Mert főleg ott, hol a megszabott elvek szerinti adózás kimerítve lévén, az adózási segély igénybe vétetett: ott aztán az állam fogja meghatározni a további szükségeket? Pl. hogy x.—y. egyházközségnek kell-e még egy iskola, vagy még egy papi állomás, vagy felemelhető-e a gondnok fizetése, vagy nem költ-e túl nagy összeget a szegények gyámolítására, vagy betegek gondozására stb.? Aztán a tanítói és tanári fizetések maximumát mennyiben állapítja meg?

Szóval, a mennyire szükséges, hogy mi magunk az egyház, bizonyos elvek szerint állapítsuk meg a saját egyházi és iskolai szükségünket: annyira veszedelmes lenne, ha ez elvek által a kormány által megkötött engednők magunkat. Ez ellen mindenképen védelmezni kell egyházunkat.

Nem marad tehát más hátra, mint az, hogy követeljük az 1848. XX. t.-cz. olyan végrehajtását — ha a tőke, vagy járadék fokozatos rendelkezésünkre bocsátása formájában is, — a mely szerint az állam a saját magunk által megállapított szükségünk fedezetét — a szükség felülbírálnak nélkül — bocsássa rendelkezésünkre akkora összegig, mely a róm. kath. egyház állami dotációja arányában tekintetbe véve a saját alapjainkból szolgált állami feladatokban (iskolázás) való részvételt, lélekszám arányában minket megillet, az összeg 10 évről 10 évre állapítatván meg. Ezt az egyház saját belátása szerint használja fel; de a felhasználásról elszámol.

Másként nem képzeljük szabadságunk, autonomiánk és függetlenségünk súlyos sérelme nélkül az egyházi adózás kérdésének államsegélylyel való rendezését lehetségesnek.

Erre fektessen azért súlyt minden véleményét mondó testület.

Hegyalji.

Riadó.

A riadót nem mi fujjuk, hanem a klerikális had fujja ellenünk. Mi békét gyakoroltunk a reformáció létrejövetelét óta, minden vonalon. Nekünk is van jelszavunk, de ezt Jézusunktól örököltük: „Arról ismerlek meg, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek.“ Mert Jézus mondá: „En békeséget adok nektek, de nem a világ békeségét, hanem az én békeségemet.“ E jegy alatt született a protestantizmus. Istenfélelem és emberszeretet, ez ama két boldogító erő, mely után a jóra törekvő lelkek minden időben vágyakoztak. De valamint Krisztustól kezdve, keresztül a történelmi idők minden korszakain a világosság a sötétségben megütközött, úgy újabban is, a klerikalizmus nem tudja elviselni az evangelium tudakozása által támadt fényt és e kellemetlen érzésének következménye, hogy újból megfujta a harci riadót: le a protestantizmussal!

Es e riadó zengedelminél hírek kelnek szárnyra, a protestantizmus ellenes tábor közvetítésével, hogy ezek által a laikus világban ellenszenv ébredjen az eretnekek iránt és a protestánsokban megrendüljön a bizalom álláspontjuk igazságában.

Itt látjuk, hogy egy protestáns apa panaszolja, hogy ebédnél kis leánykája keserves sirásra fakadt. Sokáig csititgatták szegénykét, míg kitudták venni kicsi szivecskéjének bánatát. — Azért sirt, mondá, mert Sándorkát és a papát sajnálja; mivel ők, ha meghalnak, a pokolba jutnak. Ő pedig és a mama menyországba mennek. Az apa kérdezte: de hát ki mondotta ezt neked leányom? Felelt a leányka: a tisztelendő ur!

Ott asszonyok suttogják, hogy egy nő gyónni volt, most pedig nagyon levert; mert azt mondotta a pap, hogy házassága nem törvényes, gyermekei sem azok, mivel férje protestáns és a protestánsoknál kötött házasságuk.

Itt-ott, egy-egy katolikus legényegyletben tagoskodó ifju nyilvánosan beszéli, hogy azért téríti jegyesét a kath. hitre, mert ő eretnekekkel házassági szövetségre nem léphet.

Gyermekektől lehet hallani az utcán, hogy a protestánsok a templomban azért emelik kalapjukat szemük elé, hogy saját templomi szertartásaikat kedvük szerint kinevethessék stb.

Még sok ilyen szállongó beszédet, sőt tények halmazát lehetne felhozni annak igazolására, hogy a harci riadó hazánkban minden vonalon megvan fujva. Hogy kik fujják és miért fujják, azt mindenki tudja.

Csak az a kérdés már most, hogy ilyen körülmények között, vajjon a hazafias lelkek által hangoztatott egységes magyar nemzeti államot miként lehet kiépíteni, ha a magyarság kebelében így hintegeti a visszavonás magvát, — a klerikalizmus és czéltudatos munkával szétválasztani törekszik testvért testvértől?..

Igen, a kiadott jelszó nyilván és kimélet nélkül hangzik: Nincs üdv a római egyházon kívül! A protestantizmus ismét térítési alany lett. E tan képezi alapját a türelmetlenségnek. A katolikus dogmák átkot mondanak a másként gondolkozókra. Szerencsénkre, a szent atya minden igyekezete daczára ma már odáig még sem mehet, hogy az összes eretnekeket, — kik közzé a protestánsok elsősorban tartoznak, ünnepélyesen és egész nyilvánosan kiátkozhassa. E tehetetlen hatalmi nagyratörekvés okozza azután, hogy a clérus egész tábora, le az ujonnan sült káplánig, szent haragtól eltelve, egyetlen alkalmat sem mulaszt el, hogy a protestáns egyházat gyalázza, kisebbitse. A protestánsok keresztségét újabban sacramentumnak sem hajlandók elismerni, sőt a protestánsok keresztyén voltát is tagadják és ezzel mintegy kegyetlen kézzel szétszaggatni törekesznek

a meglevő közösség minden kötelékét. A vegyes házasságoknál minden elképzelhető eszközzel dolgoznak a gyermekeknek a maguk részére biztosításán. Az ígéretük egész özönével veszik körül azt, a kit sorsa utjokba vezet, hogy benne egy lelket magukhoz térítsenek. Temetőjüket elzárják a protestáns halottak elől, mert szerintük szentelt földben eretnek nem pihenhet. Egész viselkedésükben feljulva látjuk a középkor türelmetlenségét, erőszakosságát.

És ha ezek után a protestánsokat a támadások ellentállásra és egyesülésre kényszerítik, vajjon a létre jövő harcznak ki az okozója? Bizonytalán az, a ki a békét megzavarta. — Bármiként vélekedjünk is a jövő felől, ezek után annyi bizonyos, hogy a harcznak folyni kell mindaddig, a míg csak lesz pápa és lesznek jezsuiták e világon. Mert e consorcium a protestánsok gyalázásával soha fel nem hagy. Nyíltan hirdetik, a hol csak lábukat megvethetik, hogy a reformátusok a pokol fajzatai.

És e klerikalís mozgalom, mind nagyobb arányokat ölt, kivált nálunk szegény hazánkban; mintegy a földből nőnek ki újabban a különböző szerzet és apácza rendek vagyonukkal, ellenszenvükkel, jelszavakkal, formalismusokkal behálózják, még a nagy protestáns Debreczent is.

Ilyen körülmények között a vallásbékét harcz nélkül csak úgy lehetne remélni, ez időszertint a különböző felekezetek között, ha a pápát csodálatos módon a szentlélek megszállaná és magas polczáról gárdájának kijelentené, hogy mivel tényleg a katholicus egyházon kívül is van üdv, mindenkinek hite tisztelben tartassék és minden egyház úgy tekintessék, mint a szentlélek kitöltetésének talaja. De, miután ma már csodák nem történnek, erre várni hiu ábránd. A pápa a jezsuitákkal érez és lelki gyönyörűsége telik, ezeknek minden munkájában.

Allításomat igazolja egy 1895-ben Rómában megjelent egyházi folyóiratban a Vatikán 21 prelatusának következő feljajdulása is: „Oh, legyetek áldottak, ti lobogó máglyák, kik annyi száz, meg száz lelket megmentettetek a tévtanok kárhozátától és az örök gyötrelmekedtől. A szent inquisitio éber vigyázásának lehet köszönni a vallás békét és a hit szilárdságot.“ Ime ez a világnézete a dolgok természetes rendjéről a magas klerusnak

Az igazhitűségével kérkedő klerusnak e sötét felfogásával szembe, nekünk szent kötelességünk megmenteni és megvédeni a hol és a mit csak lehet. A 16-ik században a protestáns fejedelmek maguk védtek a zsenge protestáns egyházat a pápaság ellen. De vajjon, hogy állunk ma? A római egyház, újból állam lett az államban. A protestáns egyház ellenben, ma már ismét csak megtört szolga. A katholicus püspökök, mint magas méltóságok szerepelnek; a protestáns anyaszentegyház püspökei pedig, mint szerény egyháztestek képviselői tekintetnek az államban. Ezt az állapotot nevezze azután valaki, ha meri, a jogegyenlőség és lelkiismereti szabadság igazságos és törvényes folyományának. De ez még nem minden, a körülmények ingerhatása következményeként azt is kell, hogy lássák, miként hagyják el egyes világi méltóságok, vagy ezek gyermekei őseik vérrel vallott protestáns hitét. Látjuk, hogy protestáns hitü diplomaták, nem átalják a pápát, mint béke apostolát üdvözölni, ellentétben az évszázadok történeteinek intő tényeivel. Ha, a személyes hittudat hiányának, a magas polczokról ilyen példái tárulnak elénk, akkor mit várhatunk a néptől!

Még szomorubb lenne a helyzete protestáns anyaszentegyházunknak, ha az idő kényszere alatt, éber vezérek vezetése mellett, a protestáns irodalmi társaság, országos domestika és a magyar protestáns sajtó ügy újabb lendületet nem nyernek.

(Vége következik.)

Időszerű kérdések.

II.

Krajczáros élőtöke. Ezen intézményt egyházkerületünk „égető“ szükségéi hívták életre. Ugyanis minden egyházközség annyiszor 2 fillért fizet az egyházkerület pénztárába, a hány lélekkel bir. Az 1862. évi dévai közzsinat ezen összeg fedezésére a legalkalmassabb eszközök kikeresésével s felhasználásával az egyházközségek papjait és presbyteriumait biztameg, határozottan kikötve, hogy „ezen alap és kutfő az ekklézsia köz-cassája teljességgel nem lehet.“

Az egyházközségek a reájok eső összeget, a névkönyvben kimutatott lélekszám szerint, pontosan fizetik ma is. Ezzel a tervezetnek egyik ága kétségtelenül teljesítve van. De hát a másik? Azzal bizony csehül állunk! Mert az a czélzat, hogy „az ekklézsiára lélekszám szerint esendő krajczárok az egyház tagjai befolyásokkal fizetessenek“ s így tisztán az „önkéntes adakozás“ eredménye legyen. — nem ment teljesedésbe. Legalább nem minden egyházközségben. Mert hiszen a legtöbb közjvedelmeiből, tehát a „köz cassája“ terhére fedezi.

Mivel a krajczáros élőtökére vonatkozó rendelkezés hatályon kívül nem helyeztetett, sőt annak megtartása egyformán kötelezett minden egyházközséget, olyan irányu intézkedésre volna szükség, hogy minden egyházközségben a begyülemdő perselypénzek — a reformációi emlékűnnep kivételével — *krajczáros élőtöke-alap* létesítésére fordítottassanak. Így leend ez a nemes intézmény valósággal az „önkéntes vallásos érzület“ drága gyümölcse.

Egyházmegyei tanács. Az Utasítás 25. §-a szerint az egyházmegyei tanács tagjai: az esperes vagy törvényes helyettese, mint elnök, az egyházmegyei jegyző, mint tollvivő, az egyházmegyei közügyigazgató és tanügyi előadó; továbbá az egyházmegyei fő és algonodnokok s az egyházmegyei közgyülem által választott két világi tanácsbíró.

Ha felütjük a névkönyvet, azt látjuk, hogy egyházkerületünk 18 egyházmegyéje közül csupán a vajdahunyadi, széki és nagysajói egyházmegyék azok, a melyek az Utasítás szem előtt tartásával rendezték be, illetve szervezték egyházmegyei tanácsaikat. A többiek az egyházmegyei tanács tagjai közé sorozták a számvevőt és a pénztárost is. Kérdés: a két eljárás közül melyik a megfelelőbb? Kétségkivül az utóbbi. Mert hiszen a számvevő az egyházközségek vagyoni kezelésének ellenőrzője s a pénztáros az egyházmegye pénzügyeinek intézője. De mikor a számvevőre nézve az Utasítás 117. §. kimondja a vagyoni felelősséget s a pénztárostól az egyházmegyei közgyülem óvadékat követel, hogy minden eshetőséggel szemben biztossítsa magát, de semminemü joggyakorlást nem engednek: nyilvánvaló, hogy az Utasítás, illetve egyházmegyei közgyülem ezen hivatalnokokat nem tekinti egyenrangu tényezőknék a főjegyzővel, közügyigazgatóval és tanügyi előadóval az egyházmegye ügyeinek intézésében. Már pedig nem kell bizonyitgatnunk, hogy pl. a számvevői hivatal van olyan fontos, mint pl. a tanügyi előadó.

Nem vagyunk kíváncsiak azokra az indítékokra, a melyek a számvevőnek, illetve pénztárosnak az egyházmegyei tanácsból való kirekesztését kívánatosá tették, de időszertünek tartottuk rámutatni arra a méltánytalanságra, a mely az egyházmegyék ezen hivatalnokaival szemben fennáll. Reméljük azonban, hogy a közelebről összeülő zsinat által hozandó törvények életbeléptetésére vonatkozó új Utasítás méltányosabb leend s a számvevőt és pénztárost az egyházmegyei tanács *jogosított* tagjainak fogja tekinteni.

Konfirmáció. A konfirmációt az 1807. évi deési közzsinat léptette életbe egyházkerületünkben

„más országokban való protestans ekklézsiáknak példájokra.“ Főleg azon indítékból, mert „a vallásnak és erkölcsiségnek gyarapítására nagy befolyása legyen“. Amde „ezen rendtartásnak“ mind időpontjára s a felserdült ifjak életkorára, mind az oktatás tartamára nézve a legnagyobb változatosság uralkodott eleitől fogva. Ugyanis a konfirmáció időpontját a deési közsinat „Advent első és Pünköst előtt esendő vasárnapokra“ határozta.

Agendánk s a Zsin. törvények e kérdést figyelmen kívül hagyják. Jelenleg a legtöbb egyházban áldozó csötörtökön tartatik meg, de tudunk olyan egyházközséget is, a melyben a reformáció emlék-ünnepén konfirmálnak. A felserdült ifjak életkorát a deési közsinat 12—15 évben állapítja meg, „a mint kinek-kinek elmebeli tehetségei kifejlődnek.“ Ágendánk azon utasítást adja, hogy „konfirmációra 13 évesnél kisebb és be nem oltott gyermeket nem kell bocsátani.“ Az 1873 évi egyházkerületi közgyűlés 143 jkvi sz. akként intézkedik, „hogy lelkész fiait a gyermekeket 15-ik életévök betöltéséig, a midőn egyszerűs mind azok tankötelezettsége megszűnik — leányoknál előfordulható tulfejlettség eseteit kivéve — ne konfirmálják.“ A Zsinati törvények 126 §. pedig kimondja, hogy: „tizenkét éven alul levő gyermekek nem konfirmálhatók.“ A konfirmációi oktatás tartamára nézve sem a deési közsinat, sem az 1873 évi egyházkerületi közgyűlés, sem a Zsinati törvények nem rendelkeznek. Ágendánk is csak annyit mond: „A konfirmációt mindig huzamos tanításnak kell megelőzni.“ Jelenleg s legtöbb egyházközségben husvét után való első csötörtökön kezdődik és tart áldozó csötörtökig. Tehát 5 hétig. De vannak olyan egyházközségek is, a melyekben 2—3 heti, vagy még ennél is kevesebb idő fordítatik az ifjak előkészítésére. Ezen rövid áttekintésből is kitűnik, hogy konfirmációi rendtartásunk gyökeres, mindenekfelett pedig egyöntetű rendezésre vár. Mi, a konfirmáltatás idejűl a reformáció évfordulóját, okt. 31-ét tartjuk a legalkalmasabbnak. Hogy miért? — Felesleges indokolnunk. A konfirmándusok életkorára nézve megújítandónak véljük az 1873-iki egyházkerületi közgyűlésnek e tárgyban hozott határozatát a maga teljességében. A konfirmációi oktatás tartama, kötelező mindennapi tanítással egybekapcsolva, 6 hétben volna megállapítandó. A siker érdekében még büntető intézkedésektől sem kellene visszariadni. Ebben a tekintetben már a deési közsinat így határozott: „Hideg és érzéketlen szívű pap volna az, a ki a maga kötelességét csupán csak a törvényektől való félelemből folytatná és e tekintetben is a szülőknek gyermekeik jó neveléséből származó örömből részt nem venne s annyival is inkább ebbeli kötelességének teljesítésére fel nem buzdulna. Ha ki ilyennek találta: első hibájáért 6, másodszor is annyi forintokat fizessen; harmadszor körülállásához képest az előjáróktól keményebb büntetéssel megbüntettessék.“

a—b.

Tudósítások az egyházi élet köréből.

A nagyenyedi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

1903. márcz. 4.

Emelkedett, lelkes s e mellett komoly és méltóságteljes hangulatban folyt le a nagyenyedi ev. ref. egyházmegye közgyűlése Nagyenyeden a városháza nagytermében márczius 4-én. A megjelent egyházmegyei képviselők nagyszámu, egyházi közéletünk jelesei, a tordavidéki és enyedvidéki lelképásztorok impozáns sokasága töltötte meg a díszes termet. Valóban, gazdag volt e közgyűlés megható és lélekemelő jelenetekben, az együtt megnyilatkozó szeretetnek, tiszteletnek, együvé tartozásnak őszinte és

kétségbevonhatatlan jeleiben. A gyűlésen jelen volt Zeyk Dániel, Alsó-Fehér vármegye főispánja, egyházmegyei főgondnok, gr. Bethlen Sándor egyházmegyei gondnok, Tóth Miklós árvaszéki elnök, egyházmegyei gondnok, Gáspár János egyházmegyei gondnok, Lovassy Andor Tordaaranyos vármegye főjegyzője, Sándor János esperes és még számosan egyházmegyeink notabilitásai közül.

A közgyűlést Sándor János esperesnek szivből jövő, szivhez szóló magas szárnyalású imája nyitotta meg. Ezután az esperes meleg szavakkal emlékezett meg a közgyűlés előtt arról a bizalomról, mely őt az esperesi székre emelte; most már — érezvén az időnek vállaira nehezedő terhét, a megsokasodott munkát — bejelenti az esperesi székről való lemondását. A közgyűlés Zeyk Dániel főgondnok és Ujvári István harasztosi lelkész indítványára — a kik meleg, elismerő és lelkes szavakban méltatták a lelépő esperesnek az egyházmegye, sőt az egész erdélyi egyházkerület körül szerzett érdemeit, buzgó apostoli munkásságát, lelképásztori szelidségét és az egyházmegye kormányzásában 32 éven át kimutatott vezérlői bölcsességét, — mély s igaz sajnálattal fogadta el szeretett és tisztelt esperesének lemondását s egyhangú lelkesedéssel elhatározta, hogy nagy tiszt. Sándor János esperes urnak érdemeit minden időknél emlékezetül jegyzőkönyvére igtatja; őt továbbra is tiszteletbeli esperesnek tekinti és egyúttal az egyházmegye tanácsbírói karába is tiszteletbeli tanácsbírónak megválasztja; továbbá lépéseket tesz arra nézve, hogy nyugalomba vonult tiszteletbeli esperese a közigazgatási államségélyből nyugdíjat élvezhessen.

A közgyűlés a megüresedett esperesi székre egyhangúlag Jancsó Lajos marosújvári lelkészt, egyházmegyei főjegyzőt választotta meg, a ki nagy figyelemmel hallgatott, szép beszéd kíséretében foglalta el új állását, meghajolván az osztatlan bizalom és szeretet megnyilatkozása előtt. Beszéde, mely érzelmének igazságáról, szeretetének és lelkesedésének őszinteségéről tett ékesen szóló bizonyosságot, mély hatást gyakorolt a közgyűlés minden egyes tagjára, s a közgyűlés nevében Szász József Alsó-Fehér vármegye alispánja és Barabás József egerbegyi lelkész üdvözölték őt meleg szavakkal új állásában.

A Jancsó Lajosnak esperesévé történt megválasztása alkalmából megüresedett főjegyzői állásra titkos szavazással Szécsy Ferenc felvinczi lelkész választott meg nagy szótöbbséggel Bertalan József aranyospályai lelkésszel szemben. Málnási Károly szászujfalusi lelkész is lemondván az egyházmegyei számvevői állásról, helyére egyhangúlag Ferenc Samu m.-décsei lelkész választott meg. E közgyűlésen még a következő egyházmegyei hivatalok töltek be egyhangú közfelkiáltással: fegyelmi bírósági taggá: Lovassy Andor Tordaaranyos vm. főjegyzője, egyházmegyei tanácsbíróvá Veress Károly gerendi lelkész, egyházmegyei aljegyzővé Ujvári István harasztosi lelkész választott meg.

A közgyűlés után a Nemzeti szállóban közebéd volt, mely vidám és kedélyes hangulatban folyt le.

T Gy.

TÁRCZA.

A vallás.

(Folytatás és vége.)

En nem állítom fel határozott alakban e kényes és érzékeny vádak, de azoknak, a kiket közelebről illet, megfontolásra figyelembe ajánlani minden esetre bátorodom.

S ha volna valami a felvetett aggodalmakban; ha gondolataimat valaki egy valódi keresztény — mert annak érzem és hiszem magamat — komoly töprengéseinek elfogadva, tanácsomra volna kíváncsi a teendők iránt, mit mondanék? . . . Bizonytalán nem állanék elé világtelforgató eszmékkal. Új vallásrendszert tehát nem ajánlanék, mint *La Reveillère* direktoriumi tag a nagy francia-forradalom idején, a ki midőn tervezetének — a theophilantropismussal kevert természeti vallásnak — életbeléptetése feltételei iránt *Taleyrandot* megkérdezte volna, ez egyszerű tanácsot nyere: „Én csak egy módot tudok ajánlani: Jézus Krisztus, hogy a maga vallását megalapítsa, megfeszített és feltámadott. Vállálja meg ön is ezt a módszert! “ Azt sem követelném, hogy mindenki az én vallásomra térjen, mert az üdvözülést minden felekezet kebelében lehetségesnek tartom — s a történelmi alakulást és hagyományokat mindenütt tisztetem. Még az u. n. pogányokat se tekintem elveszett lelkeknek, mert ha hiszünk az örökéletben, a lelki tökéletesülés útja előttük is nyitva áll. Tehát nem rombolnék és a felekezetek békéjét, a mely drága kincs és nem csekély áldozatba került, könnyelműen nem zavarnám fel, mert a keresztény egyházat a maga egyetemében is, részeiben is alkalmasiak tartom Jézus tanításainak, a vallás lényegének ápolására s az emberiség boldogítására.

A vallással semmi sem áll oly közeli rokonságban, mint a *képző-művészet*, mely a durva anyagból egyszerű és csekély eszköz használatával eszményi alakokat formál, hasonlókat az isteni alkotáshoz; kifejezést ad az eszméknek és gondolatoknak, az erőnek és szépségnek, a kedélynek és szenvedélynek, a rutnak és fenségesnek, az életnek és halálnak, a valóznak és képzeletnek ezerféle változatban; valósi, erkölcsi és nemzeti erényeket ábrázol és ápol; városainkat, templomainkat, parkjainkat fölépíti és földszíti; az emberi és természeti szépet behozza csarnokainkba, hajlékainkba; szóval: az életnek kényelmét és bájjait, a nemes izlésnek táplálékait pazar kézzel nyitja meg és árasztja reánk. S éppen mint a vallás, belénk lehelli a hitet, hogy isteni szikra van elhelyezve az emberi lélekben, mely ép oly kevéssé semmisülhet meg, mint annak kuforrása. Az emberi lélek mélységét és gazdagságát s a vallásos eszmék megrögzítését alig képes valami hivebben tolmácsolni, mint éppen ez a művészet. Azért azt méltán nevezhetnők az egyház muzsájának.

Nós — ennek a művészetnek története is mutat az egyházzal hasonló jelenséget. Voltak virágzásának és hanyatlásának korszakai. S hogyan segített magán, mikor tespedésének tudatára jöve, megújhoni vágyott?! A legtermészetesebb módon. Egyszerűen visszatért a maga benső lényegének bölcsőjéhez s az örökszépnek görög és dór forrásaiban, mint a mesebeli tündér megfürödve és Michel Angelo és Raphaelék személyében jelentkezett mint *renaissance* — újra születés, megújulás. S ragyogásának sugarai fölébresztették a többi művészet muzsáit is, föl a tudományok terén a szabad vizsgálódás hőseit és a Mecenások díszes sorát a mi dicső Mátyásunkkal. Ennek az ébredésnek hatása alatt élünk ma is, századok mulva, művészetben, tudományban és az emberi jogok feltámadásában.

Ebben a párhuzamban vélem én feltalálhatni a vallási megújulás titkát.

Próbáljuk meg itt is visszatérni a kereszténység valódi lényegének eredeti kútfejéhez — Jézushoz. Kiséreljük meg a vallást és annak tulajdonképeni célját csak magában keresni, levetkőztetve minden egyéb emberi és világi érdek burkolatából — s hátha mi is megtaláljuk azt a megifjító forrást. Mert, ha tulszigorunak is tartjuk s inkább a dogmára vonatkoztatjuk *Voltaire* lesújtó bírálatát, mely szerint a kereszt-

tény egyház annyira eltávozott Jézustól, hogy az ő tanaival már ma az alapító maga sem foglalhatna helyet abban, annyit megengedhetőnek kell tartanunk, hogy vallásunk alapítója az üdvözülést kevesebb feltételhez és egyszerűbb formákhoz kötötte volna, mint a közvetítő, ítélkező egyházi hatalom, a lelki életből ellenben ennél többet kívánt és többet nyújtott volna. Ilyen értelemben óhajtom én a hozzá való visszatérést, a hol a lélek az ő ragyogó példájának, a föld porán fölül emelkedő nemes életének és példázatokban páratlanul egyszerű, átlátszó tanításainak melegítő légkörében önfeledten adja át magát a bűnbánatnak, a megtérésnek, a szeretetnek, az ihlet hatalmának s a hit szárnyalásának. Megfürdik a vallásos érzések e szent mámorában s isten házának tekint erdőt, mezőt, ligetet, hol az ég áldásait és virágait kitarja, hajlékát, mely béke és nyugalom tanyája, községét, mint testvéreinek társaságát s hazáját, mint nemzetének vérrel szentelt földét. Sőt az egész emberiségre is szeretettel gondol.

Vágyódik a hivek társaságában jelenni meg az Ur előtt, hogy az együvé tartozás, együtt imádkozás, a szentségek közös éldelete összesimitő, erősítő, bizalmat keltő édes érzésének boldogító hatását élvezhesse.

Érzi magában napról-napra, évről-évre fejlődni, állandósulni és uralkodóvá emelkedni a felebaráti szeretetet, a mely minden pillanatban megbocsát; sohasem gyűlöl és nem üldöz; — türelmes a más véleményűek és más hitűekkel szemben, — segít a szegényeken, betegeken, szerencsétleneken, vigasztalja a szomorkodót, — védelmébe veszi az üldözöttet és bátorítja az erőtelent, szóval: a mit lelki érkeivel Jézusától látott és hallott s a minek követésére magát erős fogadással elkötelezte, ahhoz hű is marad egész életén át, ha e bűvös hatás forrásához koronként ismételve elvezetjük, annak éltető vizét tőle el nem zárjuk.

Az idő és térbeli távolság nem csökkenti, sőt fokozza az érintkezés bensőségét és erejét. Épen mint a folyam mentől távolabb haladt forrásától, annál nagyobb terhek hordozására lett képessé . . . Az esztendő csak perczek az idő végtelenségében, de az évezredek már lépcsői az örökkévalóságnak s mind az, a mit e lépcsőzetekre állva, láthatunk és betekinthetünk, a nagyságnak, a hatalomnak, mindenható-ságnak benyomását gyakorolja reánk s a látókört olyan mértékben terjeszti ki előttünk, hogy a lélek a maga szárnyalásában földi korlátok által mind kevésbé lesz gátolva. A por és a vér, a vagyoni, társadalmi és felekezeti versengés, kisebb és nagyobb emberek hatalmaskodó erőlködése mind elveszti színét, nyomát, zaját e magasabb horizonton — s a véget levetkőzve emberi gyarlóságait, felolvad ama tisztált végtelenbe, a hová Urunk is tekintett, midőn azt mondotta, hogy „az én országom nem e világból való.“

Ezt nevezem én *vallásbeli renaissance*-nak, lelki megújulásnak amaz ősforrásnál, a hová minket a mi papjaink tetszés szerint s kevesebb fáradsággal és veszélylyel vezethetnek, mint a milyennel és milyenek közt Pál apostol az ő kis-ázsiai, görögországi, macedoniai, Róma-beli és a többi hiveihez sok rendbeli nehéz utazásait végezte.

S ha majd a vallásbeli közöny álmából felébredve, polgári hatóságaink is e szent zarándok-utra egyszer velünk jönnek, hogy tikkadt ajkuk ama forrás szent nedűjétől érintessék: talán meg fogjuk érni, hogy ájtatos hivekkel telt templomaink ünnepi csöndje hetenként legalább egy pár órára védve lesz azon profán üzértség csörömpölésétől és hontalan elődség kintornájától, a mi már ma versenyez azon hires pénzváltók arcátlanságával, kiket Jézus urunk a jeruzsálemi templom előcsarnokából kikorbácsolt, s még talán a korcsmák gőzében is szünetelni fog

isten káromlása legalább azon órára, melyben amott a lelki megújulás zsolozsmája zeng.

Ha Ti akarjátok, úgy lesz; mert egy művelt és vallásos nép szava: isten szava.

Kozma Ferencz.

Irodalom.

As erdélyi ev. ref. egyházkerület Névkönyve az 1903-ik évre. Negyvenötödik évfolyam. Szerkesztette: Czirmay Zoltán püspöki titkár. Kolozsvárt. Ára 2 kor. 60 fillér.

A testes kötet I—XCVII. és 1—164 lappal mint minden évben rendszeresen most is megjelent az év elején. 97 lapot foglal el a „Történelmi rész“, melyben a marosi egyházmegye története folytatódik és pedig 33. Bere-Keresztur, 34. Kebele-Szent-Iván, 35. Kendő, 36. Koronka, 37. Luka-Ilenczfalva, 38. Vaja, 39. Jedd, 40. Mező-Kövesd, 41. Szent-Simon anya- és ezek társ- és leányegyházainak története. Kár, hogy ezek egymásutánjában semmi rendszer sincs. Egyébként hasznos adalékok. A „Hivatalos rész“ a szokásos beosztás szerint a régi módon a hivatalos adatokat adja az egyházmegyékről, egyházközségekről és kollegiumokról. A statisztikai kimutatások után jönnek: az egyházközségek betűsoros jegyzéke, az egyházi hivatalnokok névjegyzéke és pedig: prot. főhatóságok, ref. egyh. kerületek, ág. hitv., unit. egyházkerületek, M. P. I. Társaság, Róm. és gör. kath. egyház fejei, a magyar országgyűlés, magy. kir. felelős miniszterium, közös miniszterium, kataszteri igazgatóság, közp. statiszt. hivatal, Emke, erdélyi közhatalóságok. Végre függelékül 22 lapon „Az erd. ev. ref. egyh. kerület 1902 évi rendeleteinek tára és a határidőhöz kötött hivatalos teendők kimutatása. Ezek közt sok új rovat, de mindenik gyakorlati szempontból igen is szükséges a papi irodákon. A mintaszerű összeállítás a püspöki iroda dicséretére válik.

A statisztikai adatokból ide iktatunk egy pár tanulságot. Lélekszám az egész kerületben 428 ezer, 6 ezerrel több, mint a népszámlálásban kimutatott. Vajjon e 6 ezer a három évi szaporulat-e? Iskolázatlan 13 ezer tanköteles. Üres rendes lelkészi állás az 543-ból 71; üres lévitai állás a 87-ből 8. Van 3 helyettes, 25 segéd- és 14 nyug. lelkész. — Az 537 anya-, 152 leány és 1056 fiók egyh. községben van 71 önálló felek. iskolánk, 188 államilag segélyezett. Iskola nélküli község: 721. Más felekezeti iskola 563; állami, községi és társulati: 499. Üres ref. tanítói állás a 292-ből 11; üres énekvezéri az 554-ből 48.

Magyar Prédikátorról. Előre jeleztük a „Magyar Prédikátor“ megjelenését. Most, hogy megjelent, jó reménnyel közöljük. Az 1. szám kezünkben, csak a szerkesztő Szabó Jenő műveit hozza. Szerettük volna, ha „Erdélyi Magyar Prédikátor“ lett volna, ha már most számít arra a szerkesztő, hogy lelkésztársai műveit is közreadja. Az egyszerű külső igen szép tartalmat nyújt. Egyes darabjai nemcsak mint egyházi beszédek, hanem mint élvezetes olvasmányok is számot tesznek. Rávallanak szerzőjükre, a ki nemcsak „Magyar Prédikátor“, hanem magyar költő is. Így egyéniségéből kifolyólag az ismerős gyülekezet előtt, nem téveszti el célját egyik beszéd se. Azonban, ha arra számít a szerkesztő, hogy szolgálatunkra jó tanításainkban — nekünk *szolgatársainak* is. Már most első füzeténél meg kell mondjuk, hogy sok helyt a költő előtte jár, sőt messze hátrahagyja a „Prédikátort.“ Az igen sűrűn használt jelzők, a vég nélküli bővitmények, a költői képek — sokszor eltarják szemünk előtt a „textust,“ vagy a prédikáció

czimét, — a minnek kitételét helyesljük. Sőt, ha a teljes textus nem lenne is kitéve mindenütt, a menynyi a czimre tartozik annyit okvetetlen kérnénk. Kérnök aztán vagy a czimszerű, vagy a textusszerű kidolgozást is; mert különösen a tárgyak beosztása és a tanulás levonása, alkalmazása — igen sok kívánni valót hagy fenn. Az első beszéd „Az oszthatatlan Krisztus“-ban a „teremtő szó világossága,“ „az őt anyát érintő királyi napnak szerelmes csókja,“ „a lángoló sövénynyel száguldó mindenség paripája,“ „az üstökös“ stb. az okai, hogy a bevezetés négy oldal és a beszéd csak három. Mig péld. a márczius 15. „Szabadságról“ páratlan szépséggel, textusszerűleg is — teljesen kidomorítva látjuk a „vallást“ és „hazafiságot“ s az eszményített tiszta magyarságot is, mint „Isten örökössei.“ Az „Ifjú leány koporsójánál“ — a szép próza jó ováció, de a vers az nem — ima, csak az ováció folytatása. Az „iskolai ima“ hét végén (bár az ima tartalma megfelelő) előttünk ismeretlen fogalom és nem tudjuk az alkalmát; mert a tanítói előírásokban néhány szóval, pár mondattal végzik.

Szívesen várjuk a többi számot. Adja a mi Urunk, hogy minél később merüljen ki jeles szerkesztőnk. Es ha lelkésztársai mellé állanak; a jók — a legjobbakat hozzák. . .

Kolozsvár, 1903. márczius 4.

Irsay.

Előfizetési, illetve előjegyzési felhívás a „*Bibliai Képek III-ik kötetére.*“ Vasárnap délutáni s hétköznapi istentiszteletre szánt „*Bibliai Képek*“ czimű rövid s népszerű bibliamagyarázataimat mind a sajtó, mind t. lelkésztársaim kedvezőleg fogadván: a *III-ik kötetet* adom sajtó alá, az előzőhöz hasonló terjedelemben s tartalommal, vagyis: biblia- és kátémagyarázatokkal. Azok, a kik *3 korona 50 fillért* legkésőbb április hó végéig hozzám utalványoznak: szeptember hó végéig bérmentve s ajánlottan, — azok pedig, a kik a fentebbi időig ez iven, vagy más uton, csupán előjegyeztek magukat: utánvételek mellett kapják a könyvet, mely esetben 20 fillérrel kerül többre. Gyűjtőknek 10 után egy tiszteletpéldányt adok. Nagyigmánd, (Komárom-m.) 1903. márczius hó *Szentkúti Kiss Károly,* ref. lelkész.

Különfélék.

Br. Bánffy Dezsőt a budapesti lipótvárosi kaszinó egyhangulag elnökévé választotta, a mi által azt dokumentálta ez az előkelő és befolyásos társaskör, hogy munkásául kíván szegődni társadalmilag annak a nagy nemzeti munkának, mely az „egységes magyar nemzeti államot“ irta zászlójára s a melyet rettenthetetlen bátorsággal ma br. Bánffy Dezső lobogtat. Ime, hogy hódít az eszme hatalom nélkül is, sőt a hatalom ellenére is, saját tartalmával és ez eszmével hódít br. Bánffy Dezső. Midőn gratulálunk neki ehez, sok ilyen győzelmet kívánunk. Az igazi államférfi a hatalom nélkül is hatalmas!

A kolozsvári prot. ifjuság „Bethlen Gábor kör“-e fényes sikerű hangversenyt tartott e hó 8-án a theol. fakultás disztermében, a már közölt műsorral. Zsufolt hallgatóság töltötte meg a termet, melyben ott volt a prot. társadalom előkelősége, különösen a hölgyek. Felolvasást *Hegyesi Vilmos* hirlapíró tartott, egy kedves elbeszélés keretében a magyar leány-szív és föld áthonosító erejét szemléltetve. Az előadó művészet remeke volt *Tótvölgyi Margit* szavallata. *Felszegi Dezső* remek versét mondta, melyet ez alkalomra irt „*A Fejedelem*“ czimmel s a melyet jövő számunkban közlünk. A zeneművészet két fényes ponttal szerepelt. *Király Béla* h.-bodoni ref. lelkész magas művészi színvonalon álló hegedűjátéka volt az egyik, melylyel valósággal elragadtatásba hozta a közönséget. A másik a többször hallott, de elégszer nem élvezhető Váró-Borsay „*Bethlen-óda*“, melyet a theol. ifjuság és prot. női énekkar a honvédenekar kíséretével adott elő. A gyönyörű dalmű precíz előadásával méltó befejezést képezte az estének, mely szép anyagi eredménnyel is szolgálta a kettős nemes czélt Bethlen G. szobrának és

körének céljait, de még nagyobb, teljes erkölcsi sikerrel bizonyította be e kör létjogosultságát. Ezt ünnepelte bizalmas, együttes vacsorán a kör a maga tagjaival és lelkes támogatóival a hangverseny után a „Központi Szaloda” emeleti éttermében, hol az ifjak közül száznál többen vettek részt élükön a lelkes elnökkel Gróf Bethlen Pál jogászzal, Herepei G., Irsay J., Dr. Gidófalvy J., Dr. Kecskeméthy J., Nagy Károly, Felszeghi D., Fekete Nagy Béla, dr. Kovács Dezső sat. sat. vendégekkel. — Valóban lelkes hangulatban ünnepelték a kör megalakulását és első fellépését, melyhez fog járulni az önmunkásság is Bethlen Gábor szellemében, hogy az ő gárdája legyen „világosság” életben és tudományban!

A „Közművelődés” új alakban. A Gyulafehérvárott megjelenő „Közművelődés,” az erd. róm. kath. egyh.-megye irodalmi társulatának közlönye a pápa jubileuma alkalmából újja alakult. — Formáját a napi lapok alakjára változtatta. S mert „szakközlöny természetével nem tudott a forrongó életnek, a mindennapi küzködésnek részese, s ha kell, harczosa lenni,” „új formában és új szellemben” jelenik meg ezután. *„Nés ez új szellem?”* Ime: „A pax magában szépen hangzik, de sem rohanó árt, sem pusztító tüzvészt, sem irtó háborut ezzel megszüntetni nem lehet. — Mozogjon a kar, legyen helyén a szív, ha küzdésre kerül a dolog. Lapunk nem fog tehát *kezdeményezően támadó* lenni, de a hol támadást tapasztal, szeretettel, de bátran fogja visszaverni. A türelmetlenség nem a mi jelszavunk, de az önvédelem kötelességünk.” Nés, értjük. Hanem, hogy ez új szellem volna a lapnál: senki sem hiszi. Csak a réginek nagyobb dühöködése ígértetik, bár „egyelőre nem vezető szereppel.” De ezt is reméli. Tehát a harcz most már még határozottabban bejelentetik Erdélyre nézve is. Szomoruan nézünk szembe vele. Nem magunkért, kiknek örök életünk van a Krisziussal, hanem szegény Erdélyünkért. Mi lesz ezzel?

Szilágy-Ballán ritka szép sikerü estélyt rendeztek mult hó 21-dikén az ev. ref. egyház javára. Az estély hangversenyyel kezdődött s vidám kedvű táncmulatsággal végződött. A rendezőség, melynek élén Nagy Zsigmond, az egyház agilis lelkésze állott, büszke lehet a sikerre, de egyszersmind hálás is a kiváló közreműködők, Nagy Zsigmondné, Csanády Béláné, Gotz Piroska k. a. és a többiek iránt. Az estély összes bevétele 133'80 K., kiadása 86'12 K., tiszta jövedelme 47'68 K.

Lelkes fölhívást intézett Dr. Kardos Samu debreczeni tekintélyes ügyvéd izraelita vallású hitsorsosaihoz, hogy a *sárospataki* ev. ref. főiskola további függetlenségét célzó új „Vay-Mocsáry” alaphoz minél számszerűsábrban járuljanak hozzá adományaikkal. Fölhívásában azt mondja egyebek között: „Mint magyar ember, annyit én is tanultam, annyit én is tudok a Historiából, hogy a protestáns egyházak és iskolák ellentállása, küzdelme és áldozatai nélkül a magyar nemzet alighanem egészen a multé lenne már. Érzem azt is, hogy a protestáns egyházak és iskolák gyengítése a magyar nemzeti politikai jogainak és társadalmi szabadságáruk gyengülését jelenti.” Jól esnek ez őszinte szavak egy olyan ember szájából, ki figyelemmel kíséri az eseményeket s a kit elfogultsággal még a legnagyobb elfogultság sem vádolhat.

Magánvizsgák. A nagyenyedi ev. ref. tanítóképző-intézetben az idei *magánvizsgálatok* május hó 17 és következő napjain fognak megtartani. Nagyenyed, 1903. márcz. 9. Nagy Lajos, kép. igazgató.

Gyászrovat. *Id. Vályi Elek,* volt kentelki és besztercei nyugalmazott ev. ref. lelkésznek, a nagysajói ev. ref. egyházmegyei volt esperesének, 1903. évi márcz. hó 4-én esti 6 órakor, életének 83-ik, boldog házasságának 58-ik évében történt gyászos elhunytát. Az Urnak hű szolgája, 45 évi papszkodása, 33 évi esperessége és 14 évi nyugalomban léte után, az Urnak parancsszavára lezárta porhüvelyét s lelke fölszállt itélőszéke elébe, hogy számot adjon arról, miképen sáfárkodott a reábizott talentumokkal. Nehéz időkben, nehéz viszonyok között hívta el szolgálattételre az Ur. Buzgóság, hűség, egyenesség voltak tevékenységének rugói. Emléke övéinek, paptársainak és ismerőseinek szívében sokáig élni fog! Temetése folyó évi márczius hó 7-én délután 2 órakor lesz kentelki birtokán levő lakásáról. Legyen nyugalma csendes, emléke áldott!

Köszönet. A marosludasi ev. ref. egyház orgona beszerzésre folyó év február 24-én egy szépen sikerült tánc-

mulatságot rendezett. Az erkölcsi siker a nagyon szép számmal jelenlevők általános vigkedvében, az anyagi siker pedig a 278 k. 10 fill. tiszta jövedelemben nyilvánult. Midőn ezen örvendetes tényt közhírré teszem, köszönetet mondok azon vidéki és helybeli résztvevőknek, kik biztosították az erkölcsi sikert, de köszönetet mondok azoknak is, a kik felülfizetésükkel fokozták a szép jövedelmet. Felülfizettek: Allesz András, Székely József, Nagy Mihály, Bakó József, N. N., Moldovány Károly, Zipzer József, Horowitz Jakab, Rosenthal Jakab, Újvárosi Sándor 1—1 kor., Balla János, Bakos Sándor, dr. Bignio Béla, Bihari Zoltán, Császár Róza, Csergő Antal, Mihály Mórítz, Pál Károly, Pásztohy Dénes, Keresztes Pál, Glüek József, Szabó János, Szücsy Géza, Vinczi Domokos 2—2 kor. Dr. Frieder Mór, Száva Károly, Csulak Zsigmond 3—3 k. Csontos István, dr. Szathmáry Zoltán, Pap Károly 4—4 k. Bedőházy Pál, Csombor István, Felföldy Béla, Tiboldy Dénes 6—6 kor. Rozsniai György 7 k. Betegh Sándor 10 k. és Eczken Sándor 50 kor. Maros-Ludas, 1903. február 27-én. Csulak Zsigmond ref. lelkész.

Nyilvános köszönet. A magyarbikali reform. egyházi népénekkar Bánffy-Hunyadon, 1903. márczius 1-én tartott hangversenyén felülfizettek: Sombory Lajos, dr. Tábor Sándor 10—10 kor., Baresay Domokos 8 kor. 80 fill., Gyarmathy Zsigmond 5 kor. 20 fill., dr. Albrecht Lajos 4 kor. 20 fill., Kertész Samu, Fehér Márton 2 kor. 80 fill., Szabó Gyula Királyi József 2 kor. 40 fill., Szent Iványi Gyula, Faragó György, Horusz Gyula, dr. Bölöny Zoltán, dr. Bod László 2 kor., dr. Litvay Antal, Richzeit Arthur, Sipos István 1 kor. 60 fill., Koltai Lajos, Halmai István 1 kor. 20 fill., Koleszár Lajos, dr. Bartha Zsombor 1 kor., László Endre, Szabó Ödön, Paulay Viktor 80 fillér, Szenkovits Sándor, N. N., N. N. 60 fillér, Róna Gizella 20 fillér. A nemesszivü adakozók fogadják ez uton is a leghálásabb köszönetünket. Magyarbikalon, 1903. márczius 2-án. A reform. népénekkar nevében: Régeni Ferencz, Bene Lajos.

Hivatalos rész.

193—1903.

KÖRRENDELET

a segédlelkészi szabályzat kiegészítése tárgyában.

Az 1889. évi egyházkerületi közgyűlés 66. jkvi. számú határozatával megállapított segédlelkészi szabályzat nem tartalmazván intézkedést a segédlelkészi szükséglet kielégítési sorrendjére vonatkozólag, tekintettel arra, hogy különösen a mostani segédlelkész hiány mellett e sorrend megállapítása föltétlenül szükséges: főt. püspök aa. indítványára elhatározta ig.-tanácsunk, hogy az idézett segédlelkészi szabályzat kibővítéséül, de egyéb rendelkezéseinek föltétlen fenntartásával, kötelező szabályként életbe lépteti a zsinati törvényjavaslat 271. §-ban körvonalozott intézkedéseket, ideiglenesen addig, míg a kérdés a zsinati törvényhozás útján rendeztetik.

Ennélfogva kötelező szabályként megállapítjuk, hogy a segédlelkész szükséglet kielégítésénél az alábbi fokozati sorrend irányadó:

1. .resedésben levő lelkészi állomások, melyek időközileg helyettes- vagy segédlelkésszel töltendők be.
2. Tehetetlen lelkészek, a kik mellé helyettes lelkészek rendelendők.
3. Elagott, elerőtlenedett lelkészek, kik az egyház-kormányásra képesek ugyan, de a naponkénti szolgálat terheit nem bírják.
4. Nagyobb egyházakban a lelkész támogatására szervezett önálló segédlelkésziségek.
5. Nagyobb tisztséget viselő lelkészek (püspök, esperesek, főjegyző) kisegítésére alkalmazott segédlelkészek.
6. Káplánitanóságok.
7. Vallástanítók (rendszeresített ide nem értetvén).
8. Nagyobb gyülekezetek lelkészei, kik a maguk könnyebbségére tartanak segédlelkészt.

A fennebbi sorrendben hátrább eső pontokon alkalmazott s.-lelkészek, a közszolgálat érdekében, a püspök által, bármikor áthelyezhetők a sorrendben előbb levő helyekre.

Két évnél hosszabb ideig bármely segédlelkész csak püspöki engedéllyel maradhat ugyanazon helyen. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazg.-tanácsának, Kolozsvárt, 1903. február hó 19-én tartott üléséből.

B. Bánffy Dezső,

Kádár János,

elnök.

titkár.

770 -1903.

KÖRLEVÉL

a nt. *Esperes aaihoz.*

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur mult év 92661. sz. a. tudatta, hogy a báró Sina Simon-féle népiszkolai volt tanítók segélyezésére rendelt alapítványnál egy 200 koronás hely jött üresedésbe, melyre elaggott, vagyontalan és keresetképtelen volt néptanítók folyamodhatnak. Felhívjuk a nt. *Esperes aait*, hogy ha egyházmegyéjük területén a feltételeknek megfelelő volt néptanítók laknak, névszerint s anyagi helyzetük megjelölésével jelentsék be márczius hó végeig igazg.-tanácsunkhoz, hogy a részletesebb feltételeknek is megfelelő tanítók okmányait bekérhessük.

Kolozsivárt, 1903. márczius hó 23-án.

Dr. Bartók,
elnök.Dr. Sárkány Lajos,
tanügyi előadó.

Sz. 235—1903.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *Eresztevény* ev. ref. egyházközség papi állására pályázat hirdettetik.

Javadalom: 1) Tisztességes lakás, gazdasági épületekkel és kerttel. 2) 9 hold 901 quadr. öl tagosított szántó, 575 quadr. öl rét, 13 hold erdő üzemterv szerinti használatára. Igavonó marhával rendelkező egyháztag szántás áraban 2 koronát fizet. Értéke: 100 korona. 3) Terményjövodelem az ősz- és tavasz-gabonát, fikepét fizető egyháztagokból, értéke: 386 kor. 12 fillér. 4) Stóla átlag: 6 kor. 5) Állami fizetés kiegészítés: 956 kor. 88 fillér. Az összes jövodelemből levonásra engedélyeztetett 49 korona. Így az összes tiszta jövodelem: 1400 korona.

Kötelessége az összes lelkesítő teendők végzése, a községi iskolában a vallástanítás és énekvezér nemlétében az énekvezéri kötelességeknek is teljesítése.

Pályázati határidő: márczius 26.

Minősítvénnyel és szolgálati bizonyítvánnyal ellátott folyamodványok nt. Vén Mihály espereshez küldendők Bikfalvára.

Kolozsivárt, 1903. márczius 5.

Dr. Bartók György,
ev. ref. püspök.

Sz. 255—1903.

PÁLYÁZAT.

A nagysajói egyházmegyében kebelezett *sófalvi* IV oszt. egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyittatik.

Fizetése: lakás, gazdasági épületekkel és veteményeskerttel; készpénz 752 korona 66 fillér; földjövodelem értéke 320 korona 70 fillér; termény értéke 45 kor. 83 fill.; munkatétel értéke 33 kor. 58 fillér s ehhez jön az 58474—1901. számú miniszteri leirattal megállapított kongrua 1600 koronáig: 468 korona 57 fillér.

Minősítéssel és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványok M u s n a i Károly espereshez küldendők Szász-Czegőre u. p. Kerlész. Határidő április 10.

Kolozsivárt, 1903. márczius 11.

Dr. Bartók György,
püspök.

FELHÍVÁS

a nagy-enyedi ev. ref. egyházmegye tiszteletes lelkipásztoraihoz és az egyházközségek tt. kebli tanácsához. — Az egyházmegyei közgyűlés m. t. tagjaihoz.

Egyházmegyei közgyűlésünk folyó évi márczius 4-én tartott ülésében az esperesi hivattal tisztelvén meg, mint ilyen a méltóságos gondnoki karral egyetértőleg, tisztelettel hívom meg egyházmegyei közgyűlésünk minden tagját, a folyó évi márczius 24-én d. e. 9 órakor Nagy-Enyeden, a városház gyűléstermében tartandó *rendkívüli közgyűlésre*. A közgyűlés tárgya: Vélemény-mondás a zsinati törvényjavaslatokra. A tárgyat előkészíti Tóth Miklós egyhm. gondnok elnölete alatt, Szász József egyh.-megyei tanácsbíró, Szilágyi Farkas, Ferencz Sámuel és Jancsó Sándor aak személyében kiküldött bizottság. Külön meg-

hívót nem bocsátok ki, éppen azért kérem lelkésztársaimat, hogy a világi képviselőket és tanító tagokat e fontos gyűlésre meghívják. A rendkívüli közgyűlés más előkészített tárgyakat is ellát. Az egyházmegyei tanács délután 2 órakor a számadások intézése végett ülést tart.

Kérem lelkésztársaimat, hogy az 1902. évi egyházközségileg ellátott és okmányolt számadásokat t. Ferencz Sámuel m.-décsei lelkész, egyh.-megyei számvevőhöz sürgősen küldjék be. Minthogy ez évben — április 15-én kezdődőleg — Harasztos, Kercsed, Bágyon, Ar. Rákos, Szentmihályfalva, Ó- és Uj-Torda, Torda-Túr. Ar.-Polyán, Gerend, Gerend-Keresztur, Ar.-Gyéres, Egerbegy, Alsó-Detrehem, Mező-Nagy-Csány egyh.-községeit vizsgálja meg, a mlgos igazgató-tanács 4788—1902. sz. rendeletének megfelelően, a vizsgáló-bizottság; különösen ezen egyházközségek lelkészeit kérem a számadások nyolcz nap alatt beküldésére. Az említett egyházak az uj esperesi kérdőpontokra adott feleleteket nyolcz nap alatt, a többi egyházak ugyanezen feleletek egy-egy példányát április 15-ig az esperesi hivatalhoz küldjék be. A mely egyházak és lelkészek a Szeretetházi járulékkal még hátralékban vannak, e járulékokat folyó hó végéig szintén az esperesi hivatalhoz szolgáltatassák be, nemkülönben az országos közalap 1902. évi hátralékait és az 1903. évi bevallási ivatek.

Egyházmegyei pénztáros, Barabás József egerbegyi lelkészhez, a készpénzek s azzal együtt a hivatalos lap előfizetési ára, hátralékos lelkészek részéről a rendeletektáraz (1 kor. 40 f.) haladéktalan beküldendő. Megjegyzem, hogy 19 egyház és 5 lelkész van e fizetendőkkal hátralékban.

Az országos gyámintézeti pénztárosi, levéltári és nyomtatvány kezelői teendőket továbbra is ntt. Szécsi Ferencz újonnan megválasztott főjegyző végezi.

Szolgáljon mindez tudásul és legyen Isten áldása a hű munkásokon, mindnyájunk közjót célzó munkálkodásán és mindnyájunkon!

Maros-Ujvár, 1903. márczius 7.

Jancsó Lajos, esperes.

211—1903.

MEGHÍVÓ.

A dési ev. ref. egyházmegye m. gondnokait t. lelkészeit és világi képviselőit, f. év márcz. 27-ik délelőtt 10 órára Désre, a városháza tanácstermében tartandó rendkívüli egyházmegyei közgyűlésre tisztelettel meghívom.

Tárgy.

1. az egyetemes konvent által az országos zsinatra készített törvénytervezetre vélemény.

2. 4201—902 sz. igazg. tanácsi leirat értelmében korábbi időben önálló jelleggel birt, leány egyházak önállósítására vonatkozólag megszerkesztett munkálatra vélemény.

S.-M.-Berkeszen, 1903. márczius hó 6-án.

Pap István,
esperes.

161—1903.

MEGHÍVÓ.

Kézdí egyházmegyének rendkívüli közgyűlését van szerencsém f. hó 31-én d. e. 9 órára, Kézdívásárhelyre a takarékpénztár termébe, tisztelettel összehívni.

Tárgy: „A magyarországi evangélikus református keresztyén egyház egyetemes konventje által az 1903-ik évben tartandó országos zsinatra készített előzetes törvénytervezet“ tárgyalása.

Lelekkipásztortársaimat kérem, hogy ezen gyűlésre világi képviselő aait, rendszabályaink szerint meghívni sziveskedjenek s a törvénytervezetre vonatkozó esetleges észrevételeiket folyó hó 25-ig terjesszék hozzám, hogy bizottságunk javaslata szerkesztésénél ezekre figyelemmel lehessen.

Alsó-Csernátonban, 1903. márczius 8.

Bodor Géza,
kézdí ref. pap.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő. NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Az egyházi törvények tervezetéről.

Százakra megy a §§-ok száma az új zsinati törvények tervezetében. Valóságos utvesztő. Megvallom, hogy én mielőtt a tervezetet láttam volna — olybá képzeltem a jövőző zsinat munkáit, hogy ha mi „Kösziklán épült házunk“ ottan-ottan meggyengült legyen: megerősíti. Ha mi „Erős várunkon“ lőrések támadtak legyen (hogyan támadtak volna): helyreigazítja. Aztán tesz egy hatalmas lépést előre, irányt mutat a jövőző időknek. Nem látom azonban — az új idők jeleit. És bár elismeréssel adózom a gondos szakbizottságoknak a kimerítő nagy munkáért, hogy régi és jelenvaló törvényeink minden szemmel látható erejét összedték: nem látom az új tömlőnek tartalmát.

Vegyük az egyházközséget. Első rész és legnevezetesebb. Ezen kell megfordulni mindennek. A milyen lesz az „egyházközség“ — olyan lesz a megye, olyan a kerület, olyan az „Egyetemes Anyaszentegyház.“ A meghatározások oly kimerítő és részletesek, hogy a hajszálnyi finomságot ingyen se tagadhatjuk meg tőlük. A hatóságok hatósági köre messzemenő pontossággal vezet; de azt a „könnyű terhet“, a mit a személyes felelősség fogalmában ismerünk: azt szerezni kell. A hatósági hatásköröknél pedig szembeütően kevés az, a mi a közgyűléseknek szabva van. E tekintetben mi vezettünk eddig s mikor a látható világ minden hatóságát — barátot és ellenséget — vagy tán ellenséges „barátokat“ is ki-neveltünk, letesszük a zászlót. Mert csaknem oda zár a tervezet, hogy pl. egy pap előnapjaiban nem is láthatja tulajdon egyházközségének „közgyűlését“, mivel csak a pap választására jó össze, — a hol pedig a választandó természetesen nincs jelen.

Eszményi erőt képvisel előttem pl. a Kálvin genfi presbyteriuma, bár a mieink is olyan lélekkel munkálnának. De ha § kell arra, hogy a választott presbyter tisztségét veszti, ha egész éven át „egyetlen gyűlésre“ se megy:

akkor honnan választunk újakat, ha az „egyházközségi közgyűlés“ nem lesz gyakoribb összejövetelével és nagyobb hatáskörrel, megalgáya a presbyterium és képviseleti közgyűlés veteményes kertjének. A fajulni kezdő socialis kérdéseket, minden testület és hatóság a *jogok* kiterjesztésének *ellenszerével* kívánja győgyíteni.

Nálunk, ha vannak kórtünetek (hogy ne lennének) bizvást onnan erednek, hogy a *választottak* ritkán látják együtt hiveik egyetemét: és amikor látják is, némelyek behunyt szemmel nézik. Bocsánatot kérek. Most látom, hogy hiába vágom a levegőet. A tervezet nem is tud „közgyűlésről“ csakis „választó“ előnévvel. Akkor „qua non sunt, non est disputandum ..“ De ezt azonban — ha nem fogalomzavar — sajtóhibának tudom be. Nem képelem, nem hiszem, hogy szakbizottságok egyenlő értelemmel az egyházfenntartó, egyetemes népréteget, annyira kivételes és rendkívüli alkalmakra hívnák össze: tulajdon egyházuk ügyeiben akkor, mikor más oldalon késhegyig megyünk az egyetemes papság elve mellett.

A „közgyűlés“ ne legyen rendkívüli hatóság és pedig ugyszólván — *mellékkeresettel*; hanem legyen az egyházközségnek legfelsőbb foruma. Legyen tagja minden egyházi adót fizető férfi és nő. Es tartunk közgyűlést rendszeren — minden félévben és a rendkívüli alkalmakkor. A félévi rendszer közgyűlésen számoljon be a pap, a presbyterek, az egyházfiak, a diakonisták — az ő sáfárkodásukról, a legmesszebbmenő részletességgel. Ezek a közgyűlések vegyék számba aztán — negyedenként, tizedenként, utcánként, kerületenként, egyházközségenként — a betegek látogatását és a szakramentumok kiszolgáltatását. Targyalják a templomlátogatás hiányait, az Urasztalához való járulásnak mértékét stb. ügyeket, melyeket a kormány és testületek, presbyterium, képviseleti közgyűlés kellő sikerrel — sohase végeztetnek el.

A „diakonissa“ intézményt, áron is be kell hozza a következő zsinat törvényes intézményeink sorába. Habár a túlhajtott *álkegyesség* — sok fattyuhajtást termelt is a belmissio áldott mezején: szegények, árvák és özvegyek nyilvántartását, gondozását és gyámolítását csak a diakonissák kegyes és buzgó érületében látván biztosítva. Lesz-e a zsinatnak? volt-e a szakbizottságoknak? egyetlen tagja, a ki e jövődöbeli kegyes Tabittáknál erősebb gátat tudna vetni — az erkölcs és nemzet emésztő, sorvasztó „angyalcsinálók“-nak.

(Folytatjuk.)

Riadó.

(Folytatás és vége.)

A ki ismeri a nehézségeket, a melyekkel a protestánsok a katolikusok lakta országokban meg kell küzdjenek, az meleg érdeklődéssel kell kísérje a fent említett intézmények mellett, az egyetemes egyház organisáló működését, a mint különböző, bár szűkes segélyforrások számbavételével templomokat, iskolákat épített, missiói egyházakat szervez, intézményeket alkalmaz, hogy a protestáns népelet felviruljon.

Jelzett alapon és czélből alakultak az egyházkerületi, egyházmegyei és egyházi értekezletek. Most már csak az a kötelessége minden öntudatos protestáns embernek, hogy ez egyleteknek, intézményeknek, vállalatoknak tagja legyen. Eltelt az az idő, a midőn megengedhető volt a felekezeti harczoktól való előkelő visszavonulás. Az ilyen visszavonulást ma a jellemerő rovására írjuk. Ki állhat ma közönyösen félre a küzdők sorából, mikor hitünk és nemzetünk legmagasabb szellemi érdekeiről van szó? Egyfelől látjuk a hatalmas cosmopolita szervezettel és mesés segélyforrásokkal rendelkező pápaságot, élén a czéltudatos Jezsuita diplomata vezérkarral; másfelől elszórt seregcskéjét a protestáns nemzeti egyháznak, megbénítva a közöny és a szegénység kórságai által. És míg az ultramontanizmus csapatait mozgósítja, szervezi és a katolikus ismert napokon az állam által felrendelt hivatalnoki kar jelenlétében, nagy parádékat vág, hirdetvén: ide nézz világ, ime ki vagyok én! addig a protestáns tábor jórésze csüggedten vesztegel.

Mégis ne veszítsük el bátorságunkat! Ime a hatalmas pápai szervezetben láthatók a romlás, bomlás nyomai. A latin népek hanyatlása már szabad szemmel is jól észlelhető. És ma már nemcsak a politikai, hanem a szellemi életben is a protestáns lélek vezet. A számok is érthetően beszélnek; 100 év óta a protestánsok száma a földkereken megháromszorosodott, míg a katolikusoké csak kétszereződött. Angliában, Észak-Amerikában, Németországon a kath. száma fogyott. Emellett a katolikus keresztyének felvilágosodott részében bizonyos ellenszenv támadt, ama szolgálai függéssel szemben, melyet tőle a hierarchia megkíván.

Franciaországban a szerzetes világ dicsősége tova tűnt, a többség az egyház evangéliumi szervezete után vágyik. Egy katolikus pap Philippot, egy francia egyházi folyóiratban a „Chretien Français“-ban mondja: „Mi francia keresztyének akarunk lenni és nem többé szolga had, kik Rómát legyünk kénytelenek isteníteni; Franciaország rendeltetése ezért az, hogy győzedelmeskedjék a klerikalizmuson.“

Az öntudatos francia nemzet lelkében a jezsuiták nemzet rontó üzelmei nagy ellenszenvet eb-

resztettek az ultramontán üzelmek iránt. Ugyanis a kiutasított, de tényleg mégis ezideig megtűrt jezsuita rend, mint egy kegyes társaság, úgy tüntette fel magát, a kinek mi vagyona sincsen és a politikai életől visszavonulva egészen a hitélet ápolásának szenteli erejét. Midőn azonban egy kitűnt csalafintaság folytán perbe fogták őket, kitűnt, hogy milliárdokra menő vagyonuk van és hogy a legnagyobb ügyességgel egy összeesküvés hálójával vonták be egész Franciaországot, hogy a köztársaságot megbuktatva a klerikális szervezetű monarchiát létre hozzák. A bíróság a kegyes társaságot megbüntette, mint csalókat és az országból való tényleges kitiltásukat hozta javaslatba.

Ehhez hasonló tapasztalatok folytán mind inkább utat ver magának Franciaországban is az a közölet, hogy: „Katolikusoknak maradni annyi, mint tönkre menni!“ Guyot miniszter jelszava: „Il faut décaholiciser la France!“ mind jobban visszhangzik.

Még erősebb a Róma ellenes mozgalom, az ugynevezett „Amerikanizmus“ Északamerikában, a mely irányzatot a jezsuiták „ragályozó pestis“-nek szidalmaznak. Tényleg e mozgalom egy nagy szakadás jellegét viseli; kezdetben 1897-ben Csikagóban 30.000 lengyel katolikus nemzeti okokból kivált a kath. egyházból; ugyanez évben Canadában Ehinqui lelkész egymagában 45 ezer lelket hódított el a pápától az evangéliumnak. És ha meggondolja az ember, hogy 1889—1892-ig, tehát 3 év alatt 77 kath. pap tért át a protestáns egyházba, akkor megérti e csüggedésteljes jóslatát egy bostoni kath. papnak: „Mi még küzdünk egy ideig, de 100 év alatt bizonynyal megsemmisülünk.“

Hasonló módon Németországban a Cseh-erdőségtől az Adriáig mindenütt, a hol csak németek laknak, hangzik a jelszó: „Los von Rom.“ mindenütt megnyilatkozik az öntudat e fájban: „elvagyunk veszve ha katolikusok maradunk.“ Sok ezren tértek már meg, még többen sietnek megszabadulni a kath. egyház nyügeitől. Faji okok adták a lökést a mozgalomra, de mint látszik, mély vallásos érzés tartja fenn és irányítja azt. Németországon magában a pápás egyházban, a neokatholicizmusban is egy mozgalom vette kezdetét; e párt erős harczra készül a solasztikus római egyház üres formalizmusa, a jezsuiták morálja és nemzetközi ultramontanizmusa ellen.

Hogy e mozgalomnak mi lesz az eredménye, azt előre nem tudhatjuk. Annyit azonban előre is megmondhatunk, hogy Róma összes erőit megfogja ieszíteni és míg csak bírja lélegzettel, világhódító terveiről nem mond le. Mégis abban bizhatunk, ha egyszer eljön a nagy mérkőzés Isten által rendelt napja, e harczból a protestantizmus kerül ki diadallal. A történelem bizonyítja, hogy a hitetlenséggel és közönyvel Róma minden időben könnyen végzett. De a hol az emberek békeségüket — a lélek e szükségletét — a Krisztusban vetett öntudatos hitben keresték, ott a római áldozár uralom minden erőlködés daczára összeomlott. Azért bizonyos, hogy e jelen harczban is, mely már minden vonalon megindult, a nemzeteket nem a nyers erő, nem is egymagában a világi műveltség fogja győzelemre vezetni, hanem egyedül a hit, a tiszta evangéliumi hit. Az evangéliumi hitet kell azért, hogy beplántáljuk a magyar nemzet lelkébe, hogy társdalmunk élete ne a léha külsőségekben határozódjék jövőben, hanem bensőségletes tiszta érzelemben, egyéni önállóságban és nagy tettekhez kész elhatározásokban. Ez erők birtokába csak az evangélium juttathat bármely nemzetet is; szeretessük meg azért népünkkel az igazság keresését és azután szabaddá lesz hazánk, mint lett már sok nagy nemzet, a mely kiszabadította magát az ultramontán befolyás nyügeiből.

Vajha azért nemzeti államunk is végre a tizen-

kettedik órában figyelembe venné a protestáns kívánalmak jogosságát, orvosolná sérelmeinket és az 1848: 20 t.-cz.-et a jog és a viszonyosság alapján megvalósítaná! Mert csak ha kellő erőforráshoz juthat egyházunk, ha papjaink és tanáraink a hasonló rangu állami tisztviselőkkel, tanárokkal és a kath. papsággal arányos díjazásban részesülnek, csak akkor tudják a legkényesebb nemzet- és felekezeti pontokon is hivatásukat, a mely ma már sok munkát és nagy anyagi áldozatokat kíván, a nép és a haza javára sikerrel megoldani. Ha pedig e kívánatos befektetést a haza javára meghozza államunk, mint minden kétséget kizárva reméljük is, hogy tenni fogja, akkor rövid időn lesz ismét nemzetünknek élő hite és ha hite lesz, lesz jövője is!

Péchy Árpád,
brassói ev. ref. pap.

Felhívás a magyarországi ev. ref. hitoktatókhoz.

Kedves Kartársak!

Az utóbbi évtizedekben falusi népünknek a nagyobb városokba való özönlése s azokban a változott viszonyoknak megfelelő tanintézetek előállása, továbbá iskoláinknak — sajnos — mind sűrűbbé vált államosítása szükségessé tette egyházunk egy újabb szervezését, a katechetai állásoknak megteremtését. És mégis...! Ime előttünk fekszik a zsinati törvénytervezet, mely a nem felekezetünkhöz tartozó különböző fokú tanintézeteknek lelkeszi jellegű vallásánairól, illetve hitoktatóiról egy árva szóval sem emlékezik meg.

Nehogy azért a küszöbön álló zsinat is a „katechetis, qui non sunt, nulla quaestio fiat“ álláspontjára helyezkedvén, bennünket agyonhallgatással mellőzzön s egyházunk szervezetében való jogviszonyainkat rendezetlenül hagyja: a budapesti ev. ref. katecheták testülete elhatározta, hogy egyházi hatóságaink útján a zsinat elé juttatja kérelmét, a melyben jogállásunk tisztázását, testületünk tagjainak az alkotmány sánczai közé leendő bevételeit sürgetni fogja.

Hogy e kérelmünk nagyobb súlylyal essék a mérlegbe és hogy ne láttassunk önzőleg csak a magunk érdekét szolgálni: hozzátok fordulunk vidéki kollegáink, kecskeméti, aradi, kolozsvári stb. katecheták! Csatlakozzatok mozgalmunkhoz! Vigyétek ti is méltányos kérelmeiteket a zsinati törvénytervezet felletti véleménynyilvánítás céljából összehívandó egyházmegyei közgyűlés elé, hogy azok felsőbb fórumainkat is megjárván, az ország több vidékéről jövő kérelem együttesen kerüljön majdan az egyházi törvényhozás asztalára. Mi programot nem adhatunk, legfeljebb tanácsot szolgálhatnánk irányítástok végett. Ti magatok ismerhetitek legjobban sajátos viszonyaitokat s azokból folyó kívánni valókat. Sietetek! Rövid az idő. Periculum in mora!

Kartársi üdvözléssel

a budapesti ev. ref. katecheták testülete.

Tudósítások az egyházi élet köréből.

Orgona-avatás Szilágyilosván.

A mindenható Isten jóságos kegyelme az emberi erőttől kitelhető jó igyekezet megsegítésével emlékezetes örömnepet adott a szilágyilosvai ev. ref. egyháznak márczius nyolczadikával. Ezen a napon adatott át ugyanis rendeltetésének e kicsiny és sze-

gény, de törekvő egyházközség tagjainak ugyszólván erejüket meghaladó anyagi áldozatok árán beszerzett, diszes, új orgona a vasárnap délelőtti istentisztelet keretében, a mely alkalommal a helybeli lelkesen és tanítón kívül Incze Lajos szilágyoslyói ref. lelkész és Máthé János szilágybakai igazgató-tanító is hozzájárultak közreműködésükkel az ünnep áhítatának s fényének emeléséhez. Borbély Sándor helyi ref. lelkész hatásos előimája után Incze Lajos szilágyoslyói ref. lelkész mondotta el Szent Dávid 150-ik zsoltárából kiinduló, egyetértő és szeretetteljes közös munkálódásra serkentő, s az orgonát mint hitbuzgóságra, áldozatkészségre az egyház és a haza szeretetére intő eszközt méltató magvas, tartalmulag és alakilag egyaránt szép felavató beszédét, a melynek befejeztével megszólalt a Máthé János által biztos kézzel vezetett széphangu orgona, az ennek hangjainak szárnyain Égbe emelkedő örömteljes áhítat és meghatottság, sok hívőnek könnyet csalva a szemébe. Ezután urvacsora-osztás következett, a melynél Borbély Sándor agendázott, s ugyan ő osztotta a kenyeret, míg a bort Incze Lajos szolgáltatta ki. Majd az orgona létesítésének vázlatos történetét olvasta fel a helyi lelkész s az ennek utána elhangzott ima és rövid áldással az istentisztelet véget ért. Templom után az egész helyi intelligencia a somlyói és ballai vendégekkel együtt özv. Szilágyi Antalné urnó vendégszerető házában gyűlt egybe barátságos meghívás folytán magyaros, gazdag lakomára, a honnan magyar szokás szerint a pohárköszöntők sem maradtak el. Pohárköszöntőket mondtak Incze Lajos, Borbély Sándor, Máthé János, Nagy László, stb.

Hiányos lenne tudósításunk, ha igaz érdeme szerint nem méltatnók annak a lelki pásztornak szép eredményeket elért buzgó és fáradhatlan tevékenységét, a ki rövid 10 év alatt a szembenálló rendkívüli nehézségek mellett is az oláh vidéken a magyar ügy bástyáját is képező ilosvai ref. egyházat nemcsak anyagilag rendbehozta, azelőtt lakhatatlan épületeit jókarba helyezte, csaknem rommá lett templomát két ízben is teljesen renováltatta, a még folyó kiadásainak fedezésére is képtelen egyházi régi adósságainak nagy részét törlesztette a semmiből pénzalapokat teremtett, s most az 1600 koronába került új orgonát létrehozta, hanem hiveinek hiubuzgóságát is jelentékenyen fokozta és erősítette. Ez Borbély Sándor lelkész, az ilosvai Gazdakörnek, az ugyanottani Hitelszövetkezetnek, valamint népkönyvtárnak kezdeményezője és megteremtője, akihez hasonló derék papot bár adjon az Isten minél többet a ref. egyház hasznára és javára!

Világi protestáns.

Sármásy Áron emlékezete.

(1809—1893.)

Az Ur szőlőjének egy régi, hűséges munkása ismét oda van. Sármásy Áron, a hunyadmegyei Hossdát község kicsiny és egyszerű gyülekezetének nem kicsiny mértékben kedvelt és szeretett ősz papja áldásos működésének 47-ik és hányt vetett életének 84-ik esztendejében kimult csendesen, boldogan, mint az a szolga, a kit Ura tisztének hű teljesítésében talál.

F. évi január 26-án még részt vett Piskitelepen egy értekezletben, s már febr. 1-én kikisértük oda, a honnan nincs többé visszatérés. Késő vénységében ment a koporsóba, élet esztendeinek száma ma már nem mindennapi tünemény, de gyors és váratlan elköltözése mégis megdöbbenetett sziveinket. Mert tekintve testi szervezetét, egészségét, kitaró, szívós

természetét és még mindig elég vidám, sőt sokszor humoros jókedvét — daczára magas korának — még éveket jószoltunk neki, s koránt sem hittük azt, hogy ily hamar végbucsat mondjunk neki.

Oh, de ha rövid és gyorsan lefolyó volt tusája a halállal, annál nagyobb és hosszú ideig tartó volt az a nemes harcz, melyet az étellel kellett neki meg-harczolnia. Éppen ezért, midőn emlékét óhajtjuk e lapok hasábjain megörökíteni, mindenekelőtt életével kell megismerkednünk.

Sármásy, recte Borza Áron született 1809. ápr. 19-én Vingárdon Alsófehérmegyében. Atyja birtokos volt. Középiszkoláit N.-Enyeden, a theológiát Kolozsvárt végezte.

Az 1848-iki szabadságharcz kitörésekor Kolozsvárt állott be a tüzérséghez, a hol tüzemesteri rangot viselt, s ütegeinek éllemezője volt. Részt vett az erdélyi hadjáratban, részt vett N.-Szeben bevételénél. A hadjárat alatt többször találkozott Bem tábornokkal és Petőfivel, a kit személyesen ismert.

A szabadságharcz leveretése után Törökországba menekült ő is, a hol elébb, mint kocsis, később, mint kertész tengette életét. Kis-Ázsiában is járt. Beszélte a magyar nyelven kívül a német, román, görög és török nyelveket.

Három évi külföldi tartózkodása után a forradalmi bizottság, a szabadságharcz újra szitása céljából, proklamációkkal és egyéb bizalmi iratokkal Erdélybe küldötte őt; az átjövetel nehézségeit úgy küzdötte le, hogy Verza Juon, hosszufalusi gör. kel. pap 25 drb. aranyért, mint kocsisát hozta át a határon oláh legénynek öltöztetve fel. Erdélybe megérkezve, megbízatásait teljesítendő, emberfeletti fáradtsággal járt el a megjelölt személyeknél, de midőn mindenünnen elutasító választ kapott, sőt figyelmeztetést, hogy vigyázzon magára nehogy elfogják és úgy járjon, mint Török János tanár, a kit épen ez idő tájt (1853 okt. 11.) végeztek ki M.-Vásárhelyen, engedett a több oldalról jött intésnek, s élete biztosításáért titkos iratait is mind elégette.

Ezután nagy bajjal és félelmek között Kolozsvárra vergődött, hol Salamon József professor, ki őt személyesen ismerte a kollegiumba bevette, de mivel sem utlevele, sem igazolványa nem volt, itt eszelték ki, hogy eredeti Borza nevét Sármásyval cserélje fel, mely nevet aztán mind haláláig megtartotta. A külvilágtól elvonultan itt végezte a theológiát, melynek befejezése után, mint osztálytanító még Kolozsvárt maradt. Mint kollegiumi jurátus több hirnevesse lett férfiunk, s ezek közül egyházkerületünk I-ső status főkurátorának br. Bánffy Dezső ő Excellentiájának is tanítója volt.

Később ismét veszély fenyegette. A Bach korszak kopói ugyanis megneszelték, hogy bejött Erdélybe, keresték is mindenütt, de nem találták meg, mert más neve volt. Bátyját egy félévig tartották Szebenben a börtönben, hogy adja ki hollétét, de ez meg nem tette, s így menekült meg a kötél haláltól. Majd 1857-ben a spionok megérezték, hogy a sokáig keresett Borza a kollegiumban van, s kérdőre is vonták; csak a nagytekintélyben álló Salamon közbenjárásával sikerült őt ekkor igazolni, s az elhurczolás-tól megmenteni.

Ekkor aztán, hogy a további zaklatásoktól megszabaduljon, a tanári kar ajánlatára, mely így hangzott: „Van Hunyad megyében az Isten háta mögött egy kis falu, Hosdáth, menjen ki oda papnak, hátha így nyomát veszti.” 1857 közepén el is ment, a hol aztán 47 éven keresztüli hiven és becsületesen szolgált az Urnak, jóllehet sokat kellett küzdenie az étellel s ama paizsos férfiuval, a szegénységgel.

Ügyvédi pályára lett volna nagy hajlandósága, de ettől el kellett, hogy álljon, mert, mint sokszor mondotta, az abszolutizmus idejében csak is a papot

respektálták; ezt tapasztalva, szánta aztán reá magát, hogy egy faluba vonuljon, a hol nem akadnak reá. Különb mint pap, hivatalának igyekezett mindig pontosan megfelelni. Mint ember, roppant gazdag tapasztalatokkal birt. szellemes, finom modoru, tréfás s mindenki által kedvelt és szívesen látott volt. Hívei nagyon szerették s folyton azt hangoztatják, hogy ilyen papot, mint az öreg volt, nem kapnak ők soha.

Es igazuk van, mert ha voltak és lesznek nálánál szerencsésebb futók, diadalmasabb harczosok, de jobb akarattal és nemesebb lelkesedéssel kevesen állottak és fognak állani azoknak sorában, a kik a hazáért, az egyházért és az emberiség sz. ügyéért fáradoztak és küzdöttek a multban s fognak fáradni és küzdeni a jövőben. S a nemes fáradaimaiért és küzdelmeiért méltán megérdemelt habérkoszoruinak mégis csak a tövissei jutottak neki az életben osztályrészül, de azért soha nem zugolódott, nem békételekedett, hanem mindvégig megelégedetten élt félre-eső kis falujában, egyszerű gyülekezete között, mint a hová ő az isteni gondviselés által prédestinálva volt.

De ime, le van törölve homlokáról a nehéz küzdelemnek pora és verejtéke. Ott áll már a mennynek pitvarában, a hol bizonyára megadja neki az ég Ura a méltó jutalmat. Élvezd, oh élvezd, megdicsőült öreg barátunk, megérdemelt jutalmadat ott fenn ama mennyei hajlékokban azokkal együtt, a kik a hazának oly hű fiai, Istennek oly hűséges szolgálói valának, a minő te valál.

Juhász Izidor,
piskitelepi ev. ref. lelkész.

Külföldi szemle.

Az anglikán egyház nagy halottjának legyen szentelve az első néhány sor. Dr. *Temple*, canterburgi érsek, Anglia primása elhunyt, 82 éves korában, karácsony előtt két nappal. Közpályájának első munkamezeje a tanügy volt, 1858-tól kezdve épen a világhírű *rugby* iskola igazgatója (head-master). Gladstone párthive volt s az irországi anglikán egyház államegyházzá tétele körül nyújtott támogatásáért, valamint az orthodox egyháziaknak szemet szuró „Epays and Reviews“-iért sok keserűséget kellett szenvednie. Gladstone közreműködésével nyerte el 1869-ben az exeteri püspöki széket, bár felszentelése ellen egyik püspökötársra tiltakozott. Szeplőtlen jelleme, bámulatos munkacereje azonban lassanként lefegyverezte ellenfeleit; londoni püspökké való kineveztetése (1885) immár egyetemesen elismert érdemek általános örömmel fogadott kintüntetése volt; 1896-ban lett Anglia primása. Egész papi s főpásztori működése a protestantizmus szabad szellemű felfogásának volt bizonyossága; a ritualizmus tulhajtásai ellen küzdött gyakorlati téren, az orthodoxia tulzásai ellen az elmélet terén, ha nem is tudományos irodalmi működésével, de predikációiban, egyházkormányzói tevékenységében. Gazdag tapasztalatait azonban mindvégig tisztelettel értékesítették Anglia tanügyének munkásai. Szokatlanul szívós munkabírása, ifjui lelkesedése, az aggastyán utolsó napjaink kísérői s éltetői maradtak. Még jól emlékezünk, milyen lelkes, szerető tisztelettel fogadta a Szt. Pál népes gyülekezete a pátriárcha főpapot, mikor az indiai brit-missió-társulat fennállásának 100 éves fordulóján (1899), az ünnepélyek előestéjén megjelent a szószéken s üde, élénk arczára kiült a lelkesedés, a mint érczes hangja betöltötte az óriás templomot, — s hogy távozott aztán, roskatag tetemét két lelkésztársra támogatva, hívei sorfala közt az agg testben ifju lélek. — Anglia nemcsak egyik felekezeteinek diszét vesztette el benne, de az angol szellem egyik nagy alakját őrizi emlékezete.

A strassburgi kath. theol. fakultás. Hosszu, nevezetes küzdelmek után végre megvalósult a *Hohenlohe-Schillingsfürst* herczeg, Elzász-Lotharingia kormányzója által kiptantott gondolat s a strassburgi egyetem kibővített egy kath. theol. fakultással. Az eszme sorsa sokáig a teljes mellőztetés volt Berlinben is, Rómában is; a pápa egy küldöttséget szóhoz se engedett jutni; nem is szólvá

a francia papság ellenzéséről, mely a két tartomány elgermanizálásának újabb eszközét látta a tervezet megvalósításában. Hogy kicsoda mélyreható okok hozták létre ezt az eredményt a „lényeges kérdésekben közönyös“ pápa s a berlini udvar közt, daczára *Rampolla* bíboros ellenszegüléseinek, ki „az ellenállás lelke“ czímet érdemelte ki, — meglehetősen homályos és burkolt nyelven vannak érintve a *Rampolla* iratában, melylyel a strassburgi püspöknek a döntést tudtára adja. A döntő tényezők közt meg van említve a német császár magatartása a német katolikusok irányában, a francia egyházpolitika, mindenekfelett pedig „a német részről tapasztalt előzékenység.“

Ez az előzékenység bizony, a mennyiben az, csakugyan elég meglepő. A fakultás felállítását elrendelő irat például ezen az alapon rendelkezhetik úgy, hogy a strassburgi diocesis theol. ifjúságának tudományos kiképzésére felállítatik ez az egyetemi fakultás, de a régi, nagy püspöki seminarium, a gyakorlati kiképzés eszközéül, tovább is megmarad; mert ez a fakultás ezek szerint nem egész Elzász-Lotharingiáé, sőt nem is a testvér püspökségé is (Metz) csak épen Elzászé. Ekkora előzékenységet igazán megillett akkora köszönet a curia ajtóit mögül. Ha az, kissé elhamarkodott előzékenység. Mert az okirat 3. és 5. pontjai a tanárok kinevezési jogát a püspök kezébe teszi, tudományos meggyőződésük bírójává pedig a confessio fideit parancsolja; a mi az egyház uralmát jelenti a tudomány fölött, a mihez pápista oldalról hozzászokhattunk, de jelenti a pápás egyház belenyulását az egyetem s ennek révén a német állam dolgaiba is, s ehez aligha hozzászokik az előzékeny németiség, Tanítani fognak ott, mint egy jól berendezett fakultáson, sok szép tudományt, de hogy milyen mértékben fog beleilleszkedni a kiváló hírű tudományos munka egységébe ez a Jánus-fejű új fakultás — kíváncsian várhatja a német és nem német világ. A másik feje ugyanis a fakultásnak a seminarium: a tudományos meggyőződés inquisitora.

A protestáns lapok épen ezért csak sajnálkozó hangon irnak az új fakultásról; olyik annyira kétesnek találja ezt a „győzelmet“, hogy canossai zárandoklásnak nézi. Azzal az egy megnyugtató hanggal szemben, mely szerint ez az intézkedés a germanizálás esetleges gyanúsítása alól menti fel Strassburgot, — igen óvatosan kifejezett, de épen nem titkolt hangok (kath. részről is) jókora elégedetlenséget árulnak el. A pápás lapok, a mennyiben túl emelkednek a *Roma locuta causa finita* állásportján, fel merik említeni, hogy „erre az új módi papnevelésre“ aggodalommal gondolnak. Nem is tudják eltitkolni s óhajtkák, hogy rossz próféták volnának.

Ezek szerint az a §, mely szerint az új fakultás viszonya az egyházhoz az, a mi a bonni és boroszlói egyetemé, nyilván fölösleges, hiszen a fődolog már el van érve: az egyház urává tette magát az egyetem egy organikus tényezőjének s azon az uton van, hogy hála az előzékenységnek „német részről“, többre is vállalkozzék. A meddig tudniillik megeléglék majd ezt az előzékenységet, német részről.

Az amerikai protestáns egyházak kebelében századok óta érelődik az egyesülés gondolata. Egy-egy prófétikus hang a 20-ik századra meg is jósolta az egyesülést, s mint prófécia a beteljesedés felé közelednék. A közelmúltban sokat tett az egyesülés érdekében a különböző egyházak jóindulatu, barátságos közeledése a régebbi exclusivitás helyett, melynek nyomán a múlt évben a „brit egyesült egyház“ (United British Church) 22 előkelő tagja egy körlevélben felhívást intézett a prot. egyházak püspökeihez, kérve az egyesülés munkába vételét, melyre az időt elérkezettnek látják. Különösen alkalmasoknak s hivattaknak találják az egyesülésre a *methodista protestáns, evangelikus, egyesült evangelikus és cumberlandi presbyterianus* egyházakat.

Érdekes pedig ezekben az egyházakban, hogy ha különböző formákban is, valamennyi a methodizmushoz szít és így a tervbe vett egyesülés első sorban az amerikai methodizmusra nézve volna nagy jelentőségű.

Ezzel egy időben azonban az említett cumberlandi presb. egyház is indított hasonló mozgalmat, első sorban épen a testvér *északi presb.* egyházzal kötendő szerves vagy akár szervesen egyesülés céljából.

A két helyről is megindult tervezések a legkülönbözőbb visszhangokat keltik; de a komoly latolgatás, melylyel általában foglalkoznak a kérdéssel, arra mutat,

hogy általánosan érzett óhajtságoknak adott kifejezést. Alig is van az egyesülésnek egyéb akadály, mint a methodista és presb. egyházak korábbi surlódása, mert theol. fel-fogásban és az egyházfegyelem kérdéseiben nagyobb különbség nem volt köztük.

Kanadában is élénken érezhetővé vált az egyesülés tervével s a kongregacionalista és presbyteri egyházak szívesen csatlakoztak is a mozgalomhoz. Annál érdekesebb és az amerikai protestantizmusra nézve annál jelentősebb ez az egyesülési mozgalom, mert első kísérlet arra, hogy nemcsak rokon, de tényleg nagyobb taneli különbségek által elválasztott egyházakat is organikusan egyesítsen. S a mi ezen felül épen a kanadainak még más jelentőséget is kölcsönöz, az az, hogy bizonyos ellenállás jellemét hordja magán az anglikán egyház olyan törekvéseivel szemben, melyekben az árulja el, hogy Kanada államegyházává szeretné felküzdeni magát, a milyen Kanadában nem volt s a mi annál feltünőbb, mert az anglikán egyház nepeségre nézve csak a 4-ik helyen áll. Van ugyanis Kanadában 1,992,017 katolikus, 847,775 methodista, 755,326 presbiterianus, 647,059 anglikán, 303,839 baptista, 63,982 lutheránus, 28,157 kongregacionalista, különböző felekezetekhez tartoznak 106,739-en, míg 89,355 nem tartozik felekezethez. A 4,833,239 lakosnak tehát csak egyhetede az anglikán egyház hive.

Tankó Bela.

TÁRCZA.

Fejedelem.*)

Irta Felszeghy Dezső.

Reá száll az éjjel a dévai várra;
Pislogó mécseknek imbolyog a lángja.
Lombfosztó őszi szél tépdesi a fákat,
Üzi is, hozza is a sok éji árnyat.
Rut, vén bagoly lomhán ül a várfalára,
Lehallszik a mélybe, tompa huhogása:
Beteg a Nagyasszony: — Károlyi Zsuzsánna.

Márványos terembe, lágy perzsa szőnyegen,
Suttogva, lábhegyen, csöndesen-csöndesen
Járnak az apródok, aggódva megállnak —
Neszére figyelve a beteg szobának
Sóhajra-sóhaj kél; át meg által járja
Teremről a termet a fájdalom árja.
Izzó lábban égve verdes szív dobban;
S künn a rut, vén bagoly huhog egyre jobban.

„A csunya madarat, vén halálmadarát,
Mely az éjszakába rémesen bekiált,
Verjétek, üzzétek! Zugó szél megálljon!
Ne száguldjon erre szilaj paripákon!

— Igazitsen orvos süppedő párnámon —
Küldjenek uramhoz, én drága uramhoz, —
Egy utolsó csókra öleljem magamhoz...
Parancsolja tova a madarat onnan!
Ne zsibbadjon a vér itt a két karomban!
Sebem ne égessen! . az arczomon éget:
Lefonyaszt, lehervaszt rózsát, üdeséget.
Gyorsan a levelet! Vigyétek, vigyétek
Én drága uramnak szívére tegyétek!

Szavát kéri félve doktor a doktornak:
„Küldjünk-e jelentést, hős Bethlen Gábornak?
Halállal vívódik Károlyi Zsuzsánna,
Csak nagy Bethlen állhat a halál utjába.“

Elsorvasztó lábban szól a beteg újra:
„Orvos! Nem! Ne menjen futár a táborba.
Első a hazája. . én, csak beteg asszony;
Betegebb az ország, ott kell, hogy maradjon.“

*) A „Bethlen Gábor Kör“ ünnepélyen szavalta: Tóvölgyi Margit, színművésznő. Kolozsvárt, 1903. márcz. 8.

Látom fehér ménen, mint hadistent látom!
 Diadallal járnai az hősi csatákon;
 Hogy tekint szét büszkén, sujtoló haraggal;
 Szembe csap vilámmal, vésszel, zivatarral;
 Szikrázik a kardvas szétrepedő vértém:
 Elönti a vér . . . jaj! Nincs a ki segítsen!
 Nincs a ki segítsen. — — — — —
 A vergődő asszonyt megszánja az álom,
 S a vihar is elszáll pusztuló határon.

Lovaslegény vágat, hajsolja a lovat;
 Váltott paripákon Lippa felé halad.
 Udvari orvostól viszi a levelet,
 Piros a pecsétje, — benn, szomorú lehet.

Nagy Bethlen Gábor ül a lippai téren,
 Kerek asztal mellett, tábor közepében.
 Sivitnak a golyók, tüzkigyók cikáznak —
 Szegény vitézekre, hejh, rossz idők járnak!
 Kiterítve fekszik térkép az asztalon:
 „Itt kell behatolnunk a rozzant várfalon.
 Ha az ellen verve, a vár is megnyerve, —
 Nem sietünk még ma, — sok lenne egyszerre.“
 Kéri a testőrök: „Irgalom a szónak: —
 Távozzunk el innen, *utja* a golyónak;
 Sűrűn járnak erre . . .“ Szól nyugodtan Bethlen:
 „Ej, kicsinyhitűek! Itt is él az Isten!“

Úrkezik lihegő, levélhozó szolga, —
 Merőn nézi Bethlen: „Mi jót hoz, mi dolga?“
 Feltörök a pecsét, könny hull a levélre
 S a nagy fejedelem könnyel néz az égre:
 „Uram benned bízom Te vagy erős várom!
 Oltalmazd meg Atyám az én boldogságom!
 Erőt a karomba, reményt a szivembe!
 Hősi vitézséget harcos seregembe,
 Hogy kardom aczélja diadalt arasson —
 S attól gyógyuljon meg az a beteg asszony!“

. . . Nyerjük a csatát meg! Még ma! Én utánam!
 Nyargal egész tábor ménen, paripákon,
 Mint szélvész rohannak, — kél remes viadal,
 Bámulja az ég is, hogy harcol a magyar!
 Csaba vitézei felhőkön leszállnak,
 Beallanak sorba Bethlen-katonának!
 Bömbölnek az ágyuk, trombita, kürt harsan.
 Szörnyű gomolyodás, pokoli zsvaj van; —
 Allig hasít a kard, rombol a buzogány —
 S a vértenger felett, mely forrong a csatán;
 Fejedelmi zászló lobog a vár fokán! . . .

* * *

Nap a napot váltja, hét váltja a hetet,
 Elvonult a felhő Déva vára felett;
 Vén bagoly, rut bagoly elszállt messze-messze.
 Hol nehéz beteg nincs, ottan mit keresne
 Károlyi Zsuzsánna benéz a tükröbe;
 Hősi urát várja, — ma van érkezőbe.
 Nem hisz a szemének: „Ki e sápadt asszony,
 Ki tükrömből rámnéz, hogy így megrikasson?
 Az a beesett arcz redős homlokával!
 Az a fénytelen szem sötét árnyékával!
 Hol van az a rózsza, a mit ő szeretett?
 Elhervadt, lehervadt, elhordták a szelek.
 Az én csunya arczom: szépség temetője;
 Örökös bubánat lesz a szemfedője!“

Kopognak az ajtón, az ajtó megnyílik —
 S a bánatos asszony szeme újra fénylik:
 „Oh, hogy itt vagy Bethlen ölelő karomba!
 Dicsőségéből csókot hoztál ajakomra? . . .
 Ugy-e szeretsz így is! Nem ijeszt el arczom?
 Látod, hogy mivé lett ez a szegény asszony.“

„Nem vagy szegény asszony, gazdag vagy lelkeddel.
 Gazdag a te szived igaz szeretettel, —
 Jóságod, szerelmed a lelki világom:
 Nincs nálad szebb asszony az egész világon!“

Szép asszonynak újra rózsza nyílt arczára:
 S kigyulnak a lángok a dévai várba!

Irodalom.

Sass Béla *Új alak — új tartalom* czimen a vallásaitás anyagának a gyakorlati; mindeanapi élet különböző nyilvánulásaira alkalmazott, a szeretet néző pontjából való megírását és tárgyalását, egyszersmind az idők folyamán az egyház köztudatában már kijegecesedett új elemekkel való kibővítését sürgető füzetet bocsátott közre, melynek az „Eszményképek“ czimű füzet csak mintegy példatára. Mindkét füzet megrendelhető minden könyvkereskedésben és a szerzőnél, Sas Bélánál Budapesten, V. Rudolf rakpart 21 sz. a. harmincz fillérért, mely összeg bélyegeken is küldhető. Az „Eszményképek“ czimű füzet gyermekek között való terjesztésre igen alkalmas.

Külömfélék.

Egyházkerületünk Igazgató-tanácsa e hó 19-én tartja márczius havi gyűlését, melyen *Br. Bánffy Dezso* status-curator elnököl. Az ülés lefolyásáról jövő számunkban tudósítunk.

Egyházkerületünk ez évi Névkönyvét ismeretve írja az „Egyetértés“ „*meqlátszik, hogy az erdélyi egyházkerület adminisztrációja mintaszerű*“. — Tőlünk az ilyen nyilatkozatot a hatalom kegye hajhászásának vennék, s alkalmat vennének belőle, hogy lesajnálják a „hivatalos“-t. Annál jobban esik megörökítenünk itt az elfogulatlan ítéletet.

A márcz. 15-iki ünnepélyek nagy lelkesedéssel folytak le mindenütt széles e hazában. Örömmel jegezzük fel, hogy egyházunk hívei, papjai, tanárai, tanítói, ifjusága mindenütt vezetett. Nekünk csakugyan lelkünkben fakadt, nem a sokszor helytelenül érvényesített politikai, hanem a helyesen értelmezett lelki szabadelvűség feletti öröm. A klerikálisok és lapjaik ütötték ez alkalomból a rossz gyermeket, hogy fájjon a jó édesanyának.

„Ez a város református város“. Ezt az önézetes nyilatkozatot *Kézdivásárhely* tette nemrégiben egy jellemző eset alkalmából. Kézdivásárhely „kantai“ részében ugyanis, mely falu nem nagyon régen kebeleztetett be a városba volt egy „barátok iskolája“, mely az idők során „alгимnáziummá“ fejlődött s most a társadalom, a kath. egyház, város és állam segélyével teljes főgimnáziummá fejlesztetett. A város tekintélyes alapítvánnyal járult a fejlesztéshez, kikötvén, hogy a más vallású növendékektől se szedjenek magasabb tandíjat és hogy a ref. növendékek vallásos oktatása is az intézetben történjék. Azonban az intézet igazgatója püspöke rendelkezésére hivatkozva, megtagadta a ref. tanulók vallásórái számára a tantermet úgy, hogy azok most a lelkész magánlakásán kénytelenek tanulni. Ez ellen szólalt fel a város, hivatkozván arra, hogy „Kézdivásárhely református város“ és alapítványát nem adhatja olyan intézet számára, mely az ő gyermekei oktatásában hátrányos különbséget tesz a más vallásúak előnyére. Dicséret és elismerés Kézdivásárhely városa vezető férfiaiának önézetes fellépéseért. De kérdjük: hát az *államsegélynek* nem ugyanezek a feltételei? Hogy türheti hát az állam, hogy az ő segélyével megaláztatassanak az iskolában is a nem katolikusok? — Ugy az ottani ref. egyháznak, mint az államnak módjában van a közoktatásügyi minisztert ezért felelősségre vonni. Éljen ez alkalommal. Hadd lássuk, hogyan érvényesül a jog, törvény és igazság!?

A „Sárospataki Lapok“ és a „Magyar Világ“. E két lap tűzött össze az agyagfalvi papi reversális ismeretes ügyében. Az utóbbinak szerkesztője *Benedek Elek* az ismert író, *ki erdélyi ref. egyházkerületi közzgűlésünknek is tagja*, lapjában megtámadta azokat a különösen a S. L.-t, a kik az esetet — méltán — erős kritika tárgyává tették. Örömmel kell konstatálnunk, hogy a S. L.-ban úgy papi, mint világi részről többszörös erélyes visszautasításban részesült a Benedek Elek eljárása. Valóban, alig tudjuk magunknak Benedek Eleket megmagyarázni. Ő, a ki egyénileg lelkes református, a ki nem kimél áldozatot és fáradságot ott, hol ref. egyházunknak konkrét esetekben szolgálhat: már másod ízben botlott meg református helyes álláspontokkal szemben. Vagy csakugyan igaz volna az, hogy ő nem ismer „református öntudatot“, csak „magyart“? De hát nincsen-e „magyar református öntu-

dat? Magyar tanítói sincsen-e? Azt hisszük, hogy van. Nős...?! Benedek Eleknek a mily nemes szive van, oly erős logikájának is kell lenni. Reméljük, hogy nemsokára ennek is bizonyosságát adja hasonló esetekben.

A próba prédikálás visszaállítására nézve a lelkészválasztásnál, melyet lapunk proponál kedvezően nyilatkozik most a „Debr. Prot. Lap“ kiváló szerkesztője *Éröss Lajos* is. Valóban absurdum az, hogy az egyházak gyakran olyan embereket kell, hogy megválasszanak, a kit soha sem láttak, pusztán bizonyítványai alapján. Aztán törüljük el még a bizonyítványok osztályzatait is! Szent liberálisizmus: mit nem kívánnak a te nevedben!?

A lelkészképzés és minősítés kérdésében „Zsinati kérdések“ cz. vezércikkünkben — melyet nemsokára folytatni fogunk — elfoglalt álláspontunkat ismereti a Prot. Egyh. és Isk. Lap utóbbi száma. Nem foglal vele szemben állást, de „komoly megfontolásra ajánlja, mint egy gondolkodó főnek érdekes és mély eszmejárását.“ Mi is olvasóink figyelmébe újolag ajánljuk. Jó lenne, ha az egyházamegyék véleményei erre is kiterjeszkednének.

A kolozsvári Ref. Theol. fakultás „Theologus Körének“ az egyh. ker. közgyűléshez benyújtott kérése a lelkészi minősítés megváltoztatása tárgyában czimű füzetkét vettük. Véleményünket lapunk jövő számában mondjuk el róla.

Kossuth Lajos halála évfordulója alkalmából a kolozsvári ev. ref. theol. fakultás internátusának „Ifjúsági Egylet“-e 1903. év márczius hó 20-án, d. u. 5 órakor az intézet dísztermében emlék-ünnepélyt rendez, a következő műsorral: 1. Szózat. (Közérdek.) 2. Imádkozik Kádár Géza. 3. „Kossuth Lajos ablakában“. Zenekisérlettel éneklé Koszorus István. 4. Emlékböszöket mond Iszák Aladár. 5. Vonós négyes. 6. Apotheosis. Éneklé az énekkar. 7. Szaval Székely János. 8. „Hunyady László.“ Erkel F. Előadja a zenekar.

Babilonia és a biblia. Nem sok felolvasás keltett oly nagy feltűnést és adott oly heves vitákra alkalmat, mint a Delitzsch Frigyesé, a ki a mult év elején Vilmos német császár jelenlétében értekezett a német „Keleti Társaság“ babiloniai ásatásairól. Delitzsch felolvasását ki is adta „Babel és bibel“ czim alatt. Időközben ismét visszavert, hogy babiloniai ásatásait folytassa s csak hazatérése után értesült arról, hogy könyve mily forrongást idézett elő.

Delitzsch könyve tulajdonképpen három részre oszlik. Első részben az író azt mutatja fel, hogy mily rendkívül értékesek a babiloniai ásatások nemcsak az assiriologiára, hanem az ó-testamentom filológiai és historiai megértésére is. Különösen arra mutat rá, hogy a biblia geografiája éppen ezen ásatások eredményeiből ismerhető meg teljesen, ugyszintén egyes bibliai személyek életéről és népekről is az ásatások adnak kellő felvilágosítást. Például a genesisben említett Amraphel, tényleg első személy volt — Hanmurabi. Némely héber szónak és szólásmódnak eredetét is Babilonban kell keresnünk.

Második részben azt mutatja fel Delitzsch, hogy az ó-testamentom tanításaiban számtalan babiloni elemmel találkozunk, a mint az másként nem is lehet, mivel Izrael vallása oly talajon képződött ki, a mely egészen a babiloni műveltség befolyása alatt állott. Ez állítását különösen a teremtés, a vizözön és a bünbeesés elbeszéléseivel bizonyítja. Különösen a vizözön és teremtés elbeszélése utal a babiloni síkság klímái és geografiái viszonyaira.

A harmadik részben azon kérdéssel foglalkozik Delitzsch, hogy vajjon a monotheistikus istenképzés specifikus izraeli-é? s arra törekszik, hogy e monotheismusra fényt vessen a babiloni ásatások eredményei által, de egyáltalában nem állítja azt, hogy a monotheismus babiloni eredetű volna. Könyvének eredménye az, hogy Babilon hatalmas befolyást gyakorolt Izrael vallásán, különösen pedig cultuszára és Istenről alkotott képzetére.

A könyvre vonatkozó irodalmi művek közül megemlíthetjük a dr. Jeremiás könyvét, a ki a „positiv“ Königet czáfolja s Delitzschnek ad igazat. König könyvéből egyébiránt az tűnik ki, hogy theologusnak ugyan „positiv“, de az assiriológiában egy kissé idegen. Igen természetes és érthető dolog, hogy az orthodoxus protestáns és katolikus theologusok nagy felháborodással fogadták Delitzsch könyvét, míg a modern theologusok körében nagy meglepéssel találkozott.

A vitát érdekessé különösen az tette, hogy a német császár is beleszóltott Hollmanhoz, a német Keleti Társaság elnökéhez írott levelében. Nem helyesli, hogy Delitzsch elhagyta a szigorú historikus és assiriologus álláspontját és theologiai hypothesisokba bocsátkozott. Azt tanácsolja

neki, hogy óvatosan haladjon előre s téziseit csak kollégái előtt szellőztesse. Az különben nem baj, hogy a választott nép vesztit nimbuszából e felfedezések által, mert a hatalom és mag, Isten és az ő működése, megmarad.

Vilmos császárnak levelére azután Harnack, a „Keresztység lényegének“ zseniális szerzője válaszolt. Szerinte Delitzschnek érdeme az, hogy most már a verebek is csiripelik azt, a mi ezelőtt elhangzó szó volt s hálával kell fogadnunk, hogy helyesebb felfogást terjesztett az ó-testamentomról. Elismeréssel adózik a császárnak s helyesli ama nézetét, hogy a vallásnak is szüksége van formára, de e forma megváltoztatható. De ellene fordul a császár ama kijelentésének, hogy Jézus isten. Krisztus ezt soh'sem mondta s valószínűleg tanítványai sem. Pálnak e szava: „Istennek Krisztusban“ körülbelől az utolsó szó, melyet kimondhatunk, ha már egyszer hosszadalmas és fájdalmas györődés után megszabadultunk az ó-kori filozofusok a rögeszméjétől, hogy behatolhatunk az Isten és természet, emberiség és történet titkába.

Kossuth Ferencz a következő nyílt levelet intézi a párhívekhez:

Legyen szabad Önt arra kérnem, hogy az Egyetértést mennél szélesebb körben terjeszteni és mennél hathatósabban támogatni sziveskedjék. E lap, harmincz év óta küzd a függetlenségi párt hazafias elvei megvalósításáért és míg egyrészt a hírlapirodalom terén, nagy tekintélyt szerzett, másrészt a függetlenségi párt feltétlen elismerésére lett érdemessé. Mióta vissza tértem hazámba, rövid két megszakítással, e lapnak voltam főmunkatársainak egyike és most is az vagyok és vezércikkeimben, melyek nevem aláírásával, rendszeren megjelennek e lapban, találhatja meg mindenki törekvéseink irányzatát. A ki vélem szellemi összeköttetésben akar lenni, fizessen elő e lapra.

Tisztelettel
Kossuth Ferencz.

Az „Egyetértés“ előfizetési ára:

negyedévre	10 korona
1 óra	3 korona 60 fillér.

Az előfizetési összeg legczélyszerűbben postautalványon küldhető be az „Egyetértés“ kiadóhivatala IV. Vármegyeyu 11. szám.

Uj könyvkereskedési vállalat. Korvin Mátyás néven Kolozsvárt könyvkereskedő részvénytársaság alakult, melynek czélja hazánk Királyhágón tulirészeiben a magyar nemzeti irodalom jelesebb termékeinek behatóbb terjesztésével, a kultura fegyvereivel harcolni a magyarságért. Célja bevinni minden házba, beoltani minden szivbe azt, mi erőt ad a küzdelemben, szórakozást, gyönyört nyújt a pihenésben; ösmerté, közkinccsét tenni mindazt, a mit magyar sziv, magyar elme alkotott, magyar szó visz tova hegyen-völgyön, hogy a haza elpártoló gyermekeit visszahódítsa, hogy ismerje és bámulja meg a magyar erőt, tudományt, költészetet, művészetet ugyanannak a hollós czimernek jegyében, a mely a magyar erejét már évszázadok előtt hirdette ország-világnak. Ez a cél vezeti és lelkesíti a vállalatot: e végből Magyarország minden nagyobb irodalmi vállalatának főképviseletét magára ruháztatja az erdélyi részekre nézve, miáltal ugyanoly kedvező megrendelési és fizetési módozatokat alapíthat meg, mint bármely budapesti hasonló vállalat.

Igy teszi lehetővé e vállalat a legszegényebb embernek is, hogy magának, családjának a magyar szellem kincseit — minden anyagi megerőltetés nélkül — megszerezhesse.

A vállalat élére állította László Albert urat, ki e téren közismeretű szaktekintély és a ki egész munkaerejével, becsvágával, hosszú időn át szerzett szaktudásával, a kultura iránti lelkesedésével fogja szolgálni azokat a hazafis czélokat, melyeket e vállalat maga elé tűzött.

A Korvin Mátyás Könyvkereskedő Részvénytársaság jelentős kulturális missziót vél teljesíteni és erősen bízik benne, hogy Erdélynek a tudományért, irodalomért, nemesebb eszmék iránt mindenkor lelkesedni tudó, művelt közönsége őt feladatában bizalmával buzdítani, támogatni, előmozdítani fogja.

Szászsebesi ref. templomra és papilakra kegyesen adakoztak:

Gyulafehérvári „Népbank“ részvénytársaság 6 kor., Kertész István ev. ref. lelkész gyűjtőivén Bodrog Halász: Kertész István 1 kor., Bajza József 20 fill., Dusina Mihály 6 fill., Koltár János 20 fill., Kiss Károlyné 5 fill., Bráda János 30 fill., Fazikas Jánosné 10 fill., Hegedüs Sándorné 20 fill., Horváth József 4 fill., Hordik Ferencz 5 fill., Lipcsei József 10 fill., id. Brága Ferenczné, 20 fill., Fazikas Károlyné 20 fill., Molnár Sándor 10 fill., Szabó Sándor 10 fill., Nagy György 10 fill., Bajzas Sándor 8 fill., Hajdu János 10 fill., Petrahoi András 10 fill., Petrahoi Ferenczné 10 fill., Illés István 10 fill., Szabó Sándorné 10 fill., Oláh Andrásné 5 fill., Turay Lajos 15 fill., Kopcsai István 20 fill., Hunyor Pál 10 fill., Hegedüs József 10 fill., Berei Eszter 10 fill., id. Dukás Sándor 20 fill., Molnár Ferenczné 4 fill., Gábor Istvánné 10 fill., Kocsis Mihályné 10 fill., Márki Ber-

talán 10 fill., Szabó Andrásné 4 fill., Nádaskay Gábor 10 fillér, Szécsi Ferenczné 10 fill., Halász Mihály 8 fill., Kovács József 4 fill., Molnár András 4 fill., Fábian Ferencz 10 fill., Hegedüs Károly 4 fill., ifj. Vass István 10 fill., Perpát István 20 fill., Tóth Károly 10 fill., Hegedüs Imre 4 fill., ifj. Hunyor Pál 10 fill., Nagy János 10 fill., Bacsó András 10 fill., Horváth István 10 fill., Tiborcz Sándor 20 fill., Hegedüs Jánosné 20 fill., Illés Andrásné 10 fill., Kállay Sándor 10 fill., Hegedüs József 10 fill., Erdei Jánosné 10 fill., ifj. Dudás Sándor 20 fill. Jaski Gusztáv 10 fill., M. Szabó Mihály 20 fill., Szécsy Sámuel 10 fill., Segély Egylet Alcsuth: 2 kor., Csontó Károly ev. ref. lelkész ivén Sajó-Ecseg: Csontó Károly 1 kor., Kazinczi József 60 fill., Pap-Szász József 20 fill., Pap-Szász Pál 20 fill., Csintó Ferencz 30 fill., Prottay János 40 fill., Várady József 50 fill., Vályi K. Sámuel 50 fill., id. Kazay János 20 fill., Várady Sándor 20 fill., Sándor János 20 fill., Csöszér József 20 fill., Koncsik Mihály 8 fill., K. Nagy Dániel 40 fill., Katona Ferencz 30 fill., K. Nagy Lajos 40 fill., ifj. Fazekas József 10 fill., id. Fazekas József 10 fill., Katona Imre 20 fill., Nyiri Sámuel 10 fill., Antalik Jánosné 8 fill., Kizsel Károly 20 fill., Katona József 10 fill., Kiss András 10 fill., Kuruska Károly 10 fill., Tóth József 10 fill., Gyöngyösi Jánosné 30 fill., Várady Sámuel 20 fill., Almási János 20 fill., Molnár Károly 20 fill., Fölceki Sámuel 20 fill., Bártfai József 10 fill., V. Nagy József 2) fill. (Folytatjuk.)

Hivatalos rész.

832—1903.

KÖRLEVELL

valamennyi egyházi hatósághoz.

Az 1881. évi XXXIX. t.-cz. törvényes védelem alá helyezvén az ország területén elő forduló műemlékeket, kötelezőleg megállapítja, hogy a műemléket képző építmények lebontása, átalakítása avagy renoválása szakértők közbejötté nélkül nem fogatosítható.

A törvény definitiója szerint műemlék elnevezés alatt értetik a földben vagy a föld színén levő minden olyan építmény és tartozéka, mely *történeti* vagy *művészeti* emlék becsével bír.

Egyházközségeink és kollegiumaink épületei között számos ily műemléket képző építmény fordul elő, melyek közül nem egyet a legközelebbi időkben átalakítás alá vettek, előzetes bejelentés nélkül, minek következtében igazgatótanácsunk a műemlékek országos bizottsága' illetve a vallás és közoktatásügyi miniszterium részéről feleletre vonatott.

Hogy hasonló kellemetlenségek jövőre elkerültesse- nek és hogy idézett törvény 16-ik §-ában megállapított 100 koronától 1000 koronáig terjedhető pénzbüntetés esetleges kiróvásának se legyenek kitéve egyházközségeink illetve kollegiumaink előljárói: felhívjuk a czimben jelzett összes egyházi testületeket, hogy a kezelésük alatt álló összes építményeket gondos felülvizsgálat alá venni sziveskedjenek és a mennyiben azok között műemlékek találhatnának, az ilyeneknek ítélt épület részletes leírásával, folyó évi május hó 1-éig igazgatótanácsunkhoz illetékes uton jelentést tegyenek, a mely jelentésekből aztán igazgatótanácsunk nyilvántartást állít össze az egyházkerület egész területén létező műemlékekről, hogy új építkezés, vagy renoválás engedélyezése esetén mindannyiszor megtehesse intézkedéseit az átalakítandó, vagy renoválandó építmény szakértői megsejmlélése iránt.

Kolozsvárt, 1903. márczius hó 9.

Bartók György,
elnök.

Kádár János,
titkár.

1113—1903.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházmegye nt. Esperesi hivatalának, a püspöki v. a. egyházközségek tt. Tanácsának és a kollegiumok, theolog. és szeretetház mtt. Előljáróságainak.

Az egyházkerület folyó évi névkönyve elkészülvén s az érdekelt testületeknek szét is küldetvén, felkérjük a t. czimzett hatóságokat, hogy sziveskedjenek azok árába darabonként 2 K 60 fillért és így összesen az alábbi kimutatásban nevük után kitüntetett összegeknek folyó évi július hó 1-ig leendő beszoigáltatása iránt intézkedni

Beszoloigáltatandó pedig:

1. Vajdahunyadi egyházmegye 25 példány után 65 kor. 2. Gyulafehérvári ehm. 12 példány után 31 kor. 20 fill.

3. Nagyenyed ehm. 37 példány után 96 kor. 20 fill. 4. Kolozskalotai ehm. 39 példány után 101 kor. 40 fill. 5. Szilágyszolnoki emh. 65 példány után 169 kor. 6. Dési ehm. 25 példány után 65 kor. 7. Széki emh. 39 példány után 101 kor. 40 fill. 8. Nagysajó ehm. 13 példány után 33 kor. fill. 9. Görgényi ehm. 33 példány után 85 kor. 80 fill. 10. Marosi ehm. 63 példány után 168 kor. 80 fill. 11. Küküllői emh. 35 példány után 91 kor. 12. Nagyszébeni ehm. 15 példány után 39 kor. 13. Udvarhelyi ehm. 50 példány után 130 kor. 14. Erdővidéki emh. 15 példány után 39 kor. 15. Sepsi ehm. 36 példány után 93 kor. 60 fill. 16. Orbai ehm. 11 példány után 28 kor. 60 fill. 17. Kézdi ehm. 13 példány után 33 kor. 80 fill. 18. Romániai ehm. 4 példány után 10 kor. 40 fill. 19. Dési, püspöki vizsg. a. egyh. 3 példány után 7 kor. 80 fill. 20. Fogaras, püspöki vizsg. a. egyh. 3 példány után 7 kor. 80 fill. 21. Ilyefalva, püspöki vizsg. a. egyh. 2 példány után 5 kor. 20 fill. 22. Kézdivásárhely püspöki vizsg. a. egyh. 3 példány után 7 kor. 80 fill. Kolozsvár, püspöki vizsg. a. egyh. 5 példány után 13 kor. 24. M.-Vásárhely püspöki vizsg. a. egyh. 4 10 kor. 40 fill. 25. Nagyenyed, püspöki vizsg. a. egyh. 3 példány után 7 kor. 80 fill. 26. Sepsiszentgyörgy, püspöki vizsg. a. egyh. 27. Szászváros, püspöki vizsg. a. egyh. 3 példány után 7 kor. 80 fill. 28. Székelyudvarhely, püspöki vizsg. a. egyh. 3 példány után 7 kor. 80 fill. 29. Theol. fakultás 2 példány után 5 kor. 20 fill. 30. Nagyenyedi tanítóképezde 2 példány után 5 kor. 20 fill. 31. Kolozsvári Szeretetház 1 példány után 2 kor. 60 fill. 32. Nagyenyedi kollegium 22 példány után 5 kor. 20 fill. 33. Kolozsvári kollegium 2 példány után 5 kor. 20 fill. 34. M.-Vásárhelyi kollegium 2 példány után 5 kor. 20 fill. 35. Sepsiszentgyörgyi kollegium 2 példány után 5 kor. 20 fill. 36. Zilahi kollegium 2 példány után 5 kor. 20 fill. 37. Szászvárosi kollegium 2 példány után 5 kor. 20 fill. 38. Sz.-Udvarhelyi kollegium 2 példány után 5 kor. 20 fill. Együtt 1510 K. 60 fillér.

Kolozsvárt, 1903. márczius hó 11.

Bartók György,
elnök.

Maksay, János
számvevő.

367—1903.

MEGHIVÓ.

Az udvarhelyi egyházmegye közgyűlésének tagjait tisztelettel meghívom Székelyudvarhelyen, a ref. kollegium disztermében, 1903 évi április 1-én, d. e. 9 órakor tartandó rendkívüli közgyűlésre, melynek egyedüli tárgya: az egyházi törvény tervezet elbirálása. Sziveskedjenek tiszt. lelkipásztorársaim az egyházközség képviselőjét megismerni.

Menyhárt András,
ev. ref. esperes.

268—1903.

MEGHIVÓ.

A kolozskalotai ev. ref. egyházmegye folyó év márczius hó 30-án délelőtt 9 órakor Bánffy-Hunyadon tartandó rendkívüli közgyűlésére ezen közgyűlésnek, méltóságos, tekintetes és tiszteletes tagjait tisztelettel meghívom.

Tárgy: 1. Az egyházi törvényekről készített konventi javaslat tárgyalása és vélemény adás.

2. Esetleges kérelmek.

3. Indítványok.

Gyula, 1903. márczius 15-én.

Deési Gyula,
ev. ref. esperes.

284—1903.

MEGHIVÓ.

Van szerencsém a sepsi ev. ref. egyházmegyei közgyűlés tiszt., tt. és t. tagjait a f. év márczius 28-án, délelőtt 9 órakor, Sepsiszentgyörgyön, a Székely-Mikókollegiumban tartandó rendkívüli egyházmegyei közgyűlésre tisztelettel meghívni.

Tárgy: 1. Az egyetemes konvent által készített törvénytervezet tárgyalása. 2. Az egyházmegyei tanácsba két egyházi tanácsbíró választása. 3. Az új egyházközségi rendszer kihirdetése, ezzel kapcsolatos intézkedés és az ily felmerült költségek felett határozat hozatal.

Bikfalva, 1903. márczius 15.

Vén Mihály,
sepsi ref. egyházm. esperes.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő. NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendőek, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület felirata a magyar országgyűlés Képviselőházához az „erdélyi püspök“ czim kérdése tárgyában.

1104—1903.

Mélyen tisztelt Képviselőház!

Erdélyi ev. ref. egyházkerületünk az 1900. év nov. 3-án tartott közgyűléséből kérvénnyel kereste fel a Mélyen tisztelt Képviselőházat, hogy orvoslást kérjen ama jogsérelem ellen, melyet a Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Urnak, az „erdélyi püspök“ czim használata tárgyában kiadott rendeletei által szenvedett.

A Mélyen tisztelt Képviselőház ezen kérvényünket kiadta a Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Urnak, a ki viszont 3857—1901. eln. sz. a. kelt válasziratában a felől igyekezett meggyőzni egyházkerületünket, hogy említett rendeleteiben semmi olyan intézkedés nem foglaltatik, mely reánk nézve sérelmes lehetne. A Nagyméltóságú Miniszter Ur szives volt velünk közölni rendeletei kiadásának előzményeit. Megismertetett bennünket az „erdélyi püspök“ czim jelentősége felől táplált nézetével, t. i. hogy ő e czimet egy régi történeti czimnek tekinti, a melylyel „semmiképen sem hozható kapcsolatba a mai állammal ellentétes tartalom, vagy a vallásügy elvébe ütköző bármiféle következmény.“ Közölte velünk azon okokat is, a melyek alapján el kellett ismernie, hogy a Gyulafehérvárt székelő róm. kath. püspököt „az erdélyi püspök“ czim, mint régi történeti czim, jogosan megilleti és épen azért ezen czim használatát elrendelte. Végül ismételtén biztosította egyházkerületünket, hogy az 1848. XX. tör. cikkben kifejezett jogegyenlőségi elv megsér-

tésének szándéka tőle távol állott és távol áll mindenha s a maga részéről kizártnak tekint minden olyan magyarázatot, mely az említett rendeletnek a többi egyházfelekezetek és püspökeik törvényes állását sértő, vagy épen alárendelő jelentőséget kölcsönözne. Épen ezért újból hangsúlyozza Ő Nagyméltósága azt, a mit már 1724—1900. eln. sz. válasziratában és rendeletében is kifejezett, t. i. hogy a „római kath. erdélyi püspök“ czim is ép oly jogosan és törvényesen használható, „mint az erdélyi püspök“ czim.

Egyházkerületünk a legnagyobb köszönettel fogadta azt a szives előzékenységet, melylyel a Nagyméltóságú Miniszter Ur most már másodizben értésünkre adni méltóztatott az „erdélyi püspök“ czim jelentősége felől táplált véleményét és ismételtén biztosított bennünket a vallásügyenlőség nagy és szent elve fentartására irányuló szándéka őszinteségéről: mindazonáltal sajnálattal kell kijelentnünk, hogy Ő Nagyméltósága válaszirataival sérelmünket orvosolva nem látjuk; sérelmünk fenáll ma is és épen ezért a rajtunk esett vallási sérelmet, mint nyílt törvényt sértést, egészen annak teljes orvoslásáig, nyílt sebnek tekintjük.

Látván, hogy a Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Minister Úrtól hiába is reméljük sérelmünk orvoslását: ismételtén a mélyen tisztelt Képviselőházhoz folyamodunk és kérjük, hogy a Gyulafehérvárt székelő róm. kath. püspök czimét, a bevett vallásfelekezetek egyenjogúságáról szóló országos törvények értelmében, törvényhozási uton méltóztatassék rendezni és sérelmünket ezen az uton megszüntetni.

Mélyen tisztelt Képviselőház!

A Nagyméltóságú Minister Ur nyilatkozatait azért nem tartjuk sérelmünk orvoslására elegendőknek, mivel azok a Minister Ur jóindulatának és alkotmányos érületének őszinteségéről tanubizonyoságot tesznek ugyan, de egyszersmind világosan feltárják azt is, hogy a Minister Ur legjobb akarata daczára is részben egyoldalú, részben hiányos információk folytán jutott az „erdélyi püspök“ czim jelentősége felől táplált és fentebb is említett meggyőződéshez, épen ezért abból levont téves következtetései meggátolták abban, hogy a mi sérelmünket is tisztán láthassa. Mi a legnagyobb készséggel elismerjük a Nagyméltóságú Minister Ur jóindulatát és alkotmányos érületét, melyekről magunk is készek vagyunk tanubizonyoságot tenni: csak hogy a mi jogsérelmünk nem is a Minister Ur alanyi célzataiból, szándékából, hanem rendeleteinek tárgyi tartalmából származott és annak alapján áll fenn ma is. Sérelmünk orvoslása végett sem alanyi jóindulatra, hanem tárgyi és törvényes biztosítékokra van szükségünk.

A mi sérelmünk abból a forrásból fakadt, hogy a Nagyméltóságú Minister Ur az „erdélyi püspök“ czimet, a melyről ő maga úgy vélekedik, hogy annak „semmi egyéb jelentősége nincs, mint pusztán a történeti czim fentartása,“ a mely Ő Nagyméltósága szemében is csak „egy régi történeti czim“, a Gyulafehérvárt székelő róm. kath. püspök tényleges hivatala czimévé tette, más szavakkal a történeti czimet reaktiválta. A Nagyméltóságú Minister urnak 1185/1899. eln. sz. a. kiadott rendelete, e czim kötelező használatát rendelte el, míg az 1724/1900. eln. sz. a. kelt rendelet a kötelező használatot elejtve, a szóbanforgó püspök czimezésénél megengedi az „erdélyi róm. kath. püspök“ czim használatát is.

A Nagyméltóságú Minister Ur két rendeletéből első tekintetre szembetünik, hogy az „erdélyi püspök“ czim, bármilyenek tekintette is azt maga a Minister Ur, a Gyulafehérvárt székelő róm. kath. püspöknek tényleges hivatali czime. Nem pusztán történeti czim, hanem a történeti multban gyökerező és ma is jogtartalommal bíró hivatalos czim, a melylyel az illető vallásfelekezet felfogása szerint az a fogalom jár, hogy a szóbanforgó püspök az egyedüli „erdélyi püspök“, mint volt akkor is, midőn Erdélyben csupán egyetlen egy államjogilag elismert vallásfelekezet és egyetlen egy püspök létezett. Igaz ugyan, hogy a Nagyméltóságú Minister Ur utólagosan elismerte, hogy a mai államjogunkban biztosított vallás egyenlőségnek egyedül megfelelő „erdélyi róm. kath. püspök“ czimezés is ép oly jogosan és törvényesen használható, mint amaz, de ezáltal az illető püspöktől igényelt és különös felekezeti tartalommal bíró, régi czim teljesen egyen-

joguvá tétetett a mai államjog szerint egyedül helyes czimezéssel, sőt ez csak permissiv jelleggel ruháztatván fel, amaz ennél nagyobb jogerővel látszik birni, épen a ministeri rendeletek értelmében.

Miután most a Nagyméltóságú Minister Ur rendelkezése folytán, a Gyulafehérvárt székelő róm. kath. püspöknek két egyformán jogos és egyformán törvényes hivatalos czime van, t. i. a felekezeti jelentőséggel bíró, de egyszersmind régi államjogunkbangyökerező „erdélyi püspök“ és a tisztán közjogi jelentőséggel bíró és mai államjogunknak egyedül megfelelő „erdélyi róm. kath. püspök“ czim, mely utóbbi használtatott annak a legfelsőbb elhatározásnak a szövegében is, a melylyel a jelenlegi püspök ur Lönhárt Ferencz mellé utódlási joggal segéd-püspökké kineveztetett: ezekből nyilván kitetszik, hogy a mai államjogunk nem birt teljes és kizárólagos érvényre jutni a nevezett püspök czimezésében a régi felekezeti felfogással szemben, hanem kénytelen volt vele kialakudni. De mivel a mai államjogunknak a törvényesen bevett vallásfelekezetek jogegyenlőségét biztosító ereje szenvedte ezt a csorbát, épen azért aggodalom tölt el bennünket az iránt: vajjon biztonságban érezhetjük, tudhatjuk-e jogainkat, ha édes hazánkban a felekezeti „történeti czimek“-nek még ma is oly erejük van, a melylyel államjogunk sem képes sikeresen megbirkózni?

Ösmervén a Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Minister urnak alkotmányos érületét és a vallásfelekezeti egyenjogúság megóvására mindig kész jóakarátát, megkíséreltük, hogy a történeti álláspontjára helyezkedve feltaláljuk sérelmünknek orvoslását a Minister Ur válasziratában. De kísérletünk hiábavalónak bizonyult. Sőt e közben teljesen megbizonyosodtunk a felől, hogy a „történeti czim“ ártatlannak látszó elmélete csak egy álköntös, a mely magát a Nagyméltóságú Minister Urat is meggátolta abban, hogy az „erdélyi püspök“ czimnek a felekezeti egyenjogúság megbontására irányuló természetét olyan tisztán láthassa, mint a hogy mi látjuk.

A vallási élet természeténél fogva rendkívül finom érzékenységgel bír minden mozzanat iránt, a mely megzavarására szolgál. Épen azért a felekezeti egyensúly megbontására alkalmas lépéseket az érdekelt egyházak már akkor is észre veszik, mikor azok állami szempontból lényegteleneknek látszanak, vagy talán észre sem vehetők. Felismerik azoknak valódi természetét, bármilyen szint öltsenek is magukra. Ezért van az, hogy mi a „történeti czim“ leple alatt látjuk, egész történeti összefüggésében felismerjük azt a felekezeti törekvést, a mely a Nagyméltóságú Minister Ur szemei előtt még most rejtve van.

A „történeti czimek“ dolgában teljesen egyetértünk a Nagyméltóságú Minister Urral,

addig, hogy a „történeti czimzéseknek egész sora létezik gyakorlatunkban, melyeknek semmi egyéb jelentősége nincs, mint pusztán a történeti czim fentartása“. Ellenben eltérünk tőle akkor, midőn az „erdélyi püspök“ czimet is ezek közzé sorozza. Az említett történeti czimek, ma már tartalom nélküli tisztelet czimek, a melyek legyenek bár hivatalhoz, vagy egyes családokhoz kötve, sohasem adják meg az illető hivatal jellegét és sohasem szolgálhatnak a viselésre jogosultak tényleges hivatalos állása megjelölésére. Csak mellékes és járulékos czimek azok, melyeket az illető jogosult használhat, de hivatalos állása tulajdonképeni és főcziméül nem követelhet. Az államjogunk multjából fenmaradt több ilyen czim közül elegendő lesz egyedül a szász ispáni czimre hivatkoznunk, hogy az ezen csoportba tartozó történeti czimek igazi jellemvonásával tisztában legyünk.

Azonban felesleges hangsúlyoznunk, hogy ha a Minister Ur az „erdélyi püspök“ czimet a fent ismertetett czimek közé tartozónak sorolja, akkor nem is tehetne volna annak használatát kötelezővé és ma sem tarthatja a közjogilag egyedül helyes „erdélyi róm. kath. püspök“ czimmal egyenlően jogosultnak és egyenlően használhatónak. A történeti czim azonnal elveszti pusztán történeti jellegét és tényleges jogi tartalmat kap, mihelyest valamely hivatal, vagy hivatalos személy tulajdonképeni czimévé lesz és mint ilyen használható, vagy használható. És ha a hivatal vagy hivatalos, közjogi jelleggel bír, a történeti czim is közjogi jellegűt nyer.

Jól tudjuk azt is, hogy államjogunkban másforma történeti czimekre is találhatunk, a melyek látszólag jelentőség nélküliek, de azért mégis fontos közjogi tartalmuk van. Magyarország Apostoli királyának történeti czimeit között oly országokat is láthatunk felemlítve, a melyek ma nem állanak Szent-István koronájának fenhatósága alatt. De hogy azért ezek a czimek nem jelentőség nélkül való üres czimek, azt világosan bizonyítja a koronázási hitlevél és eskünek a szövege, mely ama czimekhez fontos közjogi tartalmat csatol, mely közjogi tartalom, — történelmünk tanúsága szerint — nem egy ízben érvényesült is. Az ilyen történeti czim egyoldalulag tartatik fenn, mert nincs felsőbb hatalom, mely ezeknek más független államokra nézve sérelmesnek látszható tartalmát megszüntesse.

Hasonló természetű „történeti czimnek“ tartjuk mi az „erdélyi püspök“-i czimet, melyhez igénylői s maga a róm. kath. egyház a mi államjogi állásunkra nézve sérelmes tartalmat köt. Mi, kik ismerjük a róm. kath. egyház dogmáit és kánonjait, azt is jól tudjuk, hogy ez az egyház nem kevésbé tartja tisztában állónak a maga történeti czimeit, önmaga által füzött tartalmat, illetőleg jogczimet

fentartani és alkalomadtán érvényesíteni, mint a magyar állam teszi ezt. Csakhogy látjuk itt azt a különbséget is, hogy a róm. kath. egyház által az ilyen történeti czimekhez füzött s az államjogba ütköző tartalom érvényesítésére irányuló törekvéseket az állam megakadályozhatja és azokat megakadályozni kötelessége is.

Az erdélyi püspök czimnél nem az bir előttünk sulylyal, hogy a Nagyméltóságú Vallás és Közoktatásügyi Minister Ur milyen természetűnek tekinti azt, hanem egyenesen az, hogy az illető vallásfelekezet szempontjából, — a róm. kath. egyháznak e czimet igénylő püspökei által, minő tartalom köttetik ehez a czimhez. És ha ez a tartalom ellentétben áll a törvényesen bevett vallásfelekezetek egyenjogúságát biztosító alaptörvényekkel, — mint a hogy tényleg ellentétben is áll: akkor minden olyan törekvést, mely ama czim állami elismertetését kívánja elérni, a vallás egyenlőség megbontására irányulónak és minden állami, vagy államhatósági intézkedést, mely azt a törekvést sikerre juttatja, a vallás egyenlőséget biztosító törvények megsértésének kell tekintenünk.

Hogy az „erdélyi püspök“ czimhez füzött felekezeti tartalom ellentétben áll az e hazába törvényesen bevett vallásfelekezetek egyenjogúságával, azt igazolják úgy a róm. kath. egyház dogmái és kánonai, mint magának a czimnek közel negyedfélszáz éves története. Köztudomásu dolog lévén, hogy a róm. kath. egyház a protestáns egyházakat sem egyháznak, annál kevésbé egyenjogunak el nem ismeri, *püspökeiket sem tekinti püspököknek*: azért a bizonyításnak ettől az ágától annál is inkább tartózkodunk, mivel nem akarjuk magunkat egy tőlünk eltérő hitelvi alapokon álló felekezet tanai magyarozóiul feltolni. De a bizonyítékok másik ágát, mivel azok történetiek, teljes fesztelenséggel tárhatjuk fel és bocsáthatjuk mindenképpen megítélés alá.

Az „erdélyi püspökség“ 1556-ban, a püspöki és káptalani javak secularizálásával s a püspök száműzetésével megszűnt. Annyira teljesen megszűnt, hogy idővel helyette egy egészen más püspökség, mely törvényeinkben „erdélyi róm. kath. püspökség“ czimet visel, állított fel. Ez az új püspökség új alapítás (*fundatio nova*) melynek más a területe, mások a parochiái, más a javadalma és más a betöltése módja is, mint a régié volt. Mikor az 1715-ben felállított püspökség az 1744. évi VIII. t.-czikkbe becikkelyezett, mint *róm. kath. püspökség czikkelyezett be* és mikor javadalma a fiskálítások sorából kivételt, akkor, mint „erdélyi róm. kath. püspökség“ említettik. De mert úgy a régi, mint az új püspökség a róm. kath. egyház kebelébe tartozott, Gyulafehérvár székhelylyel birt, tulajdonlólag Erdély területére terjedt ki: épen

ezért a törvények a róm. kath. püspökség visszaállításáról beszélnek.

Daczára azonban, hogy az „erdélyi püspökség“ 1556-ban megszűnt s daczára annak, hogy „erdélyi róm. kath. püspökség“ czimen cikkelyeztetett be a visszaállított püspökség: 1556-tól 1715-ig az Erdélyen kívül lakó czimzetes, 1715. óta pedig az Erdélyben, Gyulafehérvárott székelő tényleges püspökök állandóan „erdélyi püspök czimen“ írják magokat, a mi részük-ről a jogfentartás és jogfolytonosság megőrzése szempontjából történt. Ugyanigy járnak el az országos kormányzések is, a melyekről felesleges bizonyítani, hogy a protestantismusnak ellenségei, ellenben a róm. kath. egyház törekvéseinek készséges előmozdító szolgálói voltak. Az a jogfentartás és jogfolytonosság pedig, a melyet az erdélyi róm. kath. püspökök kormánytámogatás mellett megőrizni törekedtek, a protestantismus jogosultságának és törvényes jogainak megtagadását jelenti.

A most vázolt történeti tények igazolására nem hozunk fel bizonyítékokat, mert panaszló felek lévén, bizonyítékaink alakilag úgy is egyoldalúak lennének. Hanem nyogodt lélekkel utalunk minden érdeklődőt magának az illető püspökségnek a történeti okmányaira és a hazai köztörténelemre. Nem félünk, hogy bárki is megczáfolhatná állításainkat, melyeket mi is a mondott forrásokból vettünk. Sőt maga a Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Minister Ur is — akaratlanul bár — bizonyosság mellettünk, midőn az „erdélyi püspök czim“, törvényességének igazolásául az erdélyi 1791. évi I-ső t.-cikkre s az 1848. évi törvényekre hivatkozik. Ugyanis az előbbi helyen gr. Battyán Ignác püspök saját aláírása, az utóbbiban pedig a törvények kiállítására és szentesítésénél a m. kir. kancellária utolsó e nemű hivatalos ténykedése foglaltatik. Ott az illető püspök sajátkezűleg írta alá a homagiális nyilatkozatot, mely összes aláírásaival együtt becikkelyeztetett, itt pedig az országgyűlés által hozott törvényeket a kancellária látta el a szokásos bevezető és befejező részletekkel, miután a független felelős miniszterium törvényes működése csak is ezen törvények szentesítése után vette kezdetét.

Módunkban áll, hogy az illető róm. kath. püspökök újabbkori lépéseit is bemutassuk, a melyeket t. i. „az erdélyi püspök czim“ érvényesítése végett tettek. — Ilyen p. o. dr. Haynald Lajos, egykori erdélyi róm. kath. püspöké, aki az absolut osztrák kormány kultuszminiszterétől kérte ama czim kötelező használatának elrendelését és ilyen gr. Majláth Gusztáv Károly, jelenlegi püspök uré, aki pedig a jelenlegi Nagyméltóságú M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minister Ur szóbanforgó rendeletének a kiadását eszközölte ki. — Ők mindketten egy és ugyanazt kérték az illető Minister Uraktól, t. i. hogy az ő „erdélyi

püspök“ czimöknek kötelező használatára utasítsák a hatóságokat. Csak indokaik voltak mások, a melyekkel kérésüket támogatták. Dr. Haynald Lajos a róm. kath. egyház dogmái és kánonai valódi értelmében és teljes nyílt őszinteséggel adta elő az absolut kormány ministerének, hogy e czim használatának elrendelését azért kéri, mert „*más erdélyi püspök nincs, mint ő*“, — t. i. a róm. katolikus. Ellenben gr. Majláth Gusztáv Károly, püspök Ur az alkotmányos kormány kultusz Ministerével szemben azzal az indokolással él, hogy ez a czim őt „*történeti alapon*“ megilleti.

Előttünk, kik ismerjük az ezen „erdélyi püspök“ czim érvényesítésére irányuló törekvések egész történetét, nem bir sulylyal a két kérelem indokolásának külömbisége, mivel tudjuk, hogy mindkét indokolás egy és ugyanazon cél előmozdítására szolgál, t. i. hogy a Gyulafehérvárt székelő róm. kath. püspökök „erdélyi püspök“ czime, állami szentesítést nyerjen. De azért bátrak vagyunk mindenki figyelmét felhívni dr. Haynald Lajos indokolására, mivel abban világos czáfolata foglaltatik a Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Minister Ur azon egyéni meggyőződésének, hogy az „erdélyi püspök“ czimmal „semmiképen sem hozható kapcsolatba a mai államjoggal ellentétes tartalom, vagy a vallás egyenlőség elvébe ütköző bármiféle következmény. Nyilván látható amaz indokolásból, hogy ez a tartalom, ez a következmény tényleg kapcsolatban áll ama czimmal és a valóságban is testet öltött a multban, a mikor protestáns püspökeink a „püspök“ czim használatától eltiltattak és e czim több mint másfél száz éven át tőlük következetesen megtagadtatott.

A mult tanulságai intő példák előttünk, hogy jogaink biztosítására nem elégedhetünk meg a kormányok alkotmányos érzületével, mert a kormányok változnak. Nekünk intézményes biztosítékokra van szükségünk, a melyek jogainkat minden időben és minden eshetőségek ellen megvédelmezzék.

Ime most is, mikor az „erdélyi püspök“ czim az egyszerü „történeti czim“ köntösét öltötte magára, képes volt elnyerni az állami elismertetést ama törekvés, a melynek uralma idején őseink oly sokat és oly kimondhatatlanul szenvedtek vallásos meggyőződésükért. Elnyerte azon egyszerü oknál fogva, mert a Nagyméltóságú Minister Ur nem lát benne más államjogunkkal ellentétes tartalmat. Elnyerte azért, mert a Nagyméltóságú Minister Ur — saját szavai szerint — a kérelmező püspök ur előterjesztése és az országos főlevéltárnok szakvéleménye alapján arra a meggyőződésre jutott, hogy a „szóbanforgó püspököt, a püspökség alapítása óta, a fennmaradt királyi kinevezési okmányok és egyéb okirati emlékek tanúsága szerint, mindenkor az „erdélyi püspök“ czim illette meg“ Elnyerte

annak daczára, hogy egyházkerületünk igazgatótanácsa 1900. év február hó 15-én kelt előterjesztésében felvilágosította a Nagyméltósági Minister Urat az említett rendelete alapjául szolgáló előterjesztés és szakvélemény egyoldalú és hiányos voltáról, valamint a kérdés előzményeiről is.

És miután az „erdélyi püspök“ cím az állami elismertetést megnyerte, minden felvilágosításaink daczára sem tudtunk többet elérni, minthogy a Nagyméltósági Minister Ur a kötelező használatot elejtve, beismerte, hogy az „erdélyi püspök“ cím mellett épen olyan jogosan és törvényesen használható, a mai államjogunknak egyedül megfelelő, az országos törvényeink szerint egyedül jogosult és a *jelenlegi erdélyi róm. kath. püspök urat kinevező legfelső kézirat szövegében használt „erdélyi róm. kath. püspök“ cím is.* Azonban még most sem hajlandó a Minister Ur elismerni azt, hogy a mai államjogunknak egyedül csak az utóbbi cím felel meg, valamint azt sem, hogy az erdélyi országos törvények szerint is egyedül az „erdélyi róm. kath. püspök“ cím jogosult. Sőt az „erdélyi püspök“ címnek védelmére kelve, azt magyarázza a világos törvényekből, hogy azokban az „erdélyi róm. kath. püspök“ cím csak megkülönböztetés okából használtatott és végül arra a következtetésre jut hogy, az a cím, mint történeti cím, azért is jogosan használható, mert „e címet sem erdélyi, sem magyarországi törvények kifejezetten „expressis verbis“ el nem törölték“.

Hát az kétségtelenül áll, hogy az „erdélyi püspök“ címet semmiféle törvény nem törölte el, „expressis verbis“. Hanem igenis *eltörölte magát az erdélyi püspökséget.* És mikor csaknem kétszáz év után, a róm. katolikusok számára Erdélyben újból püspökség szervezetén, ez a püspökség az országos törvényekbe becikkelyezett és javai a fiskálisok közül kivétettek, ezekben a törvényekben nem „erdélyi püspökség“ hanem „róm. kath.“ illetőleg „erdélyi róm. katolikus püspökség“ említetik. Ez a czimezés igen is megkülönböztetés, mert az Appr. Const. I. rész. I. cím 9. ártikulusa szerint más püspökök is voltak Erdélyben nemcsak róm. kath. De nem megkülönböztetés abban az értelemben, hogy valamely a szövegben előforduló, más püspökséggel való összezavarás kizárassék. Hiszen ugy az 1744. évi VII. mint az 1751. évi törvény-cikk a róm. kath. püspökség visszaállításáról, illetőleg nyert javairól beszél: már pedig más püspökség Erdélyben nem is szűnt meg, mint a róm. katolikusoké és így más vissza sem állíthatott. Különben is az 1751. évi I. t.-cikkben, a melyet a Minister ur magyaráz, egyáltalán egy szó sincsen más püspökségről, mint az „erdélyi róm. kath. püspökségről.“

Ha tehát az „erdélyi püspök“ cím „expressis verbis“ el nem töröltetett is, de helyette

a törvényekbe más czimen iktattatott a visszaállított püspökség. Azért ám használja a maga az illető püspök az ő történeti címéül az „erdélyi püspök“ címet! De mikor az országos törvények a régi történeti cím helyett más és pedig a mai államjognak megfelelő címet használnak és e használással meg is állapítanak: akkor az államra és hatóságaira nézve csakis a törvényben használt, tehát csakis a törvényes, valódi és a hivatal tényleges jellegét kifejező cím lehet az egyedül jogosult és az egyedül kötelező. És ha az állam részéről, a mai államjoggal ellentétes tartalmu történeti cím, a hivatalos állás főcíméül elismertetik: akkor nekünk lehetlenség abban az elismerésben a törvényeknek megsértését és a magunk jogainak sérelmét nem látnunk.

A mi sérelmünk egyenesen abban áll, hogy a Nagyméltósági Minister Ur az „erdélyi püspök“ cím jogosult használatának és pedig nemcsak az illető püspökök, hanem az állam és hatóságai részéről való jogosult használatának — elismerése által, az *állami tekintély szentesítésével látta el az erdélyi róm. kath. püspököknek az „erdélyi püspök“ címhez fűzött felekezeti felfogását,* a mely felfogást csakis a protestánsok iránt ellenséges indulatu és absolut kormányok támogattak. A mi sérelmünk abban áll, hogy ez az irányunkban ellenséges felekezeti felfogás, melynek államjogi sanctióját az Appr. Const. I. rész, I. cím 2. ártikulusa, az erdélyi 1744. évi VII., az 1751. évi I. és a magyarországi 1848. évi XX. t.-cikk mind eddig megakadályozták: most a Nagyméltósági Vallás és Közoktatásügyi Minister Urnak saját alkotmányos hatáskörében kiadott, tehát alakilag törvényes rendelete által, „egyszerű történeti cím“ köntösébe bujtatva, diadalra jutott és — bár kerülő uton — az állami elismertetést megnyerte.

Mélyen tisztelt képviselőház!

Miután a Nagyméltósági Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Urnál hiába zörgöttünk vallási sérelmünk orvoslása céljából, azért tehát ismételen a törvényhozáshoz folyamodunk, kérve, hogy a Gyulafehérvárt székelő róm. kath. püspök címét, a bevett vallásfelekezetek egyenjoguságát biztosító törvények értelmében *törvényhozási uton méltóztassék rendezni.*

Nagyon kérjük a Mélyen tisztelt Képviselőházat, hogy ne méltóztassék ezt az ügyet kicsinyelni, mert még a lehető legjelentéktlenebbnek látszó dolog is fontos, nagyon fontos, ha az, az állampolgárok békéjének, a vallásfelekezeti békességnek megbontására, illetőleg fenntartására szolgálnak. Mi a békesség fenntartása érdekében megtettük kötelességünket. — Ez a kérvény utolsó lépés, melyet ez ügyben tehetünk. De ezzel egyszersmind minden felelősséget is elhárítottunk magunkról.

Abban a reményben, hogy a Mélyen tisztelt Képviselőháznál kérésünk meghallgattatást és az ügy kedvező elintézését talál

Maradtunk: Kolozsvárt 1903. márcz. hó 11-ik napján.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület 1902. november hó 8-án tartott közgyűlésének határozata alapján,

Kiváló tisztelettel:

Br. Bánffy Dezső,
egyházkerületi főgondnok

Dr. Bartók György
erdélyi ev. ref. püspök.

Az egyházi törvények tervezetéről.

(Folytatás.)

Részletezzünk is, mert a nagy kereteknek van már elég váz. Az anyaszentegyház egyetemét fölépíteni úgy akarnám, hogy a rendíthetetlen fundamentum — legyen az „egyháztag“ az ő kötelességeivel és jogaival, az ő kálvinista önértékével és felelősségével. Ezeknek kell lenni az „élőköveknek.“ Ezeknek évenként legalább kétszer tartandó általános közgyűlése lenne az „egyházközségnek“ — mint ilyennek — legmagasabb hatósága. A munka felosztás elve be van tartva a tervezetben, a választottak tulhajtott részletességgel megvannak rendszabályozva. — De minden figyelemmel, sokszoros átkutatással sem látom a „Második fejezetben“ — a 17. §§. — daczára, hogy tulajdonképpen „ki“ — az az evang. reform. „egyháztag.“ — Gondolom ez lenne pedig a második fejezetnek célja. Óhajtanám hát úgy bevezetni, hogy „Magyar evang. reform. egyháztag“ — minden: a magyar korona országai területén lakó olyan evang. reform. lélek, a ki nagykoru, egyházi adót fizető s gyámság alatt nincs, — férfi és nő egyaránt: — mert az özvegyek és vegyes házassokra tekintettel ezt is tisztán meg kell határozni. — És „Evang. Reform. Egyháztag“ kell hogy legyen a széles világon bár merre járó, bármely idegen államban ideiglenesen, vagy állandó jelleggel lakó ev. reform. magyar — ha magyar honosságát nem törölte, és ha az a külföldi, magyar ev. ref. egyházközség, a melynek tagja lenne, — „A magyar országos református egyházi közalap“ céljaira — évenként, osztályozás szerint bizonyos összeget fizet.

Nem szeretnék sem magamnak, sem hitsorsosainknak a „péterfillér“ elméletből kioktatást adni. Azt is tudom, hogy csak addig magyar a magyar — míg e földön marad, „mely ápol s eltakar.“ — De nem szabad azért látó szemünket bekötnünk, — a mikor mindennap változik az eszményi szöveg „a nagy világon e kívül, nincsen számodra hely!“ — És ha látjuk, hogy a hires és egyszer honmentő jelző: „tengerre magyar!“ visszafelé sült el: akkor ugyancsak kettős igyekezettel vigyáznunk kellene, hogy bármily vékony, de mégis emlékezetes arany fonállal bocsássuk el hitsorsosainkat — szárazra és tengerre, akármilyen messze idegenbe mennének. Legyen emlékezetükben, legyen szívükben, lelkükben az a biztos tudat, hogy ott is a hol, mindenütt, holtukiglan „magyar evang. reform. egyházunknak“ — tagjai. Megvallom, hogy hirtelen alig találnék rövidlátóbb sovínistát jómagamnál; azért egyáltalán nincs bennem illuzió aziránt, hogy a szélrózsa minden irányába mi magyar evang. reform. rajokat bocsássunk. Hanem ott van már Oláhország és Amerika képe. Papokkal, tanítókkal, daczára mi nagy hiányainknak, szükségünknek és nyomoruságunknak — mi látjuk el őket. A lelkiek mellett Erdély test szerént is segíyezi péld. Oláhországot és Moldovát; sőt országos közalapunk missioi % utján, segíyezi egyetemes

evang. reform. egyházunk is. Ezért akarnám hát a közel és távol levőket megfelelő törvényes formában megerősíteni a határozott és biztos tudatban, hogy ahol (bárhon) egyetlen „magyar evang. reform. egyháztag“ van: ott van (ott kell lennie) az „Egyetemes magyar evang. reform. Anyaszentegyház“-nak is

Igy lenne aztán, így kellene kidomborítani a „magyar evang. reform. egyháztag“ képét, formáját, egész alakját. Illetékesség, kötelesség — helyesen, pontosan van meghatározva, részletezve.

De álljanak itt a jogok:

49. §. a. választó,
b. választható,
c. templomjáró,
d. papot hívhat,
e. fellebbezhet.

Ki találja meg és hol ezekben a pontozatokban azt az ősi speczialis kálvinista elvet, amely a magyar kálvinista népnek is életadó kenyere vala: hogy „mindent érette, mindent vele és semmit nélküle!“

A., b., c., d., és e., mellett ne lenne neki joga fillérei hova fordítását előírányozni, ne lenne joga számon is kérni azoknak felhasználását, nem edesebb jog-e a sérelmet is első fokon meggyógyítani, semmint a már elmérgesített felebbezésre bizni a döntést. Nem kifordított dolog választási jogot adni a választónak és elvenni aztán azt a jogot tőle, hogy választottját valaha meg is számoltassa. Sokkal nagyobb körben és nagyobb apparatussal mozog pl. egy országgyűlési képviselő, mint egy református pap, tanító vagy kántor. De azért megelégszik-e azzal, hogy valamelyes választmánynak, bizalmi férfiköröknek számoljon be — akár csak egy is: nem inkább áron is megszerzi az alkalmatosságot, hogy minden (még a legkisebb községét is) meglátogassa. Sőt ha csak teheti házról-házra megy, parolázik minden választójával, őrzi, ápolja a közvetlenséget; csak nekünk kálvinista magyaroknak, választottaknak és hivatalosoknak egyaránt, csak nekünk ne lenne szükségünk erre a közvetlenségre?

(Folytatjuk.)

Véleményes javaslat a zsinati törvénytervezetre.

Elvileg helyénvalónak tartom a törvénytervezet azon intézkedését, hogy a 8 §-ban továbbra is fenntartja erdélyi egyházkerületünkre nézve azt a jogot, hogy alkotmányát jövőben is a képviselői rendszer elveivel összhangzóan fejlessze tovább. Évszázados gyakorlat szól emellett. Erre való tekintettel, mert a törvénytervezet jó nagy része, még ha zsinatilag törvényerőre emelkednék is, reánk nézve csak alkalmazással lesz kötelező s így valószínű, hogy még foglalkozni fogunk vele: az egész törvénytervezetet részletesen, aprólékosan tárgyalni s felőle így véleményyt mondani feleslegesnek tartom. Elvileg helyénvalónak tartom azt is, hogy a törvénytervezet, a jelen helyzettel számotvetve, a lényeges állapotokat tartva szem előtt, a régi egyházi törvényekhez mérten, főleg a szervezet fundamentumát képező egyházközségi életre vonatkozólag, sokkal többet nyujt. Igaz ugyan, hogy ez eljárása eltér a törvényalkotás szokott módjától — kevésben sokat, világosan adni, — de a részletezéssel tájékoztat, utbaigazit, rendszerint sok olyan dologban, ami eddig homályosságban volt s csak tapogatózást szült. Elvileg nem tartom elfogadhatónak a törvénytervezetnek azt az intézkedését, hogy a presbyterium tagjai számának meghatározását, bizonyos korlátok között, az egyházközségekre bizza. Minthogy a vezetőségre, főleg a lelkészre nézve ez sok kellemetlenségnek, torzsalkodásnak kútfeje lehetne, helyesebbnek itélem a lélekszám aránya szerint

már a törvényben megállapítani, hogy hány lehet a presbyterek száma. Ez nem zárja ki a törvénytervezet célzatát, hogy a presbyterek száma minél nagyobb legyen, hogy az intelligensebb elemek így vonassanak be az egyházi ügyek intézkedési körébe. Bár másfelől épen az ügyek gyorsabb és helyesebb intézése sokszor inkább azt kíváná, hogy kevesebb legyen a tulságos bölcselkedéssel, de kevés gyakorlatias érzékkel tanácskozők száma. Elvileg elfogadhatónak tartom az egyházmegyére, kerületre, konventre, zsinatra, a lelkészválasztásra, az adózásra, a bírásokra és tanügyre vonatkozó részeket is.

Ezeknek előrebocsátása után az egyes részekre nézve a következőket jegyzem meg:

Az I. rész 16. §-ának a., pontjában, a hol arról van szó, hogy az egyházköztség jogai minő szervek által gyakoroltatnak: a mondat a tulságos zsufoltság miatt zavaros, homályos. Inkább több apróbb, de világosabb, könnyebben érthető mondatot kívánnék. A 25. §-ban, mint már jelzém, határozottan megállapítandó volna a presbyterek száma. A 40. §. azt állapítja meg, hogy némely esetekben a presbyterek hányan határozhatnak, azt mondja, hogy a tagok $\frac{2}{3}$ -ának jelen kell lennie, — a felhozott esetekben ez helyénvaló is, — de hát mások, más esetekben? Véleményem szerint tisztán meghatározandó ez is. A presbyterek esküformája a 29. §-ból, a III. fej. B., pontjába volna átteendő*. Ezt indokolja az, hogy az esküforma mindenütt ott van felvéve, a hol az illetőnek jogai és kötelességei, különösen is, felvannak sorolva. A III. fej. C., pontjában az egyházi fő- és egyházközsegi gondnokokról szóló §-okban, az egyházközsegi gondnok ugy van jelezve, mint pénzkezelő is. Sok egyházközsegi gondnok azonban külön pénztárnok is van, amire a törvénytervezet 67. §-a is céloz, épen azért szükséges, hogy e kettőnek kötelességeit nem egybefoglalva, hanem külön-külön jelölje meg a törvény. A III. fej. E., pontjában, mely az énekvezérekéről szól, különösen is ki kell jelenteni, hogy az énekvezér köteles a presbyterium vagy az iskolaszék határozatához képest, a tanköteles gyermekeket egyházi énekeinkre, meghatározott órákon, rendszeresen tanítani. A IX. fejezetekben, a 83. §-ban azt, hogy a lelkész a mellérendelt segédlelkész minden ténykedéseieért felelős, nem tartom elfogadhatónak. A segédlelkész felnőt, nagy ember, kit tanulmányai alapján az egyház bocsát ki papi szolgálatra, különös tehát, hogy „ténykedéseieért“ a felelőség másra háritassék. Hiszen ilyenformán egy gonosz indulatu segédlelkész végtelcni sok keserűséget szerezhetne lelkipásztortársának. Ezért, meg azért is, hogy a segédlelkész felelősége tudatában legyen eleitől kezdve, ezt a 83. §-t, valamint a 78. §. 1. pontját is ilyen értelemben változtatni kell. A 86. §-ban a b., pont alatt az áll, hogy a keresztségnek, valamint az urvacsorának kiszolgáltatása nyilvános templomi istentisztelet alkalmával a gyülekezet jelenlétében történjék s csak rendkívüli esetekben a lelkési hivatalban. Ez az intézkedés a keresztelésre vonatkozólag, a legtöbb helyen szokásban levő gyakorlat ellenkezik és különösen télen, a hideg miatt, a keresztelendő gyermek egészségének veszélyeztetése nélkül, keresztlvitele majdnem lehetetlen; azért e §. rendelkezésén, bár magas értékű célzatát elismerem, változtatni kell oly formán, hogy „lehetőleg a keresztségnek is“. Ugyane §-nak b., pontja harmadik szakaszában ki kellene mondani azt is, hogy ha az urvacSORA-adásnak fizikai akadály (öntudatlanság) nincs, azt a lelkész egyetlen urvacSORÁT kívánó beteg-től sem tagadhatja meg. Azért tartom ezt szükségesnek, mert volt rá eset, hogy a lelkész más indokból — hitelvi, egyház ellenes érzület — tagadta meg

halálos beteg-től az urvacSORÁT, holott ez merőben ellenkezik Krisztus szellemével, az igaz emberies érzülettel. Ugyane §. b., és d., pontjában, a konfirmáltak és konfirmálandók életkorára nézve a betöltött 12 évet igen éretlen kornak tartom. Nálunk eddig is legalább betöltött 13 év volt a konfirmálásra bocsátás ideje s ezt leszállítani helytelennek tartom. Inkább még emelni kellene, hiszen 15 éves koráig ugy is tanköteles a gyermek. Ugyane §. B., pontja c., alpontjában a 7-ik sorba a „Kórházakba“ kitétel után, felveendőnek tartom „és börtönökbe“ kifejezést is A 95. §-ban jelendő a rendszeres egyházi ruha leírása is. A törvénytervezet második és harmadik részére, a bevezető sorokban elmondottakra tekintettel, nincs semmi különös megjegyzésem. A negyedik résznél, mely a konventről szól, a 167. §-ba, mely a konvent teendőit sorolja fel a k., pont után, új pont gyanánt, véleményem szerint, felveendő lenne a teendők közzé az is, hogy „theol. magántanári vizsgálóbizottságot szervez“. A szóban forgó törvénytervezet az 564. §-ban azt mondja, hogy rendes tanárocul a theol. akadémián olyan ev. ref. vallásu egyének alkalmazhatók, a kiknek theol magántanári és rendes lelkési minősítésük van. De arról sehoh sincs intézkedés, hogy ezt a képesítettséget miféle testület adja meg. Véleményem szerint az eddigi gyakorlat nem felelt meg a célnek, mert a theol. magántanári vizsga nem igen haladta felül a lelkészképesítő vizsgák színvonalát; már pedig tekintve a magas elhivatást, mely az egyetemi színvonalon álló theol. akadémián a theol. tauárra vár, magasabb, egyetemlegesebb jellegűvé kell tenni azt a testületet is, mely erre az elhivatásra, feladatra feljogosít valakit. Ezért, mint határozott teendőt a konventre, illetőleg az általa időnként saját tagjai közül és megfelelő szakértiariakból alakított bizottságra biznám legszivesebben ezt a fontos feladatot.

Az ötödik részre, mely a zsinatról szól, nincs észrevételem.

A hatodik rész, mely a lelkészválasztásról, alkalmazásról stb. szól, igen fontos. Itt elvi kérdés gyanánt az merülhet fel, hogy valyon helyes-e az egyházközsegek osztályozása és a lelkési minősítés? Az egyházközsegek osztályozása feltétlenül szükséges azért, mert tényleg az egyházközsegek különböző fizetést biztosítanak a lelkészeknek. A legkisebb fizetés az időszérint 1600 kor. Ez az alapfizetés. Más pályán az alapfizetésre mindenkit feljogosít, illetőleg azon a pályán való érvényesülésre jogot ad mindenkinek az, ha a pályafolytatáshoz szükséges oklevelet megszerezte. Így van ez tervezve a szóban forgó javaslatban is. Képesítő vizsgálataik letétele után azonnal választhatók a lelkészek az 1600 koronát fizető III. osztályu egyházközsegekbe. A képesítő vizsga erre, de csakis erre jogosít fel mindenkit. Ez az intézkedés tehát megfelel a másféle pályákon gyakorlatban levő eljárásnak. Eddig tehát a törvénytervezet intézkedése nem bánthat senkit. S nem az sem, hogy a haladást, jobb javadalmazásu lelkési állomásra jutást szolgálatban töltött évekhez köti e tervezet, mert így van ez más pályákon is. A különbség azonban az, hogy a szolgálati évek beszámításával a lelkési képesítő vizsgálat osztályzata is számításba jön és pedig akként, hogy mig jelesek négy, a jók hat, az elégségesek csak nyolcz szolgálati év után lesznek bármely lelkési állomásra minősültek. Sokan sérelmesnek tartják ezt az intézkedést, abból indulva ki, hogy ha a megszerzett képesítés más pályán egyformán jogosít, egy idő eltelte után, magasabb javadalmazásra jutásra, miért kell a lelkési pályánál e megkülönböztetésnek lennie? Miért kell fentartani a lelkészképesítő vizsgálatoknál az osztályozást? Véleményem szerint, bár van sok hátránya az osztályozás fentartásának és sok ifjút a tanulás folyama

* Szerintünk a törvénykönyvben *esküformulának* helye nincs. Szerk.

alatt bizonyos alakoskodásra is vezet, hogy az osztályozásba befolyó tanárokat maga iránt kedvező véleményre indítsa, de ennél jóval többet tevő eredménye az osztályozás fentartásának az, hogy serkentőleg és buzdítólag hat s az érdemnek némi elismerést és jutalmat biztosít s így sokkal igazságosabb mint a másik eljárás s nagy kérdés vajon nem volna-e czélszerű pl. a tanári vagy jogi pályán is az ilyen-szerű buzdítás és elismerés? A 207. §-ban, hol a lelkészválasztás csere útján való szabályozásáról van szó, a „presbyterium“ helyett a „választó gyűlés“ teendő. A lelkészválasztás joga e gyűlésé s így csak az övé lehet az a jog is, hogy beléegyeznek-e a cserébe? A 225. §-ba felveendőnek tartom azt, hogy a választás végrehajtására az esperestől kirendeltek is kötelesek megbízó levelüket a választó gyűlésnek bemutatni. A 229. §-ban intézkedni kell arra nézve is, hogy abban az esetben, ha a választásra az egyház presbyteriuma által kinevezett egyének nem jelenének meg, mi lesz a teendő? A 231. §-ban azokat a szavazólapokat, melyeken névtörles van, érvényteleneknek mondja a tervezet s „különben a szavazólapok színe és alakja érvénytelenségi okul nem szolgálhat“. — Nyilvánvaló, hogy ez a kettő nem állhat meg együtt. Hiszen így ellenőrizni lehetne a szavazókat, a cél pedig a titkos szavazásnál nem ez. Véleményem szerint azok a szavazólapok, melyeken név kitörlése fordul elő, ha van rajtuk tisztán olvasható más név, nem lennének az érvénytelen szavazatok közé számítandók. A 234. §-ban jelzendő, hogy a választási jegyzőkönyv két példányban állítandó ki s irandó alá. Ezt indokolja a 235. §., mely a választási jegyzőkönyv egyik példányát levéltárba helyezés végett, a választó egyháznak megküldeni rendeli. A 246. §-ban a b., ponthoz határozott intézkedés teendő arról, hogy mi az eljárás a nem ev. ref. hitűvel szemben, ha az a 245. §. 1. pontja értelmében a választást meg nem engedhető módon befolyásolja? A 247. §. második pontja elrendeli, hogy a panaszlók a vizsgálat és bírósági eljárás költségeinek fedezésére 100 koronát tartoznak letenni. Véleményem az, hogy ez sokszor akadály lehet az igazságos, jogos panasznak s így törülni vagy módosítani kellene. A VI. részben egészen új az V. fejezet, a kegyeleti idő. Ezt csak akkor tartanám elfogadhatónak, ha a kongrua a kegyeleti idő alatt is folyósítva lenne, mert a kegyeleti idő tartama alatt olyan kötelesség is hárul az árván maradt családra — a helyettes lelkész ellátása — a melynek csak úgy felelhet meg kongruás egyházban, ha ez a kiegészítés is őt illeti. A tervezetnek 280. §-át, mely az özvegyen maradt anyát, kiskoru árván maradt gyermekeivel osztoztatja a kegyeleti idő jövedelmén, egészen helytelenitem. E rendelkezés mellett az özvegy esetleg ki lehetne téve az árvák részéért, zaklatásoknak is. Az egyöntetű rendezés a kegyjavadalom tekintetében mindenesetre szükséges, de véleményem szerint csak olyanformán, hogy az árván maradt család fő helyzete inkább javuljon, mint rosszabbodjék az eddigihez képest.

A hetedik részre, mely az egyházi adóról; a nyolczadik, mely a közalapról szól, nincs semmi észrevételem, csak azt az óhajtásomat jelzem, hogy itt volna már az ideje annak, hogy ne különböző adókulcsok alkalmazása; de a hazánk minden adófizető polgárára egyformán eloszlandó egyházi adó könnyítsen hiveink egyházi terhein.

Az egyházi törvénykezésre vonatkozó részt egészen elfogadhatónak tartom; ugyszintén a köznevelés és közoktatási szervezetre vonatkozó részt is ez utóbbinál mégis azzal az észrevétellel, hogy valamiképen módot kellene találnia egyházi törvényhozásunknak arra nézve, hogy a 497. §. — mely a fizetések minimumát állapítja meg — egyformává tegye azt a hasonló természetű intézetekben működő állami tanerők fizetésével. A nagy különbség, mely e ter-

vezetben javasolt fizetés minimum és az állam által a törvényhozás elé terjesztett javaslatban felvett fizetés minimum és emelkedés között van, felette nagy hátrányára lehet, megfelelő intézkedések nélkül, köznevelési ügyünknek.

Vásárhelyi Boldizsár,
ev. ref. lelkész.

Különfélék.

Az „erdélyi püspök“ czimkérdésben egyházkerületünk részéről az országgyűléshez intézett második feliratot, mely Pokoly József theol. tanár tollát és tudását dicséri, lapunk első helyén közöljük. Mi lesz az eredménye? — nem tudhatjuk. De bizunk az országgyűlés elfogulatlanságában, mely lehetetlen, hogy a miniszter téves állásfoglalásával azonosítsa magát.

A zsinati törvény tervezefre adandó véleményes jelentések ügyében az illetékes testületek legnagyobb része a napokban fog ülésezni. Tisztelettel kérjük a referens urakat: sziveskedjenek az elfogadott javaslatokat rövidbe foglalva, különös kiemelésével az elvi jelentőségű állásfoglalásoknak, — lapunkkal közölni. Ezzel szolgálatot tesznek az ügynek, mert felfogásaikat szélesebb körben ismertetve, alkalmat adnak arra, hogy minél többen gondolkozzanak felettük és propagandát csináljanak arra, hogy a mi közhelyesléssel találkozunk, az meg is valósuljon. — Kérünk tehát lehetőleg gyors, de csak a dolog érdekével foglalkozó tudósításokat, hogy még a rendkívüli egyh. ker. közgyűlés előtt közreadhassuk azokat.

Hivatalos rész.

Sz. 303—1903.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületünkben a kolozs-kalotai egyházmegyében kebelezett *kajántói* papi állásra pályázat nyitattik.

Javadalom: lakás gazdasági épületekkel, tágas udvarral és kerttel, 19 hold 866 quadr. öl kan. portio, melynek bérértéke 125 kor., a papi erdőből az üzemterv szerint eső évi részlet, melyet a hivek szállítanak be, értéke 40 kor. A földnek adóját az egyház fizeti, de azok mi-veltetését a lelkész saját költségén eszközli. Az egyházközség pénztárából készpénz 260 korona a mi a hivektől gyűl be, az orsz. közalapról 35 kor. A munkabeli szolgáltatások pénzértéke 30 kor.

Kongrua 1600 koronáig való kiegészítéssel 1224 k. 93 fill. Az áll. iskolában teljesített vallástanításért 60 kor. tiszteletdíj.

Kötelessége a lelkésznek az egyházban minden papi teendőknél végzése, a kóródi lánycsoporthoz pedig köteles a szokásos alkalmakkor az urvacsorát kiosztani és a felnőttek temetését végezni.

Pályázati határidő ápril 16. Folyamodványok nt. Deési Gyula aához küldendők Gyaluba.

Kolozsvárt, 1903. márcz. 25.

Dr. Bartók György,
püspök.

283—1903.

PÁLYÁZAT.

A szilágyszolnoki egyházmegyébe kebelezett *sz. eér* VI. osztályu egyházközség lelkésziállomására ezennel másodizben nyitattik pályázat.

Javadalom: 1. Három szoba, konyha és kamarával ellátott tisztességes lakás. 2. Ujonnan, épített gazdasági épületek. 3. Nagy veteményes és még nagyobb gyümölcsös kert, mely mind termés alatt lévő gyümölcsfákkal van beültetve. 4. A can.portio és a hivektől begyűlni szokott kepe. Ezeknek pénzértéke 810 korona 42 fillér. 5. Kongrua 1200 koronáig 389 kor. 58 fillér.

Pályázati határidő 1903. ápril hó 25.

Minősítvény és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt kérvények Viski Pál espereshez küldendők Zoványra. Posta helyben.

Kolozsvárt, 1903. márczius 25.

Dr. Bartók György,
püspök.